

NOMINERING AV
REDOVISNINGS
KONSULTER

*Betänkande av utredningen
om kontroll av redovisningskonsulter*

SOU 1989:59

Ref

Statens offentliga utredningar
1989:59
Civildepartementet

Nominering av redovisningskonsulter

Betänkande av utredningen om kontroll
av redovisningskonsulter
Stockholm 1989

Allmänna Förlaget har utgivit en bibliografi över SOU och Ds som omfattar åren 1981-1987. Den kan köpas från förlagets Kundtjänst, 106 47 STOCKHOLM.
Best. nr. 38-12078-X.

Beställare som är berättigade till remissexemplar eller friexemplar kan beställa sådana under adress:

Regeringskansliets förvaltningskontor

SOU-förrådet

103 33 STOCKHOLM

Tel: 08/763 23 20 Telefontid 8¹⁰ - 12⁰⁰ (externt och internt)

08/763 10 05 12⁰⁰ - 16⁰⁰ (endast internt)

Produktion Allmänna Förlaget

Omslag Göran Durgé

ISBN 91-38-10388-5

ISSN 0375-250X

Svenskt Tryck Stockholm 1989 932657

Till statsrådet och chefen för civildepartementet

Efter regeringens bemyndigande den 5 februari 1987 tillkallade statsrådet Johansson, finansdepartementet, den 1 september 1987 dåvarande regeringsrådet, numera ordföranden i arbetsdomstolen Reidunn Laurén att som särskild utredare utreda frågan om en kontroll av redovisningskonsulter. Den 1 januari 1989 överfördes utredarens uppdrag att redovisas till chefen för civildepartementet.

Utredaren har för sitt arbete antagit namnet utredningen om kontroll av redovisningskonsulter.

I utredningsarbetet har som experter deltagit departementssekreteraren Eva Agevik, avdelningsdirektören Inger Blomberg, godkände revisorn Berndt Dimberg, godkände revisorn Harald Franzén, auktoriserade revisorn Jan Johansson, redovisningskonsulten Torulf Jönsson, auktoriserade revisorn Ulf Lindström, f d biträdande skattedirektören Lennart Nilsson (fr o m den 27 september 1988), kanslichefen Per Thorell, avdelningsdirektören Vaste Wastesson och godkände revisorn Rolf Åström.

Som sekreterare åt utredningen har tjänstgjort avdelningsdirektören Henry Åkerlund.

Härmed överlämnas utredningens betänkande (SOU 1989:59) Nominering av redovisningskonsulter.

Utredningsuppdraget är härmed slutfört.

Stockholm i oktober 1989

Reidunn Laurén

/Henry Åkerlund

Innehåll

<i>Sammanfattning</i>	7
<i>Utredningsuppdraget, arbetets bedrivande m m</i>	11
1 <i>Allmän bakgrund</i>	13
1.1 Vad är en redovisningskonsult?	13
1.2 Organisationerna inom redovisnings- resp revisionsbran- schen	13
1.2.1 Sveriges redovisningskonsulters förbund (SRF)	13
1.2.2 Sveriges bokförings- och revisionsbyråers förbund (SBRF)	16
1.2.3 Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR)	17
1.2.4 Svenska Revisorsamfundet (SRS)	18
1.3 Kommerskollegiets auktorisation och godkännande av revi- sorer	19
1.4 Bokföringsnämndens verksamhet	21
1.5 Utländska förhållanden	22
1.5.1 Norge	22
1.5.2 Finland	24
1.5.3 Den europeiska gemenskapen (EG)	25
2 <i>Kartläggningen</i>	27
2.1 Undersökningen av redovisningskonsulternas verksamhet .	27
2.1.1 Byråerna i undersökningen	27
2.1.2 Byråerna och deras personal	28
2.1.3 Redovisningskonsulternas utbildning	29
2.1.4 Byråernas klienter	30
2.1.5 Byråernas tjänsteutbud	31
2.1.6 Ansvarsförsäkring	32
2.2 Undersökningen av i vilken utsträckning små och medelstora företag anlitar redovisningskonsult	33
2.2.1 Företagen i undersökningen	33
2.2.2 Företag som anlitat redovisningskonsult	33
2.2.3 Företagens förkunskaper om redovisningskonsulten	34

2.2.4	Företagens efterfrågan av olika tjänster	35
2.2.5	Företagens byte av redovisningskonsult	36
2.3	Enkätundersökningarna om missförhållanden i redovisningsbranschen	36
2.3.1	Missförhållandenas frekvens och spridning	37
2.3.2	Missförhållandenas art	38
2.3.3	Orsaker till missförhållandena	42
2.3.4	Konsekvenser av missförhållandena	44
2.3.5	Övriga synpunkter	46
2.4	Hearingen om missförhållanden inom redovisningsbranschen	48
2.4.1	Förekomsten av missförhållanden	48
2.4.2	Missförhållandenas art	49
2.4.3	Missförhållandenas orsaker och konsekvenser	50
2.4.4	Övriga synpunkter	51
3	<i>Överväganden</i>	55
3.1	Behovet av kontroll av redovisningskonsulter	55
3.2	Olika nomineringssystem	58
4	<i>Ett tänkbart nomineringssystem</i>	63
4.1	Allmänt	63
4.2	Nomineringsorganets juridiska form	64
4.3	Den statliga medverkan i nomineringssystemet	65
4.4	Nomineringsförfarandet m m	66
4.5	Tillsynen	67
4.6	Konkurrens och samordning	68
4.7	Nomineringskraven	69
4.7.1	Kraven vid förstagångsnominering	70
4.7.2	Kraven vid förnyad nominering	73
4.7.3	Förpliktelser i följd av nomineringen	74
Bilaga 1	Utredarens direktiv	75
Bilaga 2	Statistiska undersökningar av redovisningskonsulters verksamhet och av företag som anlitar redovisningskonsult	83

Sammanfattning

Betänkandet innehåller dels en kartläggning av redovisningsbranschen, dels överväganden rörande behovet av och formerna för en kontroll av redovisningskonsulter samt riktlinjer för ett tänkbart system för nominering av redovisningskonsulter.

Kartläggningen

Utredningen har i samarbete med SCB gjort två statistiska undersökningar, varav den ena belyser redovisningskonsulternas verksamhet och den andra i vilken utsträckning små och medelstora företag anlitar redovisningskonsult. Utredningen har också gjort två enkätundersökningar om eventuella missförhållanden inom redovisningsbranschen och hållit en hearing i samma ämne.

Med redovisningskonsult förstås enligt utredningen en person vilken som extern konsult yrkesmässigt och självständigt utför redovisningstjänster.

De statistiska undersökningarna avser förhållandena 1987 och omfattar redovisnings- och revisionsbyråer med mindre än 50 anställda samt företag med färre än 100 anställda. I undersökningarna (populationerna) ingår därmed samtliga redovisnings- och revisionsbyråer med undantag av de trettio största byråerna, dvs 3 965 byråer, och över 90 procent av landets ca 490 000 företag.

Det totala antalet redovisningskonsulter i landet har uppskattats till ca 10 000, varav 7 740 arbetade på de byråer som omfattades av undersökningen. Byråer med auktoriserade eller godkända revisorer sysselsatte ca 60 procent av landets redovisningskonsulter. Den helt övervägande delen av övriga redovisningskonsulter arbetade på byråer utan någon organisationsanknytning. De flesta av dessa byråer var enmansbyråer.

27 procent av redovisningskonsulterna var kvalificerade revisorer eller ledamöter i en branschorganisation. På byråerna med kvalificerade revisorer saknade 29 procent av de anställda redovisningskonsulterna eftergymnasial utbildning. Motsvarande andel på byråerna utan kvalificerade revisorer och utan organisationsanknytning var 43 procent.

Byråerna hade i stort sett samma slags företag som klienter om man ser till antal anställda, årsomsättning och branschtilhörighet hos klientföretagen. Med undantag av sådana klienter som anlidade byrån enbart för revision (25 procent av klienterna hos byråer med kvalificerade revisorer) hade byråerna utan kvalificerade revisorer och organisationsanknytning den högsta andelen revisionspliktiga klienter, närmare 40 procent.

Tjänsteutbudet var mycket varierat och väsentligen detsamma på samtliga byråer. Näst efter redovisning var skatterådgivning den vanligaste tjänsten, i synnerhet på byråer med kvalificerade revisorer. Här bör anmärkas att undersökningen inte omfattat revisionstjänster. Andra relativt frekventa tjänster var finansiell och privatekonomisk rådgivning. Kapitalanskaffning förekom även i viss omfattning. Biträdeshjälp i process och juridisk rådgivning köptes av upp till 20 procent av klienterna och 10 procent av dessa överlät all sin administration åt byrån. Byråerna, med undantag av byråer med kvalificerade revisorer, utförde också i relativt stor omfattning tjänster som innebar självständigt beslutsfattande för klienternas räkning.

69 procent av företagen, drygt 300 000, anlidade redovisningskonsult. Hela 90 procent av företagen med 2-9 anställda hade sådan hjälp med redovisning m m.

De flesta företagen hade dåliga förkunskaper om den anlidade konsulten. En dryg tredjedel av företagen visste ingenting alls om konsultens utbildning, praktiska erfarenhet eller organisationstillhörighet medan de övriga som regel hade spridda kunskaper i dessa avseenden.

Mer än 50 procent av de företag som anlitat redovisningskonsult hade vänt sig till byråer med kvalificerade revisorer. Ca 30 procent, dvs ca 100 000 företag, synes ha anlitat byråer utan organisationsanknytning. Flertalet av dessa byråer, varav huvuddelen var enmansbyråer, hade inte ansvarsförsäkring.

76 myndigheter och organisationer har deltagit i *enkätundersökningarna om eventuella missförhållanden inom redovisningsbranschen*. Av dessa har 80 procent svarat att det finns missförhållanden i branschen. Kriminella eller direkt oseriösa förfaranden ansågs dock mycket ovanliga och uppgavs inte förekomma hos mer än ca 5 procent av redovisningskonsulterna. Kvalitativa brister i konsulternas arbete var däremot tämligen vanliga, framför allt på små byråer utan kvalificerade revisorer.

De kvalitativa bristerna bestod ofta däri att redovisningskonsulten inte följde föreskrifterna i redovisnings- och skattelagstiftningen. Redovisningen var bristfällig eller missvisande och upprättades många gånger för sent. Detsamma gällde deklarationer och andra uppgifter till skattemyndigheterna. På grund av bristfällig ekonomisk rådgivning från konsultens sida saknade också företagen ofta kunskap om sin ekonomiska situation totalt sett, vilket kunde få förödande konsekvenser.

Orsaken till de kvalitativa bristerna ansågs främst vara dåliga kunskaper hos redovisningskonsulten men också tidsbrist, kompetensöverskridanden, slarv och bristande engagemang i uppdragen.

De angivna förhållandena bekräftades vid *utredningens hearing* med ett femtontal företrädare för myndigheter, organisationer, banker, försäkringsbolag m fl. Det framhölls allmänt att det stora flertalet småföretagare är seriösa men att många saknar erforderliga kunskaper för att kunna bedöma den anlitate redovisningskonsultens arbete. Företagaren saknar dessutom ofta insikt om behovet av mer kvalificerade tjänster som kalkyler, budgets och analyser.

Flertalet deltagare i hearingen ansåg att det bör införas något slags auktorisationssystem för redovisningskonsulter.

Beträffande *förhållandena i andra länder* vad avser kontroll av redovisningskonsulter har utredningen inhämtat bl a att Norge och Finland har branschadministrerade auktorisationssystem för redovisningskonsulter med statlig medverkan och att det inom EG inte finns regler, direktiv eller förslag till direktiv avseende redovisningskonsulters verksamhet.

Överväganden

Vad avser *behovet av kontroll av redovisningskonsulter* har kartläggningen visat att det finns ett stort behov hos främst mindre företag att på ett enkelt sätt finna en kompetent hjälp med redovisning, skattedeclarationer m m.

Även staten — framför allt skattemyndigheterna men även kronofogdemyndigheterna, utvecklingsfonderna m fl — har ett starkt intresse av att företagen anlitar kompetenta redovisningskonsulter. Staten lägger i dag ner stora resurser på att skapa klarhet i företags ekonomiska ställning utifrån bristfälliga redovisningar. De för samhället så kostsamma företagskonkurserna kan också antas bli färre om företagen anlitar kunnig hjälp med redovisningen.

De anställda i företagen, långivare, leverantörer, kunder m fl har stort intresse av att företagen har en korrekt redovisning.

Utredningen anser därför att det är motiverat att staten, i synnerhet med hänsyn till de krav som samhället ställer på företagen i fråga om att följa bestämmelserna i redovisnings- och skattelagstiftningen, bistår framför allt de mindre företagen med att finna kompetent biträde vid redovisningen.

Det bästa sättet att tillgodose behovet av kompetenta redovisningskonsulter och att därmed också höja den allmänna standarden på redovisningen i de mindre företagen är enligt utredningens mening att staten medverkar till att det införs ett system för frivillig nominering av redovisningskonsulter.

Eftersom det i princip bör ankomma på redovisningsbranschen själv

att ansvara för allmänt kvalitetshöjande åtgärder inom branschen bör det i första hand vara branschens sak att svara för ett sådant nomineringssystem. Det starka intresse som staten har i denna fråga kan tillgodoses genom att staten deltar på olika nivåer i nomineringsverksamheten.

Utredningen förordar alltså att det införs ett branschadministrerat nomineringssystem för redovisningskonsulter där staten medverkar i viss omfattning.

Som en utgångspunkt för de diskussioner mellan branschorganisationerna och staten som måste föregå införandet av ett sådant system har utredningen skisserat *ett tänkbart nomineringssystem* med följande huvuddrag.

Redovisningsbranschens organisationer bildar ett nomineringsorgan i form av en stiftelse. Staten medverkar genom representation i stiftelsens styrelse och i det underorgan som bildas för den praktiska nomineringsverksamheten. Revisionsbranschens organisationer likasom ett urval av de små och medelstora företagens organisationer bör ges tillfälle att delta i verksamheten.

För att bli nominerad bör en redovisningskonsult

- ha genomgått den ettåriga påbyggnadsutbildningen ekonomi och revision (avser påbyggnad till treårig ekonomisk gymnasielinje) eller motsvarande utbildning
- ha minst tre års väl vitsordad praktisk yrkesverksamhet med allsidig erfarenhet av konsultuppdrag avseende redovisning, beskattning och annan konsultativ verksamhet
- vara yrkesverksam
- inte ha förvaltare enligt 11 kap 7 § föräldrabalken eller vara i konkurs
- vara redbar och i övrigt lämplig för yrket

Nomineringen bör ges för en bestämd tid, t ex tre eller fem år. För förnyad nominering bör krävas att konsulten under nomineringsperioden gått igenom en aktualitetsutbildning och att konsultens praktik har haft godtagbar omfattning och inriktning. En redbarhets- och lämplighetsprövning bör göras vid varje nomineringstillfälle.

Vidare bör krävas att konsulten följer god redovisningssed, iakttar tystnadsplikt om klientens förhållanden och inte i övrigt otillbörligt utnyttjar sin kunskap om sådana förhållanden, upprättar skriftliga uppdragsspecifikationer, dokumenterar sin verksamhet, har ansvarsförsäkring och i övrigt följer de etiska regler som anges av nomineringsorganet.

De nominerade redovisningskonsulterna bör stå under tillsyn av nomineringsorganet.

Utredningsuppdraget, arbetets bedrivande m m

Utredningen om kontroll av redovisningskonsulter har fått i uppdrag att

- kartlägga i vilken omfattning företag anlitar extern hjälp för bokförings- och redovisningstjänster, vilken kunskaps- och erfarenhetsbakgrund som redovisningskonsulterna har samt vilka missförhållanden som kan föreligga inom branschen;
- överväga om det finns behov av något slag av kontrollsystem på området och, om så bedöms vara fallet, formerna för en sådan kontroll.

Uppdraget har således omfattat två huvuddelar. I fråga om kartläggningen preciseras uppdraget i direktiven enligt följande.

Utredaren bör undersöka i vilken utsträckning företagen anlitar extern hjälp för bokförings- och redovisningstjänster och hur den ovan beskrivna utvecklingen*) har påverkat främst de små och medelstora företagens möjligheter att anlita extern konsult hjälp för sådana tjänster. Vidare bör utredaren kartlägga vilken kunskaps- och erfarenhetsbakgrund som redovisningskonsulterna i allmänhet har i dag. Utredaren bör därvid studera vilka effekter som den frivilliga auktorisation (ARK) som Sveriges redovisningskonsulters förbund (SRF) meddelar har haft i kompetenshänseende. Utredaren bör även belysa i vad mån de redovisningstjänster som tillhandahålls i dag kan anses uppfylla de anspråk på kvalitet som näringsidkare som tar dem i anspråk har rätt att ställa. I detta sammanhang bör även förekomsten av olika slag av missförhållanden inom branschen behandlas.

I den andra huvuddelen anges utredningens uppdrag på följande sätt.

Mot bakgrund av de iakttagelser som utredaren sålunda gör bör han överväga och lämna förslag till lämpliga åtgärder. Behovet av och formerna för något slag av kontrollsystem bör övervägas. Vid riksdagsbehandlingen diskuterades en kvalitetskontroll i statlig regi, förenad med fortsatt etableringsfrihet. Utgångspunkten för utredarens arbete bör vara att tillträdet till branschen även i fortsättningen skall vara fritt. Finner utredaren skäl för längre gående kontrollformer skall effekterna på konkurrensen i redovisningsbran-

*) Avser utvecklingen under den senaste tioårsperioden beträffande kontrollen av företagens ekonomiska förhållanden, uppbördslagstiftningen, revisorns integritet, kraven på utfört arbete inom redovisningsområdet m m.

schen, bl a på prisbildningen på konsulttjänster, särskilt analyseras. För- och nackdelar med en obligatorisk respektive icke-obligatorisk auktorisation bör belysas.

Om utredaren finner att ett statligt kontrollsystem bör införas, skall förslag lämnas om hur ett sådant bör utformas samt hur det verksamhetsområde som skall omfattas av det skall avgränsas. Om övervägandena leder till att ett statligt auktorisationssystem bör införas bör vidare beskrivas vilka förutsättningar som skall gälla för auktorisation, hur och av vem auktorisation skall meddelas samt hur kostnads- och tillsynsfrågorna bör lösas.

Direktivens fullständiga text återges i *bilaga 1*. Därav framgår även den tidigare behandlingen av frågan om en statlig auktorisation av redovisningskonsulter.

I betänkandet redovisas utredningsuppdraget i dess helhet. Utredningen har, bl a i samarbete med statistiska centralbyrån, genomfört en omfattande kartläggning av redovisningsbranschen, den första i sitt slag. Kartläggningen består av *dels* två statistiska undersökningar, varav den ena belyser redovisningskonsulternas verksamhet och den andra i vilken utsträckning små och medelstora företag anlitar redovisningskonsulter, *dels* två enkätundersökningar om eventuella missförhållanden inom redovisningsbranschen, varav den ena har riktats till en kronofogdemyndighet i varje län, utvecklingsfonderna, ackordscentralerna och konkursförvaltarkollegiernas förening och den andra till länsskattemyndigheterna, *dels* en hearing i samma ämne till vilken inbjudits femton berörda myndigheter och organisationer. Utredningen har dessutom gjort egna intervjuer med ett antal stora revisionsbyråer, intervjuat generalsekreteraren hos Sveriges Advokatsamfund angående samfundets verksamhet och haft kontakt med företrädare för brottsförebyggande rådet och skolöverstyrelsen. Uppgifter har också inhämtats om förhållandena i Norge och Finland samt EG — och då särskilt Danmark och Västtyskland — vad avser kontroll av redovisningskonsulter.

Utredningen har hållit tolv protokollförda sammanträden med experterna och sekreteraren har företagit en resa till Oslo för att inhämta information om det norska branschadministrerade auktorisations-systemet för redovisningskonsulter.

1 Allmän bakgrund

1.1 Vad är en redovisningskonsult?

Redovisningskonsulten har ett relativt anonymt yrke vilket visas av bl a att redovisningskonsulten i dagligt tal ofta felaktigt benämns revisor. Utredningen har därför ansett det befogat att inledningsvis ge en definition av begreppet redovisningskonsult.

Med redovisningskonsult förstås enligt utredningen en person vilken som extern konsult yrkesmässigt och självständigt utför redovisningstjänster.

Kännetecknande för en redovisningskonsult är alltså att denne utför redovisningstjänster. Som regel ingår dock även tjänster inom områdena ekonomi, skatter, ADB, administration och juridik i redovisningskonsultens utbud. Revision är ett annat vanligt verksamhetsområde.

Redovisningsbranschen innehåller konsulter ur många olika kategorier, t ex auktoriserade och godkända revisorer, redovisningskonsulter anslutna till Sveriges redovisningskonsulters förbund, inklusive av förbundet auktoriserade s k ARK-konsulter, och konsulter i ledningen för en byrå som är ansluten till Sveriges bokförings- och revisionsbyråers förbund. Samtliga dessa har en dokumenterad kompetens för yrket som redovisningskonsult. Därutöver finns en stor grupp redovisningskonsulter som är oorganiserade och som inte har dokumenterat sin kompetens.

1.2 Organisationerna inom redovisnings- resp revisionsbranschen

1.2.1 Sveriges redovisningskonsulters förbund (SRF)

Allmänt

SRF bildades 1936 som en ekonomisk förening under namnet Yrkesbokförarens och Revisorers Förening u p a. 1971 ändrades namnet till det nuvarande. SRF hade i mars 1989 ca 750 medlemmar, av vilka ca 15 var auktoriserade revisorer och ca 235 godkända revisorer.

SRF:s ändamål är enligt stadgarna

- att vara en sammanslutning för redovisningskonsulter
- att internt och externt främja spridandet av god redovisningssed
- att utveckla god redovisningsbyråsed
- att verka för utarbetande av redovisningsrekommendationer för mindre företag
- att genom upplysnings- och fortbildningsverksamhet verka för att vidmakthålla och kvalitativt höja ledamöternas kompetens
- att främja rättrådighet och verka för att ledamöterna tillämpar sunda principer och rationella metoder i sin yrkesutövning
- att genom information och samarbete med myndigheter och organisationer inom näringslivet stödja ledamöterna i deras verksamhet
- att i erforderliga fall medverka till lösande av meningsskiljaktigheter i yrkesangelägenheter mellan ledamöter eller mellan ledamot och klient(er), samt
- att verka för erfarenhetsutbyte och ett gott kamratskap mellan ledamöterna.

SRF:s policy är att en redovisningskonsult inte arbetar bara med löpande redovisning eller skatte- och deklarationsfrågor, utan också är företagarens nära rådgivare och samtalspartner på hela det ekonomiska fältet. Enligt SRF skall det i alla situationer stå klart för företagaren och dennes omgivning att redovisningskonsulten, till skillnad från revisorn, är företagarens "ombud".

SRF ger genom sitt serviceaktiebolag sina ledamöter aktuell information, praktiska råd och arbetsbesparande hjälpmedel, t ex olika slags blanketter. Förbundet bedriver även en omfattande utbildnings- och förlagsverksamhet.

För aktivt ledamotskap i SRF fordras enligt stadgarna att personen

- har uppnått 25 års ålder
- är yrkesverksam som redovisningskonsult eller revisor
- råder över sig och sin egendom samt åtnjuter allmänt anseende för redlighet och rättskaffensandel
- har minst fem års praktisk erfarenhet av redovisning, ekonomisk förvaltning och därmed sammanhängande verksamhet samt äger god kännedom om gällande rättsregler rörande redovisning och beskattning. Av praktiktiden skall minst tre år ha fullgjorts på redovisnings- och/eller revisionsbyrå eller ha inhämtats genom likvärdig praktik samt
- har genomgått ettårig påbyggnadsutbildning som förutsätter förkunskaper motsvarande treårigt gymnasium, ekonomisk linje med ekonomiskt specialämne redovisning.

Ledamotskap erhålles för en tid av tre år. Under denna period måste ledamoten genomgå av SRF anordnad eller godkänd aktualitetsutbildning för att få ledamotskapet förnyat. Utbildningen skall omfatta både redovisning och beskattning.

SRF kräver att en ledamot skall utföra sina uppdrag ansvarsfullt och under tystnadsplikt. Ledamoten skall arbeta inom ramen för vad lag och god redovisnings- och redovisningsbyråsed bjuder. Förbundet har också utarbetat etiska regler och rekommendationer i god redovisningsbyråsed. Varje aktiv ledamot är skyldig att teckna ansvarsförsäkring till skydd för sina klienter.

En redovisningskonsult inom SRF står under tillsyn av förbundets disciplinnämnd. Nämndens ordförande är en utomstående jurist med domarbakgrund. En ledamot som bryter mot förbundets stadgar eller regler om god sed kan av disciplinnämnden meddelas erinran, varning eller uteslutas. Förra året behandlades sex sådana ärenden.

SRF:s auktorisation av redovisningskonsulter

SRF auktoriserar redovisningskonsulter i egen regi sedan 1984, s k auktoriserad redovisningskonsult SRF (ARK). Den nämnd som ansvarar för auktorisationen består till övervägande delen av ledamöter som inte tillhör SRF. Syftet med verksamheten är att ge såväl företagare som deras finansärer och även myndigheter möjlighet att avgöra kvaliteten på redovisningskonsulten.

Ledamot som tillhört SRF under minst ett år kan ansöka om auktorisation som ARK för en tid av fem år om följande villkor uppfylles.

a) Teori (alternativa villkor)

1. SRF diplom som redovisningskonsult

Diplom som redovisningskonsult erhålles efter genomgången s k DRK-utbildning i SRF:s regi. Utbildningen riktar sig till yrkesverksamma redovisningskonsulter och spänner över en tid av fem år. Ett behörighetskrav för utbildningen är att konsulten genomgått treårigt gymnasium, ekonomisk linje, eller motsvarande. Kommerskollegium har för övrigt godkänt utbildningen som kvalificerande för godkännande som revisor.

2. Utbildning vid svenskt universitet eller statlig svensk högskola med sammanlagt minst 100 poäng i följande ämnen

Företagsekonomi	60 poäng
Handelsrätt	20 poäng
Beskattningsrätt	10 poäng
Informations- behandling (ADB)	10 poäng

Utbildningen i företagsekonomi skall för kurser utöver 40 poäng avse redovisning/finansiering, revision eller annan likvärdig utbildning.

3. En kombination av punkterna 1 och 2 ovan.

b) **Praktik**

Fem års sammanhängande kvalificerad och allsidig redovisningsverksamhet som förvärvats på redovisningsbyrå eller likvärdigt sätt. Med kvalificerad avses självständiga redovisningskonsulttjänster. Med allsidig avses spridning såväl i branscher som företagsstorlek. Praktiken skall kunna dokumenteras.

c) **Aktualitetsutbildning**

För förnyad auktorisation krävs att den auktoriserade under femårsperioden med godkänt betyg har genomgått ett avsnitt av SRF anordnad högre redovisningskurs och ett avsnitt av SRF anordnad högre skattekurs eller två avsnitt av SRF anordnad aktualitetsutbildning ARK.

Om synnerliga skäl föreligger kan dispens medges från teori- och praktikkraven. Förverkat ledamotskap innebär också förverkad ARK-nominering.

Hittills har ca 70 redovisningskonsulter blivit auktoriserade.

1.2.2 Sveriges bokförings- och revisionsbyråers förbund (SBRF)

SBRF, som bildades 1961, är en sammanslutning av bokförings- och revisionsbyråer. SBRF hade 169 medlemmar i april 1989.

SBRF:s ändamål är enligt stadgarna

- att sammansluta redovisnings- och revisionsbyråer för att tillvarata gemensamma branschintressen
- att genom information, kursverksamhet och erfarenhetsutbyte verka för att förbundsbyråernas chefer och medarbetare är kvalificerade
- att med den omsorg och rättrådighet svensk lag och redovisnings- och revisorssed kräver utföra erhållna uppdrag
- att via Redovisningsbranschens Reklamationsnämnd (RRN), Sveriges Revisionsbyråers Garantifond (SRG) och ansvarsförsäkring verka för att tvister mellan medlemmar och deras klienter löses
- att utge normgivande prislista för olika slags arbeten.

För fullt medlemskap i förbundet krävs att byrån drivit yrkesmässig verksamhet i fem kalenderår och har en ansvarig chef med lägst utbildning som gymnasieekonom eller annan utbildning som kompletterats med fullvärdig praktik. Om den ansvarige chefen har en högre företagsekonomisk examen sänks tidskravet till tre år. Av den ansvarige chefen krävs vidare minst fem års kvalificerad allsidig praktik från revision och redovisning samt erfarenhet av beskattnings- och företagslagstiftning, ekonomisk förvaltning och övriga företagsekonomiska frågor.

Byråer, som inom tre resp två år kan förväntas uppfylla dessa krav, kan få partiellt medlemskap.

SBRF:s medlemmar förpliktas enligt stadgarna bl a att med den omsorg och rättrådighet svensk lag och redovisnings- och revisorssed kräver utföra erhållna uppdrag. Medlemmarna är vidare skyldiga att teckna ansvarsförsäkring till förmån för sina klienter. Därutöver skall de erlägga en årlig avgift till förbundets garantifond som ersätter klienterna för självrisker och andra kostnader som inte ersätts genom ansvarsförsäkringen.

— Medlemmarnas klienter kan vända sig till förbundets reklamationsnämnd med klagomål. Nämnden har till uppgift att utreda frågor om fel eller försummelser i samband med medlemmarnas yrkesverksamhet.

1.2.3 Föreningen Auktoriserade Revisorer (FAR)

FAR bildades den 26 maj 1923. FAR:s ändamål är enligt stadgarna att upprätthålla en rättrådig och yrkesskicklig kår av auktoriserade revisorer,

att främja sunda principer och rationella metoder i fråga om revision, redovisning och organisation, att tillvarata ledamöternas allmänna yrkesintressen samt

att verka för sammanhållning och samförstånd mellan ledamöterna.

Till ledamot av FAR får antas endast den som innehar kommerskollegiets auktorisation som revisor, utövar yrkesmässig verksamhet såsom auktoriserad revisor, åtnjuter allmänt anseende för redbarhet, bedöms komma att verka för föreningens ändamål samt förklarar sig vilja följa föreningens stadgar och regler för god revisorssed. Antalet ledamöter i FAR uppgick i mars 1989 till ca 1 490.

FAR:s helägda dotterbolag Auktoriserade Revisorer Serviceaktiebolag (ARS) svarar för administrationen av föreningens verksamhet. ARS svarar även självständigt för vissa aktiviteter såsom yrkesutveckling, ledamotsservice, förlagsverksamhet och merparten av kontaktverksamheten inom Sverige och internationellt. Utbildningsverksamheten handläggs på motsvarande sätt genom det av ARS till 75 procent ägda dotterbolaget Institutet för Revisorsutbildning HB (IREV). Minoritetsdelägare i IREV är Svenska Revisorsamfundet genom sitt servicebolag. Ett med samfundet samägt bolag FAR/SRS Info HB, svarar för viss information till ledamöterna. FAR har vidare en omfattande förlagsverksamhet och ger ut en tidskrift för redovisning och revision, BALANS.

FAR:s arbete med yrkesutveckling bedrivs i kommittéer och projektgrupper. Sådana kommittéer är redovisningskommittén, revisionskommittén, regelkommittén, skattekommittén och utbildningskommittén.

FAR:s tillsyn över ledamöterna utövas genom en särskild disciplinnämnd, som sorterar direkt under årsstämman. Nämndens ordförande är en utomstående jurist med domarbakgrund. Disciplinnämnden har att ta befattning med frågor om disciplinärt ingripande mot ledamot som åsidosätter de plikter som åvilar denne i egenskap av ledamot i föreningen. Nämnden kan meddela ledamoten erinran eller varning och, då omständigheterna är synnerligen försvårande, utesluta ledamoten ur föreningen. Dessutom utövas tillsyn över ledamöterna genom skiljeförfarande i arvodesvister.

FAR har antagit regler för god revisorssed som ledamöterna är skyldiga att ta del av och följa. Reglerna, som är åtta till antalet, behandlar frågor om yrkesmässigt uppträdande, oberoende, oförenlig verksamhet, yrkesutövningen, tystnadsplikt, förhållandet till kolleger, publicitet, reklam och ackvisition samt arvodesdebitering. Därutöver har FAR tillsammans med SRS publicerat regler för tillhandahållande av redovisningstjänster.

1.2.4 Svenska Revisorsamfundet (SRS)

Svenska Revisorsamfundet bildades 1899. Sedan auktorisation av revisorer införts i början av 1910-talet, bröt sig efter något år ett antal auktoriserade revisorer ut ur samfundet och bildade FAR. Huvuddelen av SRS:s ledamöter är idag godkända revisorer. Antalet ledamöter uppgick i mars 1989 till ca 1 325.

SRS:s ändamål är enligt stadgarna

- att upprätthålla en rättrådig och yrkesskicklig kår av kvalificerade revisorer och en god revisorssed,
- att främja sunda principer och rationella metoder i fråga om revision, redovisning och organisation,
- att tillvarata ledamöternas allmänna yrkesintressen samt
- att verka för sammanhållning och samförstånd mellan ledamöterna och för samarbete med sammanslutningar av revisorer i Sverige och utlandet.

Till ledamot i samfundet kan antas endast den som är av kommerskollegium auktoriserad eller godkänd revisor och som utövar yrkesmässig verksamhet som revisor. Dessutom skall vederbörande åtnjuta allmänt anseende för redbarhet och ansvarskänsla och även i övrigt befinnas lämplig.

Samtliga ledamöter är skyldiga att vara anslutna till Svenska Revisorsamfundets SRS Service AB (SRSS). Genom SRSS sker en omfattande service gentemot ledamöterna framför allt vad gäller juridik, revision, redovisning och skatter.

Enligt samfundets etiska regler åligger det ledamot att "ständigt förnya och utveckla sina kunskaper inom sitt område för att kunna utföra sitt arbete med hänsyn till tidens krav och därvid hålla sig à jour med

lagar, föreskrifter, normer osv. som berör yrkesutövningen". Motsvarande gäller i fråga om ledamotens anställda. Vidareutbildningen handhas av IREV (jfr avsnitt 1.2.3).

Utvecklingsarbetet bedrivs i kommittéer; datakommittén, redovisningskommittén och revisionskommittén. Dessutom finns en enmanskommitté för utveckling av blanketter, arbetspapper o d. En särskild utbildningskommitté arbetar gentemot IREV med kursverksamhet.

SRS:s tillsyn över ledamöterna utövas genom dess disciplinnämnd. Nämnden kan meddela erinran eller varning samt besluta om att utsluta en ledamot ur samfundet. Tillsynen över ledamöterna utövas också genom skiljeförfarande i arvodestvister.

SRS har antagit egna etiska regler som ledamöterna är skyldiga att ta del av och följa. Samfundets och FAR:s etiska regler är i det närmaste identiska. SRS och FAR har också gemensamt utarbetat etiska regler för tillhandahållande av redovisningstjänster.

Efter ett omfattande arbete antog Nordisk Förening av Registrerade Revisorer (NFRR), som är ett samarbetsorgan för föreningarna av godkända/registrerade revisorer i Danmark, Finland, Norge och Sverige ett gemensamt etiskt regelverk, "Gemensamma etiska och kollegiala regler för föreningar anslutna till NFRR". Detta regelverk är avsett att utgöra ett ramverk, inom vilket föreningarnas regler kan ha olika detaljutformning, men vars huvudlinjer de måste följa.

1.3 Kommerskollegiets auktorisation och godkännande av revisorer

Kommerskollegium administrerar det statliga systemet för auktorisation och godkännande av revisorer. Auktorisationen och godkännandet avser kompetens inom revisionsområdet.

Fram till 1973 hade handelskamrarna under cirka 60 år haft hand om auktorisationen av revisorer. Även förfarandet att godkänna granskningsmän — den tidigare benämningen för godkända revisorer — tillämpades av handelskamrarna sedan 1930-talet. Hela denna verksamhet fördes över till kommerskollegium den 1 juli 1973. Samtliga av handelskamrarna auktoriserade revisorer och godkända granskningsmän flyttades automatiskt över till det nya auktorisationssystemet. Samtidigt byttes benämningen godkänd granskningsman ut mot godkänd revisor.

Kollegiets auktorisationsverksamhet är i princip självfinansierande. För närvarande är ansökningsavgiften 3 500 kronor. Avgiften är densamma då revisorerna ansöker om förnyelse av auktorisationen eller godkännandet, vilket måste ske vart femte år.

Vid en förstagångsansökan prövas revisorns utbildning och praktiska erfarenhet samt dennes redbarhet och allmänna lämplighet för revi-

sorsyrket. Prövningen görs bl a mot bakgrund av yttranden som inhämtas om vederbörandes yrkesverksamhet från länsstyrelse, länsskatte-myndighet, ackordscentral och handelskammare samt FAR eller SRS. Vid en förnyelseansökan prövas revisorns revisionspraktik under den gångna femårsperioden och vidare görs en förnyad redbarhetsprövning. Den byrå som revisorn är verksam i, skall också uppfylla vissa krav och detta prövas vid båda typerna av ansökan. Själva byrån kan också auktoriseras eller godkännas under vissa förutsättningar. Den 1 juni 1989 fanns det 1 878 auktoriserade och 1 724 godkända revisorer.

Kollegiet utövar tillsyn över de auktoriserade och godkända reviso- rerna samt de auktoriserade och godkända revisionsbyråerna. Huvud- delen av tillsynsärendena initieras genom anmälningar. Någon be- gränsning av vem som kan göra en anmälan finns inte. Uppmärksam- mar länsstyrelse eller skattechef i samband med sin ämbetsutövning någon anmärkningsvärd omständighet i fråga om revisors eller revi- sionsbolags verksamhet skall kollegiet underrättas. Kollegiet beslutar om en anmälan skall prövas och kan också på eget initiativ inleda ett tillsynsförfarande, exempelvis efter uppgifter i massmedia.

De disciplinära åtgärder som kollegiet kan vidta är att meddela revi- sorn varning eller att upphäva auktorisationen/godkännandet. I ären- den som inte resulterar i en disciplinär åtgärd är det dock inte ovanligt att kollegiet framför sin kritik mot revisorn i form av ett allmänt utta- lande i sitt slutliga beslut.

Antalet tillsynsärenden har under de senaste åren varit ca 50 ärenden årligen, från att under 1970-talet ha varit färre än 20 ärenden per år. Ökningen beror av anmälningar. Verksamheten förfogar över nio års- arbetskrafter.

Kollegiet har en rådgivande nämnd i revisorsfrågor. Nämnden kon- sulteras i principiellt viktiga ärenden, främst tillsynsärenden. Den be- står av representanter för revisorsorganisa tionerna och företrädare för olika myndigheter och organisationer.

För auktorisation som revisor fordras 140 poäng från universitet eller högskola eller motsvarande utbildning. Dessa poäng skall utgöras av minst 60 poäng i företagsekonomi, 30 poäng i handelsrätt, 10 poäng i beskattningsrätt och 10 poäng i informationsbehandling (ADB).

För godkännande som revisor krävs 80 poäng från universitet eller högskola eller annan motsvarande utbildning som har godkänts av kol- legiet. Av dessa skall minst 40 poäng avse företagsekonomi, minst 10 poäng handelsrätt och minst 10 poäng beskattningsrätt.

För auktorisation som revisor krävs vidare fem års allsidigt samman- satt och huvudsakligen kvalificerad praktik. Minst tre av åren skall ha fullgjorts genom anställning hos eller under ledning av auktoriserad revisor. I kollegiets revisorsföreskrifter ställs krav på visst antal timmar revision och visst antal större revisioner under praktikåren. Kraven för godkännande är likartade men lägre ställda. Tre år av praktiken skall

ha fullgjorts hos kvalificerad revisor. Dessutom finns en möjlighet att få godkännande efter tio år i egen verksamhet.

De auktoriserade och godkända revisorernas verksamheter är närmare reglerade i förordningen (1973:221) om auktorisation och godkännande av revisorer (revisorsförordningen) och kollegiets revisorsföreskrifter. En grundläggande princip är att revisorerna skall inta en oberoende ställning i förhållande till sina revisionsklienter. Detta hindrar emellertid inte att en revisionsbyrå utför redovisningstjänster, med undantag av grundbokföring, åt sådana klienter. Den revisor som ansvarar för den aktuella revisionen, revisorns assistenter och revisorns överordnade får dock inte delta därvid på annat sätt än genom att lämna råd och anvisningar.

De kvalificerade revisorerna är ålagda tystnadsplikt enligt revisorsförordningen och sekretesslagen (1980:100). De är vidare enligt revisorsförordningen ålagda att inte använda information som de inhämtat i sin yrkesutövning till fördel för sig själva eller till skada eller gagn för annan. För auktoriserad eller godkänd revisor skall ställas säkerhet i form av försäkring eller på annat sätt för den ersättningskyldighet som revisorn kan ådra sig i sin revisionsverksamhet.

1.4 Bokföringsnämndens verksamhet

Bokföringsnämnden (BFN) är ett statligt expertorgan som inrättades 1976 i samband med tillkomsten av bokföringslagen. Nämnden har till uppgift att främja utvecklingen av god redovisningssed i företagens bokföring och offentliga redovisning.

Nämnden består av elva ledamöter. Ledamöterna utses av regeringen efter förslag från olika intressenter. De personer som idag är ledamöter i nämnden är föreslagna av finansdepartementet, skatteförvaltningen, Handelshögskolan i Stockholm, Industriförbundet, LO, TCO, FAR, SRS, SRF och Stockholms Fondbörs. Ordföranden i nämnden utses av regeringen.

Nämnden har ett kansli med fyra årsanställda. Kanslichefen utses av regeringen.

Inom BFN finns tre självständiga arbetsgrupper som bereder ärenden till nämnden. Dessa är borsgruppen, småföretagsgruppen och utredningsgruppen. I varje grupp ingår fem personer, varav några är ledamöter i BFN och några är externa experter.

Grunden för BFN:s verksamhet är redovisningslagstiftningen. De viktigaste reglerna återfinns i bokföringslagen, aktiebolagslagen, lagen om årsredovisning m m i vissa företag samt lagen om ekonomisk förening. BFN avger uttalanden och rekommendationer i fråga om tillämpningen av lagstiftningen. Dessa har karaktären av allmänna råd och publiceras löpande i meddelandeserien *BFN Informerar*. Alla hit-

tills gjorda ännu gällande uttalanden m m finns sammanställda i bokform, senaste utgåva per den 1 januari 1989.

De uttalanden och rekommendationer BFN avger har ofta sin grund i frågor till nämnden från enskilda eller myndigheter. Nämnden tar också upp frågor på eget initiativ. Bara sådana frågor som har allmänt intresse för utvecklingen av god redovisningssed tas upp för behandling i nämnden och publiceras.

De frågor som BFN behandlar berör reglerna för den löpande bokföringen, årsbokslutet och årsredovisningen. Frågorna berör både små och stora företag. I syfte att stärka resurserna vad gäller normbildningen för de större företagen har BFN tillsammans med FAR och Sveriges Industriförbund nyligen inrättat en stiftelse, Stiftelsen för utvecklandet av god redovisningssed, som skall svara för utvecklingen av praxis i dessa företag (jfr prop 1988/89:150 bilaga 3 s 4 ff).

Utöver den renodlade normbildande verksamheten fungerar nämnden även som samordnare av verksamheten på redovisningsområdet genom täta kontakter med olika privata och statliga organ med redovisningsuppgifter.

1.5 Utländska förhållanden

1.5.1 Norge

1977 fanns det i Norge ca 2 000 redovisningskonsulter, varav ca 900 var verksamma på redovisningsbyråer, ca 450 var revisorer som även bedrev redovisningsverksamhet och ca 650 var knutna till lantbruket. Dessa konsulter anlätades av drygt hälften av landets 160 000 företag. Någon mer aktuell statistik än den nu angivna finns inte att tillgå men förhållandena inom redovisningsbranschen har uppgetts vara i stort sett oförändrade.

Alla norska företag är bokföringsskyldiga. Skyldigheten är dock begränsad för de mindre företagen. Med undantag av de minsta företagen i vissa branscher, är företagen också revisionspliktiga. Revisionen skall utföras av en statsautorisert eller registrert revisor. Man upprätthåller en strikt åtskillnad mellan revision och redovisning. Revisorer eller anställda på byråer där revisorerna arbetar får inte biträda med revisionsklienternas bokföring eller årsbokslut.

Det norska handelsdepartementet tillsatte 1978 en kommitté, regnskapsförerutvalget, som fick till uppgift att utreda om det fanns behov av en offentlig auktorisationsordning för yrkesmässig utövning av redovisningsverksamhet. Kommittén lämnade sitt betänkande 1983 (NOU 1983:20). Man konstaterade att det har stor betydelse för konsulternas klienter och för andra intressenter, främst skattemyndigheterna, att redovisningskonsulterna håller en hög kvalitet på sitt arbete. Man

fann det mycket otillfredsställande att redovisningsbranschen var helt oreglerad och att det inte fanns möjlighet att utestänga redovisningskonsulter som visat sig vara klart olämpliga att utöva yrket.

Kommittén föreslog ett statligt registreringssystem för redovisningskonsulter. Registreringen skulle vara obligatorisk för alla som drev redovisningsverksamhet. För registrering skulle krävas att konsulten hade tre års praktik inom yrket. Kommittén valde att inte föreslå något utbildningskrav, eftersom man ansåg att det hade kunnat medföra att registreringsplikten blev ett alltför stort etableringshinder.

Kommitténs förslag utsattes för en massiv kritik. Bl a anfördes att ett auktorisationssystem, och i synnerhet det föreslagna registreringssystemet, inte skulle garantera en hög kvalitet på redovisningstjänsterna. Vidare att även praktikkravet innebar ett etableringshinder som skulle få konkurrenshämmande effekter. Mot bakgrund av kritiken bedömde handelsdepartementet att det föreslagna systemet inte var genomförbart men meddelade att man var villig att stödja ett auktorisationssystem i privat regi.

Bland motståndarna till kommitténs förslag fanns även Norske Regnskapsökonomers Forening (NRF), som hela 1970-talet drivit frågan om en statlig auktorisation. Man ansåg att ett registreringssystem utan utbildningskrav endast tjänade ett kontrollsyrte och inte medförde den kvalitetshöjning föreningen eftersträvat. Föreningen ställde sig därför positiv till departementets förslag och grundade en stiftelse med ändamålet att administrera godkännande av redovisningskonsulter — Stiftelsen Institutt for godkjenning av Regnskapsførere (IGR).

Enligt IGR:s stadgar skall två av dess sex styrelseledamöter utses av staten. Verksamheten inleddes i början av 1987.

För att godkännas av IGR skall redovisningskonsulten bl a ha examen från en särskild tvåårig eftergymnasial utbildning eller motsvarande och två års redovisningspraktik. NRF genomdrev dock, mot departementets vilja, en övergångsordning med mycket lägre krav. Syftet var att kunna godkänna samtliga NRF:s medlemmar. Under de sex månader övergångsordningen gällde godkändes emellertid ca 1 000 redovisningskonsulter, vilket var dubbelt så många som antalet medlemmar i NRF.

Godkännandet skall förnyas av IGR vart tredje år och därvid krävs att konsulten sedan förra godkännandet skall ha genomgått aktualitetsutbildning. Utbildningen skall omfatta minst nio kursdagar fördelade på ämnena redovisning, övrig företagsekonomi och skatter. Dessa tre ämnen är också det kunskapsområde på vilket godkännandet skall garantera en god kompetens.

IGR har rätt att övervaka de godkända redovisningskonsulternas yrkesutövning. Hittills har endast ett tillsynsärende handlagts.

IGR-systemet har inte varit verksamt så länge att man hunnit göra någon utvärdering av dess effekter. Anslutningen till systemet är stor,

vilket innebär att de godkända redovisningskonsulterna också betjänar ett relativt stort antal företag.

Lantbrukets redovisningskonsulter har i de flesta fall inte ansetts ha tillräckligt allsidig praktik för att kunna godkännas av IGR. En av lantbrukets redovisningsorganisationer har därför skapat ett eget auktorisationssystem, som är öppet för alla slags redovisningskonsulter. Detta konkurrerande system verkar också via en stiftelse med myndighetsföreträdare i styrelsen.

Inom det norska finansdepartementet förbereds för närvarande ett förslag om att införa ett statligt auktorisationssystem för redovisningskonsulter. Detta motiveras med att staten bör ha kontroll över kompetensen och verksamheten hos de konsulter som hjälper främst småföretagen att uppfylla bokföringsplikten. Om staten garanterar företagen tillgång till kompetenta redovisningskonsulter kan det också medverka till att det går att införa en önskvärd skärpning av bokföringsplikten i mindre företag.

1.5.2 Finland

I Finland infördes ett branschadministrerat system för godkännande av redovisningskonsulter och auktorisation av redovisningsbyråer redan 1979. Finland har idag uppskattningsvis 2 500 redovisningsbyråer, varav de flesta är enmansbyråer. Ca 480 av byråerna är anslutna till Bokföringsbyråernas Förbund, vars medlemsbyråer betjänar minst 45 000 små och medelstora företag.

Envar som utövar "affärs- eller yrkesverksamhet" är bokföringsskyldig för denna verksamhet. Alla företag, utom vissa mindre bolag och de enskilda näringsidkarna, är revisionspliktiga.

I Finland förekommer två slag av kvalificerade revisorer. Den ena kategorin, motsvarande svenska auktoriserade revisorer, godkänns av Centralhandelskammaren medan den andra, motsvarande svenska godkända revisorer, godkänns av handelskamrarna ute i landet. Dessa två slag av revisorsgodkännanden är offentligt reglerade i en förordning. I samtliga större bolag och i stiftelser skall finnas minst en kvalificerad revisor. Varken revisorn eller någon annan på den byrå där revisorn arbetar får biträda revisionsklienterna med deras redovisning.

Auktorisationssystemet för bokförare och redovisningsbyråer har tillkommit på branschens eget initiativ. Bokföringsbyråernas Förbund har grundat en stiftelse för godkännande av bokförare och auktorisation av redovisningsbyråer. Stiftelsen för Bokföringsinstitutet grundades 1979 med ändamål att "främja strävandena att utveckla redovisningsfunktionen och den ekonomiska förvaltningen, avläggande av yrkesexamen inom branschen samt därmed förknippad preparering".

Förbundet administrerar stiftelsen vars styrelseledamöter också utgörs av förbundsmedlemmar. Styrelsen kan i sin tur tillsätta permanenta sakkunniga under sig. Ett på detta sätt tillsatt underorgan är den s k

EBR-nämnden som ansvarar för auktorisationsverksamheten. Nämndens ledamöter representerar sakligt, dock inte formellt, handels- och industriministeriet, skattestyrelsen, två handelshögskolor, två handelsläroinrättningar, centralhandelskammaren, två företagargenorganisationer och Bokföringsbyråernas Förbund. Ordföranden i nämnden har alltid varit någon från den statliga sidan, från skattestyrelsens generaldirektor.

För auktorisation krävs att bokföraren skall ha tagit en examen i bokföring och redovisning (EBR-examen) som stiftelsens särskilda examensutskott anordnar. Den som i övrigt är "en hederlig och välfrejdad person som råder över sig och sin egendom" kan då utnämnas till EBR-bokförare. För att en redovisningsbyrå skall få auktorisation krävs bl a att byrån är ansluten till Bokföringsbyråernas Förbund och att en EBR-bokförare ansvarar för dess redovisningsverksamhet.

För deltagande i EBR-examen krävs att bokföraren har en viss utbildnings- och erfarenhetsbakgrund, sålunda godtas

- redovisningsmerkonomer (grundexamen vid handelsinstitut på linjen för redovisning) med minst fem års erfarenhet av bokförings- och redovisningsuppgifter.
- ekonomer eller personer som avlagt annan högre högskoleexamen eller 20 studieveckor i redovisning samt med minst tre års praktisk erfarenhet av bokförings- och redovisningsuppgifter.

EBR-examen är krävande och i medeltal klarar sig endast 40 procent av deltagarna. I examen ingår bokföring, operativ redovisning, ADB, privat- och associationsrätt samt person- och företagsbeskattning.

EBR-godkännandet gäller under ett år. För förnyelse krävs att EBR-bokföraren under de två senaste åren utfört ett tillräckligt omfattande urval av bokföringsuppdrag och att denne varje år deltagit minst en dag i fortbildning i ämnena ekonomisk förvaltning inkl ADB, redovisning och beskattning.

Stiftelsen har en stadgeenlig rätt att övervaka EBR-bokförarnas och de auktoriserade redovisningsbyråernas verksamheter. Övervakningen av byråerna har man överlämnat till Bokföringsbyråernas Förbund som skickar ut kontrollörer till sina medlemsbyråer. Någon motsvarande övervakning av de enskilda EBR-bokförarna sker inte. Däremot har stiftelsen vid några enstaka tillfällen fått in anmälningar som resulterat i tillsynsärenden.

I maj 1989 fanns 542 EBR-bokförare och 225 auktoriserade redovisningsbyråer. Ansökningarna till EBR-examen har de senaste två åren varit över 300 per år.

1.5.3 Den europeiska gemenskapen (EG)

EG har inte utfärdat några direktiv eller regler angående redovisningskonsulters verksamhet. Det förekommer inte heller något förberedande

arbete på att utforma sådana direktiv eller regler. Däremot har EG utfärdat för medlemsstaterna bindande direktiv för den externa redovisningen i bolag och för revisionen av denna redovisning, nämligen fjärde bolagsrättsdirektivet (78/660) och åttonde bolagsrättsdirektivet (84/253).

Beträffande Danmark och Västtyskland kan särskilt anmärkas följande.

I Danmark finns inget auktorisationssystem för redovisningskonsulter. Där ställs inte heller några författningsenliga krav på de personer som hjälper företag med redovisning eller skatterådgivning. Det finns renodlade redovisningskonsulter men dessa har inte bildat någon branschorganisation.

I Västtyskland finns, förutom auktorisation av revisorer, ett system för auktorisation av skatterådgivare — Steuerberater. Enligt lag får skatterådgivning lämnas endast av personer med en sådan auktorisation. Dessa skatterådgivare upprättar också deklarationer åt företagen och företräder dem i skatteärenden. Om en skatterådgivare orsakat ett fel i en deklaration kan den skattskyldige undgå straffansvar. Det är också mycket vanligt att företagen anlitar en skatterådgivare för bokföring och ekonomisk rådgivning. Det ställs höga utbildnings- och erfarenhetskrav för auktorisation av skatterådgivare. Västtyska revisorer och advokater har ofta auktorisation som skatterådgivare.

2 Kartläggningen

Redovisningsbranschen har inte tidigare varit föremål för en offentlig utredning. Någon offentlig statistik som rör redovisningskonsulters verksamhet finns inte heller att tillgå. Utredningen har därför i samarbete med statistiska centralbyrån (SCB) gjort två statistiska undersökningar avseende dels redovisningskonsulternas verksamhet, dels i vilken utsträckning små och medelstora företag anlitar redovisningskonsulter. Utredningen har också skickat två enkäter om eventuella missförhållanden inom redovisningsbranschen till myndigheter och organisationer som har erfarenhet av redovisningskonsulters verksamhet. Vidare har hållits en hearing i samma ämne med ett femtontal sådana myndigheter och organisationer.

I detta avsnitt redovisas resultaten av denna kartläggning av branschen. En mer omfattande redogörelse för de statistiska undersökningar som gjorts i samarbete med SCB finns i *bilaga 2* till betänkandet.

2.1 Undersökningen av redovisningskonsulternas verksamhet

SCB har på utredningens uppdrag skickat en enkät till 942 redovisnings- och revisionsbyråer och 757 av dessa byråer har besvarat enkäten. Undersökningen avser 1987 och antals- och andelsangivelserna har beräknats för hela landet eller för vissa regioner. Uppläggnings- och genomförandet av undersökningen samt de statistiska metoderna beskrivs i *bilaga 2*.

Det bör uppmärksammas att uppgifter om byråernas klienter som regel inte omfattar sådana klienter som anlitat byrån enbart för revision. De rena revisionsklienterna utgör i genomsnitt ca 25 procent av klienterna på byråer med auktoriserade och godkända revisorer.

2.1.1 Byråerna i undersökningen

Redovisnings- och revisionsbyråer med färre än 50 anställda ingår i enkätundersökningen. Byråerna har klassats i tre olika typer efter de

kategorier av redovisningskonsulter eller revisorer som finns företräd-
da inom byrån.

Byråer med en auktoriserad eller godkänd revisor kallas *AR/GR-
byråer*.

Byråer utan någon auktoriserad eller godkänd revisor men med en
ledamot i SRF kallas *SRF-byråer*.

Den tredje byråtypen, som kallas *Övriga byråer*, består av de byråer
som varken har någon auktoriserad eller godkänd revisor eller någon
ledamot i SRF. Byråerna är inte heller medlem i SBRF, vilket kan
förekomma i de övriga grupperna.

De SBRF-an slutna byråer som inte ingår i de två först nämnda grup-
perna — rena SBRF-byråer — har visat sig vara för få för att kunna
särredovisas i undersökningen. Med utgångspunkt från enkätsvaren
har de beräknats till 125 byråer i hela landet. De uppgifter som redovi-
sas i det följande om SRF-byråer torde dock ge en viss uppfattning
även om SBRF-byråernas verksamhet.

Det finns drygt 30 byråer som har 50 eller fler anställda och dessa
ingår alltså inte i enkätundersökningen. Utredningen har emellertid för
jämförelsens skull gjort en särskild intervjuundersökning av 7 av dessa
byråer. Flera av de intervjuade byråerna ingår i koncerner och därmed
speglar intervjuundersökningen förhållandena på ett tjugotal av de
stora byråerna. Resultaten av intervjuerna redovisas i det följande där
de ansetts intressanta i sammanhanget.

2.1.2 Byråerna och deras personal

1987 uppgick *antalet byråer* med mindre än 50 anställda till 3 840. De
fördelade sig på följande sätt.

AR/GR-byråer	1 060	28%
SRF-byråer	600	16%
Övriga byråer	<u>2 180</u>	<u>57%</u>
	3 840	100%

Om även rena SBRF-byråer inräknas blir det totala antalet byråer
3 965.

Byråerna *sysselsatte* ca 11 900 personer i medeltal under 1987. Dessa
fördelade sig på olika typer av byråer enligt följande.

AR/GR-byråer	6 475	54%
SRF-byråer	1 535	13%
Övriga byråer	<u>3 890</u>	<u>32%</u>
	11 900	100%

Om rena SBRF-byråer inräknas blir antalet sysselsatta drygt 12 000
personer.

Drygt 60 procent av AR/GR-byråerna och SRF-byråerna sysselsatte 2-9 personer, medan en lika stor andel av de Övriga byråerna var enmansbyråer. Närmare 85 procent av samtliga enmansbyråer tillhörde gruppen Övriga byråer.

Byråerna sysselsatte 7 739 *redovisningskonsulter* under 1987. Långt över hälften av de totalt ca 11 900 personer som dessa byråer sysselsatte var således redovisningskonsulter. De fördelade sig på olika typer av byråer enligt följande.

AR/GR-byråer	3 749	48%
SRF-byråer	886	11%
Övriga byråer	<u>3 104</u>	<u>40%</u>
	7 739	100%

Att märka är att AR/GR-byråerna, som i antal var knappt hälften så många som de Övriga byråerna, sysselsatte den största andelen av redovisningskonsulterna.

Det är främst AR/GR-byråerna som har uppgett sig ha vissa problem med att *rekrytera redovisningskonsulter*. Deras rekryteringsproblem var störst i storstäderna (23 procent) och minst i glesbygderna (12 procent). Mycket få byråer har haft problem med att behålla sina redovisningskonsulter; 5-9 procent av AR/GR-byråerna och ca 3 procent av de andra byråerna.

Utredningens intervjuer med stora byråer och tillgänglig statistik på SCB visar att de stora byråerna sysselsatte ca 7 700 personer. Hela revisions- resp redovisningsbranschen sysselsatte således ca 20 000 personer. Antalet sysselsatta fördelade sig därmed på följande sätt.

AR/GR-byråer	ca 14 175	(6 475 + ca 7 700)	72%
SRF-byråer	1 535		8%
Övriga byråer	<u>3 890</u>		<u>20%</u>
	ca 19 600		100%

Intervjuerna med de stora byråerna ger vid handen att ca 30 procent av deras personal arbetade som redovisningskonsulter. Detta skulle innebära att AR/GR-byråerna sammantaget sysselsatte omkring 60 procent av landets redovisningskonsulter. Det totala antalet redovisningskonsulter kan grovt uppskattas till ca 10 000 personer.

2.1.3 Redovisningskonsulternas utbildning

2 101 redovisningskonsulter var kvalificerade revisorer eller SRF-ledamöter. Dessa utgjorde 27 procent av samtliga 7 739 redovisningskonsulter.

73 procent av redovisningskonsulterna, 5 638 personer, hade alltså inte en sådan dokumenterad kompetens. Dessa utgjorde 60 procent av AR/GR-byråernas redovisningskonsulter, 30 procent av SRF-byråer-

nas och självfallet 100 procent av de Övriga byråernas redovisningskonsulter. Av AR/GR-byråernas redovisningskonsulter saknade 29 procent eftergymnasial utbildning. Motsvarande andelar för SRF-byråerna och de Övriga byråerna var 17 resp 43 procent.

Intervjuerna med de stora byråerna tyder på att deras andel redovisningskonsulter med sådan dokumenterad kompetens var över 75 procent, varav nästan samtliga var kvalificerade revisorer.

I genomsnitt redovisade de mindre byråerna 10 timmars *aktualitetsutbildning*, dvs utbildning för att aktualisera befintliga kunskaper, per redovisningskonsult under 1987. Sådan utbildning per redovisningskonsult vid AR/GR- och SRF-byråerna var 13 timmar medan de Övriga byråerna låg på 7 timmar.

Byråerna avsatte något mer tid på *vidareutbildning*, 15 timmar i genomsnitt per redovisningskonsult. SRF-byråerna låg över genomsnittet med totalt 19 timmar per redovisningskonsult. Byråernas definition av vidareutbildning kan dock ha varierat vilket medför en osäkerhet beträffande uppgifterna. Så kan t ex det som på en Övrig byrå kallats för vidareutbildning ha betraktats som grundutbildning på en AR/GR-byrå. Uppenbart är emellertid att ju större byrån är, desto mer satsar den på utbildning av redovisningskonsulterna. Man kan således konstatera att det finns skillnader mellan olika byrågrupper inom branschen men också att antalet utbildningstimmar som regel är litet.

2.1.4 Byråernas klienter

De olika typerna av byråer hade i genomsnitt följande antal klienter under 1987.

AR/GR-byråer	195 klienter
SRF-byråer	95 klienter
Övriga byråer	45 klienter

En uppdelning av klientföretagen efter deras storlek räknat i *antal anställda* och i *årsomsättning* samt efter deras *branschtillhörighet* har inte visat några större skillnader mellan de olika byråtyperna. Byråerna hade alltså i stort sett samma slags klienter. De Övriga byråerna har haft den högsta andelen *revisionpliktiga klienter*, 38 procent. Motsvarande andelar på AR/GR- och SRF-byråerna var 34 resp 29 procent. I detta material ingår dock inte de rena revisionsklienterna, vilka utgjorde i genomsnitt 25 procent av AR/GR-byråernas klienter. Andelen *klienter som anlitate byrån för revision* var ca 3 procent på de Övriga byråerna, 34 procent på AR/GR-byråerna och 10 procent på SRF-byråerna. Dessa uppgifter visar att ett relativt stort antal revisionspliktiga företag anlitate en Övrig byrå eller en SRF-byrå för bl a redovisningstjänster. För revisionen synes sedan den helt övervägande delen av dessa företag ha vänt sig till en byrå med auktoriserad eller godkänd revisor.

Merparten av redovisningsbyråerna, dvs 71 procent av SRF-byråerna resp 80 procent av de Övriga byråerna, hade inte några revisionsklienter överhuvudtaget. Däremot hade nästan 100 procent av AR/GR-byråerna klienter som köpte andra tjänster än revision.

Byråerna har vidare angett det vanligaste sättet för dem att få *kontakt med nya klienter* under 1987. Rekommendationer från byråns andra klienter har visat sig vara det vanligaste.

2.1.5 Byråernas tjänsteutbud

Att byråernas tjänsteutbud är varierat framgår av att en stor andel av dem tillhandahöll, förutom redovisning, följande slag av konsulttjänster.

<i>Tjänsteslag</i>	<i>Andel av byråerna</i>
Rådgivning	87 %
ADB-tjänster	77 %
Administrativa tjänster	80 %
Övriga tjänster	66 %

Tjänsteutbudet var likartat i de olika byråtyperna. De skillnader som kan noteras är att AR/GR-byråernas utbud av rådgivningstjänster var något större än de andra byråtypernas medan det omvända förhållandet gällde för administrativa tjänster.

Av byråernas klienter överlät 46 procent all sin *redovisning* till byrån medan 43 procent anlidade byrån för att utföra endast vissa delar av redovisningen. Totalt sett var därmed redovisning det vanligaste tjänsteslaget. Ett fåtal av klienterna, 11 procent, skötte själva hela sin redovisning och anlidade byrån enbart för andra slags tjänster. AR/GR-byråerna låg långt under genomsnittet när det gäller klienter som köpte all redovisning, 25 procent, men betydligt över genomsnittet vad avser klienter som köpte del av sin redovisning, 55 procent.

Näst efter redovisningstjänster var *skatterådgivning* den vanligaste tjänsten. Hela 72 procent av AR/GR-byråernas klienter anlidade byrån för skatterådgivning. Motsvarande andel för SRF-byråerna var 66 procent och för Övriga byråer 42 procent, medan genomsnittet för samtliga byråer var 54 procent. De andra rådgivningstjänster som visade sig någorlunda frekventa var *biträde/ombud i process*, *juridisk rådgivning till företaget*, *privatekonomisk rådgivning till företagaren*, *rådgivning vid företagsköp/-försäljning* och *finansiell rådgivning*. Dessa rådgivningstjänster köptes av 14-25 procent av klienterna.

54 procent av klienterna på mindre byråer anlidade byrån för *databehandling av den redovisning de själva upprättat*, dvs registrering och systematisk bearbetning av främst grundbokföring. Detta skulle kunna

innebära att denna tjänst köptes av samtliga företag som inte anlidade byrån för all sin redovisning.

Byråerna utförde även *administrativa tjänster* åt företagen, dvs tjänster som hör till den löpande administrationen men som inte är direkt hänförliga till redovisningen. 10 procent av klienterna överlät t o m all administration åt byråerna. 24 procent av klienterna anlidade byrån för del av sin administration medan 66 procent inte köpte några administrativa tjänster.

Den vanligaste administrativa tjänsten visade sig vara hjälp med *kontakter med myndigheter*, t ex firmaärenden (hos patent- och registreringsverket eller länsstyrelsen), statistikuppgifter (till SCB) och olika slags ansökningar.

Enkäten innehöll också frågor om ett antal tjänster som faller längre utanför redovisningsområdet och som inte är av löpande karaktär. Tjänster som *försäkringsförmedling*, *fastighetsförvaltning*, *marknadsföringsåtgärder*, *försäljnings- och inköpsåtgärder* samt *fastighetsmäkleri* visade sig förekomma på samtliga typer av byråer men var marginella i det totala tjänsteutbudet.

En tjänst som dock visade sig vara mer frekvent var *kapitalanskaffning*. Totalt köpte 16 procent av klienterna denna tjänst. Med finansiell rådgivning synes alltså även i viss mån följa hjälp med att skaffa kapital.

SRF-byråerna och de Övriga byråerna kan, i samband med att de får uppdrag att utföra de tjänster som behandlats i det föregående, också få funktioner eller rättigheter inom klientföretagen som innebär ett *själständigt beslutsfattande*. AR/GR-byråerna är, på grund av reglerna för auktoriserade och godkända revisorer, förhindrade att biträda sina klienter på detta sätt. Av SRF-byråernas klienter hade 11 procent gett byrån *styrelseuppdrag*, 27 procent anlidade någon från byrån i en *kamrers- eller ekonomichefsfunktion* och 19 procent hade lämnat byrån *attest- eller utanordningsrätt*. Motsvarande andelar för de Övriga byråerna var 17, 23 resp 35 procent. Detta torde visa att SRF-byråerna och de Övriga byråerna tillgodoser ett relativt utbrett behov av hjälp vid beslutsfattandet i företagen.

Ett förhållande som här framträtt och som särskilt bör kommenteras är att de Övriga byråerna har i stort sett samma tjänsteutbud som andra byråer på marknaden trots att 43 procent av redovisningskonsulterna på dessa Övriga byråer saknar relevant eftergymnasial utbildning eller specialistutbildning för yrket. Flertalet av dessa byråer är också enmansbyråer, vilket innebär att de konsulter som har låg skolunderbyggnad ofta saknar medarbetare med högre kompetens.

2.1.6 Ansvarsförsäkring

AR/GR-, SRF- och SBRF-byråerna är enligt regler för auktoriserade och godkända revisorer resp SRF:s och SBRF:s stadgar förpliktade att

teckna ansvarsförsäkring som skyddar deras klienter mot den förmögensförlust som byrå kan orsaka.

De svar som de Övriga byråerna lämnat innebär att dessa byråer till 47 procent tecknat ansvarsförsäkring till klienternas förmån. Majoriteten av dessa byråer hade alltså inte sådan försäkring.

2.2 Undersökningen av i vilken utsträckning små och medelstora företag anlitar redovisningskonsult

SCB har på utredningens uppdrag skickat en enkät till 3 550 företag och 3 063 av dem har besvarat denna. Undersökningen avser 1987 och antals- och andelsangivelserna har beräknats för hela landet eller för vissa regioner. Uppläggningsen av undersökningen och de statistiska metoderna beskrivs i *bilaga 2*.

2.2.1 Företagen i undersökningen

Vid utgången av 1987 fanns 489 904 företag registrerade hos SCB. Undersökningen har begränsats till företag med färre än 100 anställda. Efter den inskränkningen kvarstår emellertid inte mindre än ca 99 procent av landets företag i populationen.

Ur undersökningen har också uteslutits företag inom försäkrings- och banknäringarna samt kameral uppdragsverksamhet eftersom sådana företag sällan anlitar en redovisningskonsult. Endast företagsformerna aktiebolag, ekonomiska föreningar, handels- och kommanditbolag samt enskilda firmor ingår i urvalet. Efter denna ytterligare inskränkning kvarstår fortfarande ca 93 procent av samtliga företag i populationen.

Vidare har de redovisningskonsulter som företagen anlitat delats in i tre kategorier. De auktoriserade och godkända revisorerna utgör tillsammans gruppen *AR/GR*. De konsulter som är ledamöter i SRF och de som arbetar på en SBRF-ansluten byrå utgör gruppen *SRF/SBRF*. (Konsulter som är SRF-ledamöter eller SBRF-anslutna och dessutom är auktoriserade eller godkända revisorer redovisas endast i kategorin *AR/GR*.) Den tredje gruppen *Övriga*, utgörs av de konsulter som inte är auktoriserade eller godkända revisorer och inte är organiserade inom SRF eller SBRF. I enkäten fanns också en fjärde svarsmöjlighet — vet ej — för de företag som inte visste vad slags konsult de anlitat.

2.2.2 Företag som anlitat redovisningskonsult

69 procent av företagen, dvs drygt 300 000 företag, anlidade redovisningskonsult. I de olika storleksklasserna, uttryckt i antal anställda, var andelarna följande.

<i>Antal anställda</i>	<i>Andelen företag som anlitat redovisningskonsult</i>
0-1	65 %
2-9	90 %
10-29	83 %
30-99	54 %
0-99	69 %

Om företagen i stället delas upp efter *företagsform* visar det sig att andelen företag som anlidade redovisningskonsult var 79 procent av aktiebolag och ekonomiska föreningar, 81 procent av handels- och kommanditbolag samt 61 procent av enskilda firmor.

Majoriteten (56 procent) av de företag som anlidade redovisningskonsult vände sig till auktoriserade och godkända revisorer. 16 procent av företagen anlidade konsult från gruppen SRF/SBRF och 14 procent anlidade en Övrig redovisningskonsult. De företag som inte visste vad slags redovisningskonsult de anlitat utgjorde 15 procent, och återfanns vanligen bland dem som hade 0-1 anställda.

De företag som inte visste vad slags redovisningskonsult de anlitat kan antas till helt övervägande del ha anlitat en Övrig byrå (för definition se avsnitt 2.1.1). Det innebär att sådana byråer kan betjäna upp till nästan en tredjedel, närmare 100 000, av de företag som anlitar redovisningskonsult. Detta antagande styrks av att dessa Övriga byråer sysselsätter ca en tredjedel av samtliga redovisningskonsulter.

Ungefär hälften av de enskilda näringsidkare som anlitat redovisningskonsult hade vänt sig till auktoriserade eller godkända revisorer. Någon polarisering, i den meningen att revisionspliktiga företag vänder sig till auktoriserade eller godkända revisorer och övriga företag till andra slags redovisningskonsulter, har inte noterats (jfr avsnitt 2.1.4).

2.2.3 Företagens förkunskaper om redovisningskonsulten

Av de företag som anlitat redovisningskonsult från gruppen AR/GR eller SRF/SBRF kände 25 resp 21 procent till om konsulten tillhörde en branschorganisation eller ej och 45 resp 39 procent visste huruvida konsulten var auktoriserad eller godkänd revisor. Konsultens praktiska erfarenhet kände över 25 procent av dessa företag till medan endast drygt 10 procent kände till konsultens utbildning.

De företag som anlitat kategorin Övriga redovisningskonsulter hade den bästa kunskapen om konsultens praktiska erfarenhet. 41 procent av dem hade sådan kunskap medan mycket få kände till konsultens utbildning eller att konsulten inte tillhörde någon branschorganisation.

En dryg tredjedel av företagen som anlitat redovisningskonsult visste ingenting alls om redovisningskonsultens kvalifikationer innan de anlidade honom eller henne. I det avseendet hade den anlidade konsultkategorin inte någon nämnvärd betydelse.

Detta tyder på att företagen oftast kände till de egenskaper som konsulten själv valt att framhäva. De Övriga redovisningskonsulterna har informerat om sin praktiska erfarenhet medan andra konsulter har informerat om sin formella kompetens och/eller organisationstillhörighet. Det tyder också på att företagen i allmänhet inte varit särskilt aktiva för att skaffa sig kunskap om sin blivande redovisningskonsult.

2.2.4 Företagens efterfrågan av olika tjänster

Det vanligaste tjänsteslaget som företagen efterfrågat var naturligt nog redovisningstjänster, 66 procent av landets företag anlidade redovisningskonsult för *löpande bokföring eller årsbokslut* under 1987. Motsvarande andelar var 48 procent för *skatte-, moms- eller uppbördsdeklarationer*, 26 procent för *databehandling, -utbildning, uppläggning m m* och 11 procent för *fakturerings, inkasso, utbetalningar, myndighetskontakter m m* medan 34 procent av företagen anlidade redovisningskonsult för *rådgivning med nära anknytning* till nu uppräknade tjänster.

Redovisnings- och deklarationstjänster var alltså de mest frekventa tjänsteslagen. Detta gällde oavsett företagsform, bransch eller anlidad konsultkategori. De större företagen i undersökningen anlidade dock redovisningskonsult oftare för rådgivning med nära anknytning till de ovan uppräknade tjänsterna än för deklarationstjänster.

Av de drygt 300 000 företag som anlitat redovisningskonsult (jfr avsnitt 2.2.2) hade näst intill samtliga (95 procent) köpt redovisningstjänster och en majoritet (70 procent) hade fått hjälp med deklarationer av olika slag. Dessa två slag av tjänster var sammantaget mer frekventa bland företag som omsatte mindre än 5 miljoner kronor årligen än bland dem som omsatte mer, medan förhållandet var det omvända för andra undersökta tjänsteslag. Vilken konsultkategori företaget anlitat har haft marginell betydelse för vad slags tjänster man köpt.

Av de företag som anlitat redovisningskonsult köpte 22 procent *juridisk rådgivning till företaget* och 26 procent *privatekonomisk rådgivning till företagaren*. Här framkom inte några anmärkningsvärda skillnader om företagen delades upp efter storlek eller efter anlidad konsultkategori.

Undersökningen omfattar också *löpande administrativa tjänster*. 5 procent, alltså totalt ca 15 000 företag, hade överlämnat *hela sin administration* till konsulten. Dessa företag hade anlitat en Övrig redovisningskonsult och återfanns dessutom inte oväntat i den minsta storleksklassen, 0-1 anställda, då dessa företag hade minst personella resurser att avsätta till administration. Härmed överensstämmer det faktum att de allra största företagen i undersökningen köpt administration i minst utsträckning.

27 procent hade anlitat konsulten för *delar av sin administration* medan 68 procent inte anlitat konsulten för sådana tjänster.

Vissa företag anlitar redovisningskonsult för att medverka i ledningen av företaget eller för att på annat sätt fatta självständiga beslut i företaget. Av de företag som anlidade redovisningskonsult 1987 hade 7 procent, dvs totalt sett mer än 20 000 företag, konsulten som *ledamot i sin bolagsstyrelse*.

Konsulten kan också fatta ekonomiska beslut i ett företag genom att *fungera som dess ekonomichef eller kamrer*. Vidare kan redovisningskonsulten handha eller kontrollera ett företags medelsförvaltning om han eller hon t ex fått *attest- eller utanordningsrätt i företaget*. Detta förekom i statistiskt mätbar omfattning enbart bland dem som anlitat en Övrig konsult, 11 resp 11 procent. Det bör jämföras med uppgifterna från byråerna varav framgår att SRF-byråerna anlidades i inte obetydlig omfattning för sådana tjänster (jfr avsnitt 2.1.5).

Sammanfattningsvis kan konstateras att företagets storlek — här uttryckt i antal anställda och årsomsättning — har den avgörande betydelsen för dels om företaget överhuvudtaget anlitar redovisningskonsult, dels vilka slags tjänster företaget köper.

2.2.5 Företagens byte av redovisningskonsult

De företag som anlitat redovisningskonsult under 1987 fick frågan om de avsåg att *anlita samma konsult under 1988*. 93 procent svarade jakande. De företag som avsåg att byta eller avstå från redovisningskonsult var alltså få. De kan därmed inte redovisas efter anlita konsultkategori, dock med ett undantag — 10 procent av dem som anlitat kategorin Övriga hade för avsikt att anlita en annan konsult under 1988.

Dessa uppgifter bör ses mot bakgrund av att samtliga aktiebolag fr o m det räkenskapsår som inleddes under 1988 måste ha minst en auktoriserad eller godkänd revisor. Redan tidigare gällde dock denna regel för aktiebolag som bildats 1983 eller senare.

Av företagen som anlidade redovisningskonsult 1987 har 89 procent svarat att de *anlita samma konsult* under perioden 1983—1987.

2.3 Enkätundersökningarna om missförhållanden i redovisningsbranschen

För att söka kartlägga eventuella missförhållanden i redovisningsbranschen gjorde utredningen under våren 1988 två enkäter.

Den ena enkäten skickades till en kronofogdemyndighet i varje län (myndigheten på den ort där länets huvudkontor numera finns efter omorganisationen av exekutionsväsendet den 1 juli 1988), utvecklingsfonderna i samtliga län, de tre ackordscentralerna och konkursförvaltarkollegiernas förening. Denna enkät skulle besvaras med utgångspunkt från i princip samtliga företagskontakter som uppgiftslämnaren haft under 1987.

Den andra enkäten skickades till länsskattemyndigheterna och var

begränsad till att avse revisioner utförda av myndigheternas revisionsenheter. De mer summariska sk taxeringsnämndsrevisionerna och kontrollmaterialrevisionerna skulle inte ingå i underlaget. Dessa begränsningar innebar att enkäten skulle besvaras med utgångspunkt från de mest omfattande revisionerna, ca en fjärdedel, inom länen. Någon begränsning till 1987 gällde inte för länsskattemyndigheterna.

Enkäterna skickades således till 76 myndigheter och organisationer. Kronofogdemyndigheterna i Jönköping och Malmö samt utvecklingsfonden i Kristianstads län besvarade inte enkäten.

2.3.1 Missförhållandenas frekvens och spridning

Inledningsvis bör påpekas att de uppgifter som lämnas under denna rubrik bör tas med en viss försiktighet. Uppgiftslämnarna har mestadels fått sina företagskontakter på grund av att det har uppstått ekonomiska problem eller liknande i företagen. Som exempel kan nämnas att kronofogdemyndigheterna gör ekonomiska utredningar främst beträffande restförda företag och länsskattemyndigheternas revisioner sker ofta efter misstanke om brister i företagets skatteredovisning.

Den avgörande frågan i båda enkäterna var om det hos de företag som anlitat redovisningskonsult fanns *missförhållanden som hade någon anknytning till konsulten*. Av 22 kronofogdemyndigheter svarade 16 ja på den frågan, liksom 19 av 23 utvecklingsfonder, 1 av 3 ackordscentraler, konkursförvaltarkollegiernas förening och 23 av 24 länsskattemyndigheter. Totalt innebär detta 60 jakande svar från 73 uppgiftslämnare.

De som svarade nej på denna fråga besvarade inte resten av enkäten.

Uppgiftslämnarna har vidare ombetts att uppskatta *i hur stor andel av de företag som anlitat redovisningskonsult som det förekom missförhållanden med anknytning till konsulten*. Av de 60 uppgiftslämnare som svarat att det förekommit missförhållanden med anknytning till redovisningskonsulten har 7 avstått från att uppskatta frekvensen.

De ungefärliga uppskattningar som 53 av uppgiftslämnarna gjort av missförhållandenas frekvens varierar synnerligen kraftigt, från 1-2 procent till 75 procent. Den mycket stora variationen kan säkerligen förklaras med att uppgiftslämnarna har haft skilda definitioner av begreppet missförhållanden. Vissa uppgiftslämnare har med missförhållanden avsett enbart kriminella eller allmänt oseriösa förfaranden. De har därvid angett en låg frekvens av missförhållanden. Flera av dem har dock framhållit att det därutöver förekommer en rad mer eller mindre allvarliga brister i redovisningskonsulternas arbete. Andra uppgiftslämnare har låtit även mer allvarliga kvalitativa brister ingå i begreppet missförhållanden. Deras uppskattning av missförhållandenas omfattning har därvid som regel också resulterat i betydligt högre procentsiffror.

Frekvensangivelserna bygger visserligen på ungefärliga uppskattningar men ger ändå en klar indikation på att flertalet av de tillfrågade anser att missförhållanden, om däri inbegripes även allvarligare kvalitativa brister, är tämligen vanligt förekommande. Som exempel kan nämnas att länsskattemyndigheterna uppskattat frekvensen till lägst 20 procent.

Missförhållandena har av nära hälften av uppgiftslämnarna angivits vara mest frekventa bland konsulter som arbetar på små byråer, ofta enmansbyråer, där det varken finns någon kvalificerad revisor eller någon SRF-ledamot. Undersökningen om redovisningskonsulternas verksamhet har visat att nästan hälften av konsulterna på dessa byråer saknar särskild utbildning för sitt yrke. Undersökningen av klientföretagen visade att minst 50 000 och troligen upp till 100 000 företag anlitar sådana byråer.

13 kronofogdemyndigheter, 11 utvecklingsfonder och 16 länsskattemyndigheter har uppgett att de grövsta missförhållandena var koncentrerade till ett fåtal konsulter. Av svaren synes den slutsatsen kunna dras att antalet oseriösa eller klart inkompetenta redovisningskonsulter inte överstiger 5 procent av samtliga redovisningskonsulter.

Enkäten innehöll även frågan *om missförhållandena var koncentrerade till någon viss typ av klientföretag*. 29 av de 57 uppgiftslämnare som besvarade denna fråga angav att missförhållandena var mest frekventa bland små företag. Frågan fick 28 nekande svar.

2.3.2 Missförhållandenas art

Allmänt

Några av svaren tar upp förhållandet mellan redovisningskonsulten och klienten. *Kronofogdemyndigheten i Stockholm* anser att redovisningskonsulterna har ett dåligt samarbete med klienterna överlag och *utvecklingsfonderna i Blekinge och Jämtlands län* har gett exempel på hur samarbetet mellan redovisningskonsulten och klienten kan brista.

Anpassning av kompetensnivån mellan uppdragsgivare och uppdragstagare fungerar inte. (Blekinge län)

Definierar inte arbetsfördelningen mellan konsult och företag. (Jämtlands län)

Redovisningskonsulterna påstås också av vissa uppgiftslämnare vara oengagerade och passiva i sina uppdrag. Bl a har *kronofogdemyndigheten i Uppsala* uttalat följande.

För låg servicegrad; trots att det är uppenbart att företagaren behöver administrativt stöd försöker konsulten inte påverka företagaren att skaffa erforderlig hjälp eller i de fall företagaren insett detta behov och gett t ex byrån i uppdrag att sköta de administrativa uppgifterna slarvar i stället byrån med att sköta dem.

Utvecklingsfonden i Uppsala län menar att redovisningskonsulterna visar oförmåga att ställa krav på klienten att följa direktiv t ex avseende redovisningsrutiner. Man anför också att konsulterna har brist på tid eller intresse för mindre klienter med komplicerade problem.

Enligt *länsskattemyndigheten i Uppsala län* tar redovisningskonsulterna på sig "fler uppdrag än vad som kan klaras av på ett tillfredställande sätt, dels personalmässigt och även i kompetenshänseende". Flera av svaren anknyter till detta genom att framhålla förseningar som ett allmänt problem bland redovisningskonsulter.

Kronofogdemyndigheten i Halmstad tar upp kompetensöverskridanden som ett särskilt problem och nämner som exempel att konsulterna ger juridiska råd i frågor där man saknar tillräcklig kompetens.

Av svaren framgår också att det förekommer missförhållanden även i redovisningskonsulternas redovisning av den egna rörelsen. *Länsskattemyndigheten i Västmanlands län* ger följande exempel.

En redovisningskonsult har själv underlåtit att redovisa bokföringsarvoden. Det sammanlagda beloppet under sex år har uppgått till 1,9 milj. kronor. De oredovisade inkomsterna bestod, förutom av oredovisade kontantbetalningar, till stor del av kvittningar mellan bokföringsarvoden och varor/tjänster från klienterna.

Redovisning

Flertalet av de uppgiftslämnare som påtalat missförhållanden anger att det finns brister i utförandet av redovisningstjänster.

Länsskattemyndigheten i Norrbottens län täcker in flertalet av de brister som även övriga uppgiftslämnare påtalat — hänvisningen till BFL avser bokföringslagen (1976:125).

1. Brister i form av egna insättningar och uttag — inte betraktade som affärshändelser i vanlig mening (4 § BFL).
2. Verifikationer saknas helt, finns men innehåller inga uppgifter om affärshändelsernas innehåll eller innehåller uppgifter som är helt missvisande (brister jmf med 5 § BFL).
3. Samband mellan verifikation och bokförd post saknas (5 § BFL).
4. Rättelseposter och bokslutsomföringar otillräckligt dokumenterade (6 § BFL).
5. Kassabokföring är inte gjord senast påföljande arbetsdag och inte heller i kronologisk ordning (8 § BFL).
6. Grundbokföring i övrigt gjord långt i efterhand och inte i kronologisk ordning (8 § BFL).
7. Ingen kassakontroll gjord och kanske heller inte möjlig att göra med hänsyn till bristerna enligt punkterna 1, 5 och 6. Kan leda till t ex kassaunderskott i bokföringen (vilket i verkligheten är en omöjlighet) eller till höga kassasaldon i bokföringen utan att motsvarande medel finns i verkligheten (uttaga av företagsledaren).
8. Systemdokumentation och behandlingshistorik finns inte (7 § BFL).
9. Huvudbokföringen inte aktuell och avstämd, vilket leder till att det inte finns möjlighet att utifrån bokföringen överblicka verksamhetens gång och dess resultat och ställning (9 § BFL).
10. Årsbokslut upprättas inte inom föreskriven tid (11 § BFL).

Kronofogdemyndigheterna i Karlstad och Örebro har vidare anfört följande.

Redovisningskonsulterna har ofta inte granskat balansräkningen efter att den uppställts. Tillgångarna enligt balansräkningen kan vara övervärderade eller i sämsta fall överhuvudtaget inte existerande. Samtliga skulder finns inte upptagna på passivsidan. (Karlstad)

Redovisningen är ofta bristfällig och uppfyller inte i alla delar bokföringslagens krav. Direkta felaktigheter i bokföringen rättas ej löpande utan först i samband med bokslutet. Huvudboken ger därför oftast en missvisande bild av hur rörelsen egentligen går. Det är vanligt att rörelseidkaren gör större uttag än vad rörelsens ekonomi tillåter utan något påpekande från konsulten. (Örebro)

Länsskattemyndigheten i Gävleborgs län anser bl a att redovisningskonsulterna brister i följande.

Passiva missförhållanden

- Godtar klientens uppgifter alltför okritiskt (t ex lagervärdering, direktavdrag — aktivering.)
- Är alltför undfallande mot klienten när denne föreslår tveksamma bokföringsåtgärder, avdrag m m.
- Lämnar bristfälliga instruktioner till klienten när denne själv utför grundbokföring, vilket kan innebära många felbokförda bokföringsposter som inte alltid upptäcks och kan korrigeras i bokslutet.

Aktiva missförhållanden

- Föreslår själv eller tipsar klienten om vissa transaktioner av tveksamt slag i syfte att enbart betala låg skatt.
- Tar initiativ till att genom bokslutskorrigeringar justera resultatet då det i samband med bokslutet blir uppenbart för konsulten att något fel måste föreligga i redovisningen med hänsyn till resultatet. Det kan som exempel vara egna skönstaxeringar (ej synliga i deklarationen) vid framräknade låga kontantöverskott.

Flera uppgiftslämnare har påpekat att differenser i bokföringen inte blir utredda, utan förs bort i boksluten. *Länsskattemyndigheten i Blekinge län* har vidare påtalat att utredning inte sker av differenser mellan huvudbok och reskontra.

Andra ekonomitjänster

Vad gäller ekonomisk rådgivning, budgets, kalkyler, analyser etc, är det främst kronofogdemyndigheterna och utvecklingsfonderna som anför t synpunkter.

Utvecklingsfonden i Uppsala län har i allmänna ordalag pekat på avsaknaden av ekonomisk rådgivning till företagen och *kronofogdemyndigheterna i Uppsala och Örebro* har gett följande bild.

Sällan likviditets- eller resultatbudgets. Dåligt med feedback i form av resultat- och balansanalys eller uppföljning av budget. Problemen upptäcks för sent. Företagaren spenderar mer än vad företaget har råd med. Lågt riskmedvetande. (Uppsala)

Bristen på ekonomisk rådgivning leder till att företagaren för sent blir medveten om sin situation. När ärendet kommer till kronofogdemyndigheten finns därför oftast inget annat alternativ än konkurs. (*Örebro*)

Det framgår också av flera svar bl a från *kronofogdemyndigheten i Östersund* att klienterna på egen hand inte kan tillgodogöra sig det material som redovisningskonsulten levererar. *Utvecklingsfonden i Södermanlands län* har bl a anfört

Det stora problemet är att redovisningskonsulter producerar datalistor i form av månadsrapporter som översänds till företagen. Dessa listor är inte analyserade och kommenterade och ger för företagen ingen bild av t ex resultat- och balansutveckling och företagen får därmed ett bristfälligt underlag för löpande uppföljning.

Skatter

Redovisningskonsulternas tjänster på skatteområdet har gett upphov till en rad synpunkter. Ett ofta påtalat missförhållande i detta sammanhang är redovisningskonsultens bristande kunskaper. *Länsskattemyndigheten i Södermanlands län* har anfört

Redovisningskonsulterna saknar ofta elementära kunskaper i skatte- och redovisningsfrågor. Inte sällan är de okunniga om hur/när redovisning sker av mervärdeskatt, källskatt och arbetsgivaravgifter.

Att bristande kunskap ändå inte hindrar vissa redovisningskonsulter att lämna skatterådgivning har påtalats av bl a *länsskattemyndigheten i Älvsborgs län*.

Det förekommer också att redovisningskonsulterna missköter sina mer konkreta åtaganden på skatteområdet. *Länsskattemyndigheterna* har lämnat några exempel.

Privata kostnader dras av i rörelsen och döljs ofta i bokföringen. Falsa fakturor förekommer liksom svart arbetskraft. Bokslutslager är ej ovanligt. Att ersättning i form av traktamenten och andra reseersättningar utgår enligt skattebestämmelser kontrolleras ej. Vinstbolagstransaktioner förekommer. Felaktig momsredovisning — särskilt vid blandad verksamhet. (*Stockholms län*)

Ingen avstämning mellan bokföring och mervärdeskattedeklarationer. Den skattskyldiges uppgifter godtas alltför okritiskt i skilda frågor. Inbetalning av skatter i fel tid. (*Jönköpings län*)

Upprättar bokslut och deklARATIONER utan fullständigt underlag. Sänder in icke kompletta deklARATIONER. (*Kronobergs län*)

Lämnar år efter år sena och ofullständiga deklARATIONER. Tillämpar annan redovisningsmetod till mervärdeskatt än den registrerade. Bryr sig sällan eller aldrig om påpekanden om felaktigheter utan fortsätter som tidigare. (*Värmlands län*)

Även *kronofogdemyndigheterna* har gett exempel på missförhållanden inom skatteområdet.

För låg B-skattedebitering p g a tidigare års "skatteplanering" (så låg skatt som möjligt). Drar inte preliminärskatt för anställda. (*Uppsala*)

Trots anstånd med inkomstdeklarationer avlämnas dessa inte i rätt tid. Löner och andra förmåner till fåmansdelägare är ej medtagna i uppbördsdeklarationen. (*Karlstad*)

Sköter ej deklarationsskyldigheterna på ett acceptabelt sätt (dvs moms- och inkomstdeklarationer). Beaktar ej ordinarie besvärstider, varför klienternas intressen ej tillvaratas. (*Umeå*)

Andra uppgifter av juridisk natur

Redovisningskonsulterna förväntas ge sina klienter information om vilka konsekvenser t ex ett eventuellt obestånd kan få. Detta framgår av flera enkätsvar.

Kronofogdemyndigheterna har framfört en rad synpunkter på redovisningskonsultens ansvar vad gäller upplysningar om likvidationsplikt och personligt betalningsansvar.

Påpekar ej om likvidationsplikten när aktiekapitalet är förbrukat. Tar sällan upp frågor om likvidationsskyldighet eller personligt betalningsansvar. (*Stockholm*)

Dåliga kunskaper om regler för ställföreträdaransvar. Dåliga kunskaper om regler för likvidationsplikt för aktiebolag. (*Uppsala*)

Redovisningskonsulter har i en del fall varit involverade i obeståndsföretag och därvid vidtagit åtgärder innan konkurs, som varit återvinningsbara. — — Problem har uppkommit hos ställföreträdare för aktiebolag, då redovisningskonsulten inte upplyst ägaren om risk för personlig betalningsansvarighet vid utebliven betalning av bolagets skatter och avgifter. (*Karlstad*)

Några kronofogdemyndigheter har också påtalat att redovisningskonsulterna medverkat till tvivelaktiga transaktioner.

Medverkar vid olika konstruktioner i samband med konkurs t ex inkråmsöverlåtelse till nybildat bolag. (*Kalmar*)

Medhjälp rörande till syftet svårbegripliga transaktioner, vilka är undermåligt dokumenterade och juridiskt oklara. Det kan t ex röra byte av verksamhetsform eller andra typer av överlåtelser av företag helt eller delvis. (*Skövde*)

Länsskattemyndigheten i Västerbottens län tar upp fall då redovisningskonsulter upprättat avtal åt klienter.

Vid t ex företagsöverlåtelser kan av konsulten upprättade avtal vara oklara. Som exempel kan prissättning på olika slag av tillgångar saknas och endast en totalsumma vara angiven. — — — Bristande kunskaper såväl inom skatteområdet som övrig juridik kan leda till betydande ekonomiska förluster för konsultens klienter och påföljder i ansvarshänseende.

2.3.3 Orsaker till missförhållandena

Flertalet av uppgiftslämnarna resonerar kring begreppen slarv samt bristande kunskap och ansvar då de skall ange orsakerna till missför-

hållanden bland redovisningskonsulter. Här skall först ges några exempel på sådana svar.

Kronofogdemyndigheterna

Bristerna bottnar ofta i oförmåga att planera den egna verksamheten. Ofta tar konsulten på sig för många uppdrag medförande att han/hon har svårt att i tid klara av ens några uppdrag. Okunskap om reglerna som styr skatteområdet vållar företagarna onödiga besvär då dessa senare inte heller kan skatte-reglerna. — — — Endast i enstaka fall torde det vara fråga om oseriösa konsulter som systematiskt arbetar med olagliga medel. (*Stockholm*)

En begränsad grupp av problemkonsulterna, som bedöms väl känd av myndigheterna, framstår som såväl okunniga och slarviga som oseriösa. De syns benägna att tillhandahålla såväl tvivelaktiga som rent olagliga åtgärder. — — — Därutöver finns en större men mer diffus grupp av konsulter vars brister i allt väsentligt syns vara att hänföra till okunnighet och slarv. (*Skövde*)

Okunnighet är en ofta förekommande orsak till missförhållandena. Slarv förekommer också i högre andel än hos "seriösa" revisorer. — — — I några fall har de råd som givits varit klart olagliga ur i vart fall skattesynpunkt. — — — Mindre seriösa redovisningskonsulter är ofta hänvisade till att "ta hand om" mer eller mindre seriösa företagare, då godkända eller auktoriserade revisorer vägrar att ta sig an dessa företagare. — — — I något fall har redovisningskonsulten "fått rykte om sig" att kunna hjälpa (med tvivelaktiga eller olagliga åtgärder) företagare med stora skulder. (*Karlstad*)

Utvecklingsfonderna

Konsulterna är inte oseriösa. Ibland beror missförhållandena på okunnighet — icke auktoriserade eller godkända revisorer tar på sig för svåra uppgifter. (*Gotlands län*)

I huvudsak okunnighet och lägre utbildningsnivå hos "källarföretagen". Vidare icke tillräckligt intresse och engagemang för klienterna och de uppgifter man åtagit sig. (*Kopparbergs län*)

Länsskattemyndigheterna

Fritidskonsulter och mindre konsulter är ofta både okunniga och slarviga. Även många oseriösa konsulter finns. Godkända revisorer är ofta oseriösa på så sätt att samma revisor både upprättar bokslut och utför revision varvid revisionsuppdraget ägnas alltför lite tid. Konsulten vinner tid, kan ta lägre arvoden och får därmed fler klienter. Företaget får betala lägre arvode och vinner därmed en fördel. Oseriösa företag vill naturligtvis ha en oengagerad konsult som inte ställer frågor och bokför de uppgifter han får. Oseriösa konsulter kan medverka till skatteundandraganden varvid företaget minskar sin skatt och konsulten skapar sig ett namn som smart skatteplanerare. Även företagets ägare ingår oftast i skatteplaneringen varvid de kan minska sin skatt. (*Stockholms län*)

Felaktigheterna beror till största del på okunnighet eller slarv. I ca 10% av fallen bedömer vi redovisningskonsulternas agerande som oseriöst. (*Östergötlands län*)

I de flesta fallen är det fråga om okunnighet eller slarv eller en kombination härav. Som tidigare nämnts finns också några helt oseriösa konsulter som icke drar sig för rent kriminella handlingar. Det bör dock framhållas att det rör sig om ett fåtal personer. (*Örebro län*)

Vår bedömning är att huvudorsakerna är okunnighet och slarv. I mycket enstaka fall har de medverkat till direkt olagliga åtgärder. I vissa fall beror bristerna på slarv och dålig ordning hos klienten. Detta kan ha pågått år efter år utan att konsulten påtalat missförhållandena. Under tidspress upprättas bokslut och deklaration med brister som följd. En annan orsak kan vara att dessa konsulter är billigare på sina tjänster än de kvalificerade och därför inte anser sig kunna lägga ned tillräcklig tid för en noggrann redovisning. (*Västerbottens län*)

Det framhålls från flera håll att orsakerna till missförhållandena också kan finnas hos redovisningskonsulternas klienter. *Kronofogdemyndigheten i Linköping* menar att det största skälet till att redovisningskonsulterna inte fullgör det de skall göra är att de inte får betalt av kunden och *kronofogdemyndigheten i Kristianstad* framhåller att bokföringens dåliga standard ofta beror på bristfälligt underlag och otillräcklig information från ägaren. *Utvecklingsfonden i Blekinge län* anser att priset på tjänsten ofta blir avgörande för valet av redovisningskonsult.

2.3.4 Konsekvenser av missförhållandena

De påtalade missförhållandena får ofta stora konsekvenser för företaget och dess ägare. I slutskedet drabbas även andra, framför allt företagets anställda, dess borgenärer och staten.

Utvecklingsfonden i Uppsala län har beskrivit hur bristande ekonomisk styrning drabbar företaget.

Företagaren har ej förstått boksluten eller bokslutsrapporter och trots att bolaget haft en annan ekonomisk ställning än vad som verkligen varit fallet. Därav har följt felaktiga beslut och ekonomiska satsningar som medfört stora svårigheter och ibland obeståndssituationer.

Samma synpunkter har förts fram av bl a *utvecklingsfonden i Södermanlands län*.

Flera av utvecklingsfonderna har också påpekat att bl a svårlästa resultatrapporter och bristande analys av företagets ställning gör att obeståndssituationer ofta upptäcks för sent, vilket medför att företagets intressenter drabbas av onödigt stora ekonomiska skador.

Företagen kan således få betalningssvårigheter vilket i sin tur ger upphov till nya problem, även för företagaren personligen. Detta har belysts av flera *kronofogdemyndigheter*.

Ständig restföring hos kronofogdemyndigheten medförande kreditproblem p g a betalningsanmärkningar hos kreditupplysningsföretagen. Många sköns-

taxeringar som medför merarbete för skattemyndigheterna när taxeringarna skall undanröjas. En ytterligare följd av detta är att kronofogdemyndigheten ofta får vidta åtgärder på felaktiga förutsättningar beträffande skatteskuldens verkliga storlek. — — — Konsekvenserna är normalt att företagen driver sin verksamhet längre än de borde och att de många gånger går med på avbetalningsplaner de inte klarar av. Härigenom orsakas många onödiga restföringar som i slutskedet går ut över framför allt oprioriterade leverantörer. (*Stockholm*)

Företag har i onödan hamnat i betalningssvårigheter med stor skuldsättning och inte sällan konkurs som följd. — — — För företagaren själv har det ibland inneburit personliga tragedier och ekonomisk ruin. (*Uppsala*)

Om ett företag anlitar en enligt vår uppfattning oseriös konsult får det ibland till följd att vi intar en allmänt mer tveksam attityd eftersom vi saknar förtroende för konsulten, vilket medför att förtroendet för det aktuella företaget även blir lägre. Detta kan innebära att vi t ex avslår en begärd avbetalningsplan som vi eljest måhända hade accepterat. (*Halmstad*)

KFM, skattemyndigheter och polis m fl myndigheter samarbetar. Problemerkonsulterna, och därmed även en hel del av dessas klienter, blir specialbevakade, vilket (medför) revisioner, upptaxeringar samt annan utredning och verkställighet. Kunderna drabbas härav. Detta gäller i vissa fall även sådana kunder som redan från början eller efter viss utredning bedöms som seriösa, genom att dessa i vart fall "störs" av myndigheternas efterforskning och utredande av oklarheter. Skadorna är i en del fall betydande ekonomiskt och på annat sätt. (*Skövde*)

Även *länsskattemyndigheterna* har framfört liknande synpunkter.

Missförhållandena gör det svårt för företagaren att få en klar bild av företagets resultat och ställning. Får väldigt sent klart för sig att företaget inte går så bra. Skattemyndigheterna får — i vissa fall oberättigat — minskat förtroende för företagen som uppgiftslämnare. Klienten kan åtalas för bokföringsbrott och/eller skattebedrägeri och liknande. (*Uppsala län*)

Som redan nämnts vid tidigare frågor kan missförhållandena leda till både för hög och låg skatt i olika fall. Åtal för skattebrott/försvårande av skattek kontroll eller bokföringsbrott kan bli aktuella. Företagaren får vidare för dåligt stöd av redovisningen för att leda sitt företag. Upptäcker kanske för sent att det håller på att gå "åt skogen". Detta kan leda till konsekvenser såsom gäldenärsbrott m m. Om årsredovisningen är dålig innebär det givetvis att borgenärer m fl blir vilseledda. (*Örebro län*)

Om de (företagen) själva är oseriösa kan de förhåla betalningar till kunder och myndigheter samt eventuellt tömma bolagen innan "rättsväsendet" hin- ner göra något. Är de själva något så när seriösa brukar de drabbas av förse- ningsavgifter, skattetillägg, revisioner, räntefakturor från kunder m m. (*Kop- parbergs län*)

Företagen/ägarna betalar felaktiga (oftast för låga) skatter och avgifter. In- nebär vinster på kort sikt men kan också leda till skattehöjningar och straff- avgifter, som kan bli ekonomiskt mycket påfrestande. De ansvariga ägarna/ firmatecknarna riskerar åtal för försvårande av skattek kontroll/bokförings- brott och skattebedrägeri. Av revisionsenhetens 158 revisioner under 1987 ledde drygt 40 stycken till åtalsanmälningar med åtföljande åtal och straff (oftast försvårande av skattek kontroll/bokföringsbrott). Mycket sällan åtalas även konsulten. (*Norrbotens län*)

Flera uppgiftslämnare bl a *länsskattemyndigheten i Kopparbergs län* har särskilt påpekat att företagets anställda påverkas av missförhållandena.

Några länsskattemyndigheter har också påpekat att brister i redovisningen gör att de anställda får mindre insyn i ett företag. I detta sammanhang har även framhållits att staten drabbas om lönegaranti måste tas i anspråk.

Flertalet av enkätsvaren tar upp att missförhållandena kan leda till att redovisningskonsultens klient går i konkurs. Uppgiftslämnarna har därvid påpekat att klientföretagets borgenärer också drabbas i en sådan situation.

Utvecklingsfonden i Uppsala län har framhållit att det i flera fall har förekommit konkurser där både företagaren/bolagsmännen har förlorat pengar och där även leverantörer, banker och staten åsamkats förluster. Banker och andra finansiärer har tvingats till ekonomiska eftergifter eftersom man blivit vilseledd av felaktiga och ofullständiga delårsbokslut och andra ekonomiska rapporter i samband med begäran om nya krediter.

Myndigheterna har överlag anfört att för deras del medför missförhållanden i redovisningskonsulters verksamhet ett betydligt merarbete i form av försvårad kontroll, extra administrativa åtgärder, tidsödande utredningar m m.

Länsskattemyndigheterna i Kalmar, Hallands, Värmlands, Västmanlands och Gävleborgs län har anfört att missförhållandena kan medföra en snedvriden konkurrens gentemot andra, seriösa företag.

2.3.5 Övriga synpunkter

Uppgiftslämnarna gavs slutligen tillfälle att fritt framföra de ytterligare synpunkter som de kunde ha. Några av dessa återges nedan.

Kronofogdemyndigheten i Stockholm:

När missförhållanden uppstår skyller ofta företagare och konsult på varandra och det kan vara svårt att veta vem som felat i det enskilda fallet. Ofta kan säkert bristerna bero på att företaget inte lämnar fullständigt underlag till sin konsult eller kanske brister i betalning till denne. Enmans- och fåmansföretagen saknar ofta helt kompetens på skatteområdet. För dem räcker det inte med att en konsult sköter löpande bokföring och gör ett årsbokslut. Det är önskvärt att bokföringskonsulterna genom en mer aktiv rådgivning talar om för företagaren på ett tidigt stadium när företagets utveckling i något avseende kan inge oro. Företagaren måste också få impulser om när och hur deklarationer och inbetalningar etc skall göras. Likviditetsbudgetar, delårsrapporter och upplysningar om olika transaktioners skatteeffekter borde också i större utsträckning lämnas av konsulten.

Kronofogdemyndigheten i Halmstad:

Rent allmänt verkar det vara på det sättet att ju sämre företagare du är desto sämre bokföringsmedhjälpare anlitar du. De stora bokföringsbyråerna und-

viker de riktigt dåliga företagen. Eftersom de trots allt måste ha någon hjälp hänvisas sådana företagare till källarrevisorer och motsvarande. Till följd av klientelet riskerar många av dessa bokförare att få dåligt rykte, vilket i vissa fall säkert saknar grund. I ärlighetens namn måste man ha klart för sig att de aktuella bokföringskonsulterna ofta har problem att få fram allt grundmaterial och att få betalt för sitt arbete.

Kronofogdemyndigheten i Göteborg:

De redovisningar vi kommer i kontakt med är ofta felaktiga och därigenom missvisande. Det är önskvärt att konsulten får en *aktivare roll* och kan ges någon form av ansvar för riktigheten i den information som den löpande redovisningen lämnar. Kreditgivare och leverantörer skulle härigenom kunna minska sina kreditförluster. Kundförluster medför att staten förlorar inkomstskatt och mervärdeskatt då dessa belopp eljest redovisats som intäkt resp mervärdeskatt att betala.

Utvecklingsfonden i Uppsala län:

I många fall anser företagaren att han köper tjänsten att sköta bolagets redovisning/bokslut/deklarationer m m av en redovisningsbyrå och av sin revisor. Han förstår inte själv egentligen vad själva bokslutet och redovisningen utvisar och styr inte företaget med dessa som grund. Han har andra styrmekanismer av många skilda slag beroende på typ av rörelse och dess omfattning. I många fall är han också ointresserad av de problem som omger redovisning, bokslut m m eftersom han arbetar med helt andra saker, t ex produktion och har ofta icke erfarenhet eller kunskaper för att kunna ställa krav på t ex revisorn eller redovisningskonsulten. Många redovisningskonsulter lägger inte ner tillräckligt arbete på att gå igenom klientens situation, bl a av kostnadsskäl. Företagaren köper redovisningstjänsten och vill köpa så billigt som möjligt. Många företagare anser att kostnader för redovisning/revision inte är till någon nytta utan bara "döda" kostnader. Många företagare är också ej införstådda med de lagliga krav som ställs på dem i egenskap av företagare och tror felaktigt att de själva går fria om de har anlitat en konsult/revisor som sköter redovisning och bokslut.

Länsskattemyndigheten i Stockholms län:

Den enda påföljd som drabbar en oseriös eller okunnig redovisningskonsult är att han kan tappa en klient. Små byråer kan ofta ha en mycket stressig arbetssituation under vissa perioder. Kunden är nöjd om han får en handling att skriva på och om det blir billigt. Situationen inbjuder till slarv och chanstagningar. Uppdagas brister säger klienten "Jag litade på revisorn" och revisorn säger "Jag gjorde så gott jag kunde med dom handlingar och uppgifter jag fick", ingen känner ansvar för de brister som uppdagas.

Länsskattemyndigheten i Hallands län:

Det största problemet inom revisions- och redovisningsområdet är enligt vår uppfattning revisorernas engagemang i bokslutsarbete och därmed sammanhängande skatterådgivning. Även i samband med företagsöverlåtelse, generationsväxlingar och omorganisationer spelar revisorerna en såväl aktiv som auktoritativ roll. För den initierade grupp betraktare som skatteförvaltningen utgör, är det utomordentligt svårt att förstå hur en väsentlig del av dessa konsultuppdrag kan förenas med opartisk revision.

2.4 Hearingen om missförhållanden inom redovisningsbranschen

I oktober 1988 anordnade utredningen en hearing om missförhållanden inom redovisningsbranschen. I hearingen deltog Svenska Arbetsgivarföreningen, Småföretagens Riksorganisation, Köpmannaförbundet, Petroleumhandelns Riksförbund, Sydsvenska Handelskammarens Marknadstjänst, Hotell- och Restauranganställdas Förbund, Skandinaviska Enskilda Banken i Värnamo, Nordbanken i Uppsala, Ackordscentralen i Stockholm, statsåklagarmyndigheten för speciella mål, rikskriminalen, länsskattemyndigheten i Södermanlands län, Försäkringsbolaget Skandia, Konkursförvaltarkollegiernas förening, kronofogdemyndigheten i Uppsala län och advokaten Erik Edström, Växjö.

Här återges ett kort sammandrag av de synpunkter som framfördes vid hearingen.

2.4.1 Förekomsten av missförhållanden

Majoriteten av deltagarna anförde att det är ovanligt med oseriösa redovisningskonsulter. Alla var dock eniga om att det förekommer missförhållanden i form av kvalitativa brister i redovisningskonsulternas arbete.

Sydsvenska Handelskammarens Marknadstjänst tillhörde dem som ansåg att missförhållandena var utbredda och redovisade följande statistik.

Handelskammarens Marknadstjänst har i sin verksamhet under de senaste två åren haft kontakt med ca 300 företag som anlitat redovisningskonsult. I ungefär hälften av dessa konsultuppdrag föreligger någon form av missförhållande. Begreppet missförhållande innefattar enligt Marknadstjänsts mening även dålig information till och dålig utbildning av företagen.

Problemen förekommer främst i små klientföretag. De större anlitat auktoriserade eller godkända revisorer och problemen är då mer ovanliga.

Några deltagare gjorde mer försiktiga bedömningar av missförhållandenas omfattning.

Konkursförvaltarkollegiernas förening:

I Stockholmsområdet innebär den ekonomiska brottsligheten bland redovisningskonsulter ingen större fara. Det rör sig i det fallet om kanske 5-10 personer. I det seriösa näringslivet verkar det inte finnas några redovisningskonsulter som skulle bidra till oegentligheter. Den rena kriminaliteten är således mycket begränsad.

Det finns dock trots allt missförhållanden bland redovisningskonsulter. En undersökning har visat att det förekommer brott i 75 procent av konkurserna och att bokföringsbrotten står för den största andelen. De flesta företag som går i konkurs är småföretag.

Kronofogdemyndigheten i Uppsala län:

Den övervägande delen av företagen sköter sig bra. Uppåt 10 procent av företagen blir någon gång restförda hos kronofogdemyndigheten. I 10-50 procent av de restförda företagen som anlitar redovisningskonsult finns missförhållanden. Det är ofta samma redovisningskonsulter som förekommer i dessa fall. I hela landet är det maximalt ett tusental redovisningskonsulter som skall förknippas med missförhållanden. Detta fåtal ställer dock till med mycket elände.

Länskattemyndigheten i Södermanlands län:

De revisorer och redovisningskonsulter som kan betecknas som "tveksamma" är under 10 procent av samtliga i länet verksamma. De är i regel oorganiserade. En och annan organisationsansluten finns dock också i gruppen "tveksamma".

Köpmannaförbundet:

Allvarliga problem som kan kallas missförhållanden är få bland redovisningskonsulterna. Ett riktigt dåligt redovisningsunderlag förekommer sålunda inte mer än ca fem procent av företagen. Andra mer utbredda problem finns dock.

Svenska Arbetsgivarföreningen och Småföretagens Riksorganisation ansåg inte att missförhållandena i redovisningsbranschen är utbredda.

2.4.2 Missförhållandenas art

Vid hearingen framkom att de kvalitativa bristerna ofta består i att redovisningen i företagen är bristfällig och att den ekonomiska information som företaget lämnar håller låg standard. Brister förekommer också på andra områden. *Skandinaviska Enskilda Banken i Värnamo* anförde att den ekonomiska planeringen och framförhållningen kunde förbättras i, grovt uppskattat, ca 25 procent av bankens kundföretag. *Nordbanken i Uppsala* anförde följande beträffande redovisningskonsulterna inom sitt distrikt.

När redovisningskonsulterna går utanför sitt kompetensområde uppstår klara bekymmer. Det kan gälla associationsrätt — utdelnings- och utlåningsregler — eller familjerätt. Vidare följer inte alla redovisningskonsulter upp sina klientföretag och märker inte när de hamnar i utförsbacken. När det gäller skatterådgivning händer det att konsulten inte levererar sitt material i tillräckligt god tid för att en vettig planering skall hinna göras.

Hotell- och Restauranganställdas Förbund anförde också synpunkter kring konsulternas kompetensöverskridanden.

Förbundet kommer ofta i kontakt med redovisningskonsulter som uppträder som klientföretagets förlängda arm. Detta gäller särskilt när det är fråga om att träffa kollektivavtal med företaget.

Redovisningskonsulterna utför ofta tjänster som de saknar kompetens för. De företräder företaget i alla slags sammanhang och företaget har då i praktiken delegerat sitt ansvar till konsulten. Följden kan bli felaktig rådgivning

och onödiga kostnader för företaget. I viss mån gäller denna kritik även auktoriserade och godkända revisorer.

Förbundet hade även allvarligare kritik att framföra mot redovisningskonsulterna.

Enligt förbundets erfarenhet har redovisningskonsulter spelat med i att förhindra de anställda att få insyn i företaget, att företaget betalat ut svarta pengar och att bulvanförhållanden byggts upp. Vid företagsöverlåtelser har redovisningskonsulter medverkat till att tillgångar på ett oriktigt sätt flyttats över till andra företag för att sedan låta det ursprungliga företaget gå i konkurs. Ibland har man konstruerat konkurser för att kringgå lagen om anställningsskydd.

Sydsvenska Handelskammarens Marknadstjänst hade liknande synpunkter och framförde bl a att vissa redovisningskonsulter medverkar till s k grå lösningar och att företagen inte lämnar korrekta uppgifter.

2.4.3 Missförhållandenas orsaker och konsekvenser

De flesta deltagarna framhöll bristande kunskap som den vanligaste orsaken till missförhållanden bland redovisningskonsulter. Vad gäller övriga orsaker till missförhållandena framkom bl a följande.

Statsåklagarmyndigheten för speciella mål:

Den typiske småföretagaren är som regel mycket okunnig när det gäller redovisning, skatter och avgifter etc. Han är då i stort behov av kvalificerad hjälp av en redovisningskonsult. Får företagaren inte denna hjälp tappar han kontrollen över företagets ekonomi, vilket i sin tur kanske leder till konkurs. Redovisningskonsulterna kan allmänt sägas vara väl passiva. Småföretagaren får inte den aktiva hjälp han behöver. Ett bekymmer i detta sammanhang är att när företaget går alltför dåligt har företagaren inte ens råd att betala för redovisningskonsultens tjänster.

Sydsvenska Handelskammarens Marknadstjänst:

Kvaliteten på redovisningskonsulterna varierar mycket. Många av dem ger för lite av sig själva, vilket resulterar i enbart datalistor som företaget inte förstår.

Många av de redovisningskonsulter som inte är auktoriserade eller godkända revisorer arbetar med hemmet som bas. De kan därmed utföra sina tjänster billigt men de missar utvecklingen på redovisningsområdet.

Skandinaviska Enskilda Banken i Värnamo:

Ett litet fåtal av redovisningskonsulterna saknar respekt för kvalitetskraven. Generellt kan sägas att ju högre kompetens redovisningskonsulten har, desto mindre blir problemen. Banken har svårt att känna till redovisningskonsulternas anslutning till olika branschorganisationer. Den allmänna kvalitets- och kunskapsnivån bör dock höjas.

Redovisningskonsulterna har i regel kompetens för att göra vettiga uppföljningar av företagets ekonomi men sådana uppföljningar kan utebli i konkurrensen mellan olika konsulter där klienterna av kostnadsskäl ofta väljer bort en sådan ekonomitjänst. Det är också en fråga om redovisnings-

konsultens tidsresurser. Många redovisningskonsulter är nämligen överbelastade med arbete.

Hotell- och Restauranganställdas Förbund:

Företaget saknar i regel kunskaper för att kunna ifrågasätta konsultens kompetens. Många företagare inom restaurangbranschen saknar elementära kunskaper om det svenska samhället och behöver följaktligen hjälp t o m för det fall att de avser att begå olagligheter.

Svenska Arbetsgivarföreningen:

Den viktigaste orsaken till de missförhållanden som ändå finns är att företagen inte har råd att betala för att få en genomgång av redovisningsrapporterna.

Nordbanken i Uppsala påpekade att de sämre byråerna sällan är billigare än andra, vilket medför att skillnaden mellan att anlita olika konsultkategorier sällan är en prisfråga.

Vad gäller konsekvenserna av missförhållandena framhöll *kronofogdemyndigheten i Uppsala län* följande.

När en företagare misslyckas på grund av en redovisningskonsults insatser får det omåttliga konsekvenser. Företagaren bryter ihop psykiskt och ekonomiskt hamnar han i ruin. Många duktiga yrkesmänniskor tappar hela sin goodwill i en konkurs.

Även *Skandinaviska Enskilda Banken i Värnamo* framhöll att de kvalitativa bristerna kan leda till personliga tragedier för företagarna medan redovisningskonsulterna är de som drabbas minst i företagets omgivning.

Det framkom vidare att småföretagen är de mest utsatta för missförhållanden.

Sydsvenska Handelskammarens Marknadstjänst:

De minsta företagen får all sin information på det ekonomiska området från sin redovisningskonsult och är därmed de mest utsatta. De är själva okunniga och om de får en redovisningskonsult med dålig utbildning och dålig uppdatering av sina kunskaper har de råkat illa ut.

Rikskriminalen hävdade att det är vanligt att brottsutredningar gällande småföretag läggs ner innan de når åtal, vilket också kan ha bidragit till att relativt få redovisningskonsulter dömts för medverkansbrott.

Hotell- och Restauranganställdas Förbund påpekade särskilt att de anställda ofta råkar illa ut eftersom missförhållandena leder till många konkurser.

2.4.4 Övriga synpunkter

Deltagarna i hearingen lämnade också synpunkter kring eventuella åtgärder för att komma till rätta med de missförhållanden som förekommer inom redovisningsbranschen.

Följande deltagare uttryckte önskemål om något slags auktorisationssystem för redovisningskonsulter.

Sydsvenska Handelskammarens Marknadstjänst:

Marknadstjänst förespråkar en auktorisation av redovisningskonsulter. Man skulle därmed kunna ställa krav på konsulterna och samtidigt ha kontroll över dem. Auktorisationssystemet bör kompletteras med en bred informationsverksamhet till företag och konsulter.

Hotell- och Restauranganställdas Förbund:

Förbundet skulle helst vilja att det infördes en etableringskontroll för företag. I andra hand vill man ha en auktorisation av redovisningskonsulter.

Skandinaviska Enskilda Banken i Värnamo:

Det bör införas en auktorisation av redovisningskonsulter. Auktorisationen bör vara frivillig så att etableringsrätten förblir fri och statlig för att ge auktorisationssystemet en viss tyngd.

Nordbanken i Uppsala:

Det behövs något slags kontroll över redovisningskonsulter. En auktorisation av sådana konsulter måste dock kombineras med fortlöpande utbildning och information. Ett renodlat kontrollsystem liknande registreringen av fastighetsmäklare är inte tillräckligt.

Statsåklagarmyndigheten för speciella mål:

Det bör införas en auktorisation av redovisningskonsulter för att hjälpa småföretagaren att välja rätt konsult. Om auktorisationssystemet skall få verkan mot de sämsta redovisningskonsulterna bör det göras obligatoriskt.

Rikskriminalen:

Det behövs en auktorisation av redovisningskonsulter. Ett skäl är att skattesystemet är krångligt för företagarna samtidigt som det för samhället är väsentligt att skattepengarna kommer in.

Konkursförvaltarkollegiernas förening:

Det bör införas en obligatorisk auktorisation av redovisningskonsulter. Samhället bör ta till denna hårda metod som är den enda för att komma åt undervegetationen inom redovisningsbranschen.

Även *Erik Edström* förespråkade ett auktorisationssystem.

Kronofogdemyndigheten i Uppsala län:

Att skärpa straffen och rättstillämpningen vid bokföringsbrott kan vara ett olyckligt sätt att angripa problemet. Redovisningskonsulterna befinner sig alltid i periferin då oegentligheterna skall utredas.

Man bör identifiera kåren av redovisningskonsulter och ställa nya krav på den. En väg att nå detta är att auktorisera sådana konsulter men det bör ske på frivillig basis. Auktorisationen borde närmast utgöra en kvalitetsbeteckning för redovisningskonsulterna.

Försäkringsbolaget Skandia:

Skandia tecknar endast ansvarsförsäkring för organiserade redovisningskonsulter. Näst intill samtliga ansvarsförsäkringar för redovisningskonsulter

tecknas via Föreningen Auktoriserade Revisorer, Svenska Revisorsamfundet, Sveriges redovisningskonsulters förbund eller Sveriges bokförings- och revisionsbyråers förbund.

Försäkringsbolagen skulle ha fördelar av en auktorisation av redovisningskonsulter. En sådan torde innehålla utbildningskrav och därav skulle följa en ökad kompetens som i sin tur torde ge ett minskat antal försäkrings-skador.

Länsskattemyndigheten i Nyköpings län tog inte ställning i auktorisationsfrågan. Detsamma gällde *Köpmannaförbundet* som anförde följande.

Under senare år har det skett en allmän förbättring av företagens redovisning. Detta har flera orsaker. Det har införts krav på auktoriserad eller godkänd revisor i aktiebolag, vilket medfört att en del aktiebolag tvingats skaffa sig en bättre revisor. Ny lagstiftning som innebär större krav och bättre kontroll har införts, t ex genom nya system för arbetsgivaravgifter och moms. Utvecklingen i övrigt har också lett till en bättre redovisning i företagen.

Köpmannaförbundet är tveksamt till om en auktorisation av redovisningskonsulter skulle hjälpa upp de problem som finns. Krav på revision i fler företag vore sannolikt en bättre väg.

Följande deltagare var negativa till auktorisation av redovisningskonsulter.

Ackordscentralen i Stockholm:

Det vore fel att anklaga revisorerna eller redovisningskonsulterna om det går dåligt för företagen. Det är på företagarna man skall ställa kraven, innan man ser till missförhållanden bland redovisningskonsulter. En auktorisation av dessa konsulter är således inte den rätta åtgärden.

Petroleumbranschens Riksförbund:

Det viktigaste vid valet av redovisningskonsult är att man anlitar en person som är kunnig inom ens egen bransch. I det sammanhanget har en eventuell auktorisation inte någon betydelse.

Svenska Arbetsgivarföreningen:

Ansvar för företagets redovisning vilar alltid på företagets ledning och styrelse. Det ansvar kan inte så att säga läggas ut på entreprenad.

Under de senaste tio åren har revisions- och redovisningsbranschen omorganiserats för att kunna svara upp mot ett ökande krav på kunnig rådgivning. Byråerna har vuxit i storlek och därvid samlat kompetens från olika kunskapsområden under samma tak. Resultatet har blivit en "korsbefruktnings" som höjt den samlade kompetensnivån ytterligare. Denna positiva utveckling bör fortsätta och kan också göra det om inte branschens handlingsfrihet inskränks.

En auktorisation av redovisningskonsulter vore inte till gagn för företagen. En sådan auktorisation skulle inte innebära en garanti för kvalitet och inte heller stimulera till nya initiativ på rådgivningsområdet.

Småföretagens Riksorganisation framförde liknande synpunkter som Svenska Arbetsgivarföreningen och framhöll också den positiva utveckling som "korsbefruktnings" av olika slags kompetens har medfört på revisionsbyråerna.

3. Överväganden

3.1 Behovet av kontroll av redovisningskonsulter

I utredningens uppdrag ingår att överväga om det finns behov av något slag av kontrollsystem på redovisningsområdet och i detta avsnitt av betänkandet lämnas en redogörelse för utredningens överväganden i det avseendet. Behovet har prövats mot bakgrund av de iakttagelser som utredningen har gjort vid den kartläggning som redovisats i föregående avsnitt i betänkandet.

Kartläggningen visar att missförhållanden inom redovisningsbranschen i form av kriminella eller medvetet oseriösa förfaranden är ovanliga.

Vad gäller omfattningen av både mindre och mer allvarliga kvalitativa brister ligger det i sakens natur med hänsyn bl a till den olika grad av stränghet som uppgiftslämnarna haft vid sin bedömning av redovisningskonsulternas verksamhet att det från utredningens sida inte kan bli fråga om annat än en ungefärlig uppskattning. Av de uppgifter som utredningen har inhämtat och som redovisats i avsnitten 2.3 och 2.4 har utredningen emellertid fått den bestämda uppfattningen att olika slag av kvalitativa brister är tämligen vanligt förekommande, främst i det arbete som utförs på små redovisningsbyråer utan kvalificerade revisorer och i all synnerhet om man i redovisningskonsulternas arbete inbegriper mer kvalificerat arbete såsom ekonomisk rådgivning åt företagen i form av budgets och analyser. Även om man inskränker sig till de allvarligare kvalitativa brister på redovisnings- och skatteområdet som med skäl kan benämnas missförhållanden förefaller sådana brister förekomma i en sådan utsträckning att de på flera håll på myndighetssidan ses som ett allvarligt problem.

Resultatet av utredningens kartläggning i denna del överensstämmer väl med en undersökning som BFN publicerade 1988 (BFN Informerar nr 1 jan 1988). Undersökningen omfattade 2 720 små och medelstora företag och avsåg räkenskapsår som utgått under 1985 eller 1986. Det konstaterades att bokföringsstandarden var mindre bra. Bristerna syntes vara särskilt framträdande i små företag med en omsättning understigande 20 basbelopp. Reglerna om daglig bokföring av kontanter

föreföll att följas mindre väl och i vart tredje av de företag som sysslade med kontantförsäljning saknades helt verifiering av försäljningen. Vidare tillämpade ca en tredjedel av de företag som omsatte mer än 20 basbelopp kontantmetoden (pärmmetoden) vid grundbokföring av fordringar och skulder. Hela 5 procent av dessa företag upprättade inte årsbokslut trots att det krävdes enligt bokföringslagen.

Mot bakgrund av vad som nu anförts anser utredningen att det finns anledning att hysa oro för redovisningsstandarden i framför allt de mindre företagen. Vid utgången av 1987 fanns det ca 490 000 företag. Av dessa var ca 384 000 enmansföretag och ca 78 000 företag sysselsatte 2-10 personer. Dessutom tillkommer årligen ett mycket stort antal småföretag. Problemet med en otillfredsställande standard på redovisningen i dessa företag kan därför knappast förbigås utan motiverar åtgärder från samhällets sida.

Utredningens kartläggning har också visat att de små och medelstora företagens behov av redovisningskonsultens tjänster är stort. Behovet av extern hjälp är störst på redovisnings- och skatteområdena, dvs områden där vissa i lagstiftningen sanktionerade regler skall följas. Drygt två tredjedelar av de små och medelstora företagen anlitar redovisningskonsult. Man kan därav sluta sig till att det finns ett klart samband mellan redovisningskonsultens kompetens och redovisningsstandarden i dessa företag.

Ett företag som har bistånd av en kompetent redovisningskonsult har naturligtvis goda möjligheter att tillfredsställa de krav som samhället ställer på företaget inom redovisnings- och skatteområdena. En annan inte mindre viktig aspekt är att företaget självt har avsevärt mer nytta av sin redovisning om den håller en god standard. Detta ger möjlighet att på ett mer tillförlitligt sätt överblicka företagets ekonomiska situation, vilket är en förutsättning för att göra bedömningar av hur den framtida verksamheten skall utformas i fråga om antalet anställda, lånebild, investeringar m m.

Vid kartläggningen har det emellertid framkommit att framför allt de mindre företagen sällan kan bedöma redovisningskonsulternas kvalifikationer eller kvaliteten på deras arbete. Det har också framkommit att det med fog kan antas att ca en tredjedel av företagen, drygt 100 000 företag, vänder sig till oorganiserade byråer där nära hälften av de verksamma redovisningskonsulterna saknar särskild utbildning för yrket. Det finns därför en risk för att dessa företag anlitar en redovisningskonsult vars arbete inte håller en godtagbar standard.

Slutsatsen av det nu anförda är att ett stort antal av de ifrågavarande företagen, och då främst de små företagen, har behov av att på ett enkelt sätt kunna förvissa sig om en kompetent hjälp med redovisning, skattedeklarationer m m.

Beträffande övriga intressenter gör utredningen följande bedömning.

Vad först avser staten har denna ett starkt intresse av att redovisningskonsulternas tjänster håller en godtagbar kvalitet. Ett stort antal myndigheter och offentliga institutioner grundar sin verksamhet på det arbete redovisningskonsulterna utför åt företagen.

Effektiviteten i skatteförvaltningen är till stor del beroende av att företagens redovisningar och uppgifter till skattemyndigheterna uppfyller redovisningslagstiftningens och skattelagstiftningens krav. Idag lägger skattemyndigheterna ner stora resurser på att skapa klarhet i många företags ekonomiska ställning och resultat utifrån bristfälliga eller obefintliga redovisningar från företagen. Redovisningens kvalitet hos företagen har således i skattehänseende stor betydelse för det allmänna. Mot bakgrund av att ca 300 000 företag i landet under 1987 anlätade redovisningskonsulter främst för hjälp med redovisning samt olika skattedeklarationer och andra skattefrågor är det uppenbarligen för det allmännas del av synnerligen stort intresse att redovisningskonsulterna besitter en tillfredsställande kompetens inom sitt yrkesområde. Detta belyses också av det tidigare redovisade resultatet av den undersökning av bokföringsstandarden hos mindre och medelstora företag som genomförts av BFN.

Även kronofogdemyndigheterna har ett intresse av att företagen har en tillfredsställande redovisning. Deras utredningar av företag i betalningssvårigheter skulle därmed underlättas. Med ett större inslag av kompetenta redovisningskonsulter hos företagen torde för övrigt betalningsinställelser och de för samhället kostsamma företagskonkurserna kunna antas bli färre. Här kan nämnas att enligt uppgift från SCB antalet företagskonkurser 1988 och första halvåret 1989 var 5 563 resp 3 130. Vid hearingen har från många håll framförts att betalningssvårigheter och konkurser inte sällan beror på att mindre företagare trots goda föresatser på grund av egna bristande kunskaper på det ekonomiska området och inkompetent biträde med redovisningen så småningom har tappat greppet om företagets ekonomi.

I detta sammanhang bör också uppmärksammas de ekonomiska förpliktelser som åvilar staten vid arbetsgivares konkurs enligt lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs.

Statens utvecklande och stödjande insatser för företagen görs genom bl a utvecklingsfonderna, statens industriverk och styrelsen för teknisk utveckling. Även dessa verksamheter är i hög grad beroende av att man kan förlita sig på den ekonomiska redovisningen från företagen.

Sammantaget kan konstateras att staten sålunda har ett starkt intresse av att de små och medelstora företagen anlitar kompetenta redovisningskonsulter.

Andra som har intresse av att ett företag har en korrekt redovisning är företagets ägare, de anställda i företaget och deras fackliga företrädare samt företagets borgenärer, däribland bankerna, och presumtiva långivare. Härutöver finns en rad andra tänkbara intressenter, t ex

leverantörer och kunder samt företag och statliga och kommunala myndigheter som i mer speciella fall kan ha anledning att ta del av företagets redovisningshandlingar. Det kan t ex vara fråga om företag som avser att etablera någon form av samarbete. På myndighetssidan kan det röra sig om olika slags tillstånd.

Redovisningskonsulterna själva skulle naturligtvis kunna dra nytta av att deras kompetens dokumenterades på de för yrket centrala ämnesområdena. Detta skulle ha en allmänt statushöjande effekt och ge yrket en klarare definierad identitet.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att det finns ett utbrett behov av att hjälpa i synnerhet mindre företag att finna redovisningskonsulter med dokumenterad kompetens ävensom att säkerställa en god redovisningsstandard hos dessa företag.

3.2 Olika nomineringssystem

En utgångspunkt för utredningens överväganden av tänkbara åtgärder som skulle kunna tillgodose behovet av att garantera en viss kompetens hos redovisningskonsulter har varit att man bör undvika att införa ett system som skulle innebära någon form av etableringshinder eller annars något mer påtagligt ingrepp i det fria näringslivet. Som framhålls i direktiven har sålunda obligatorisk auktorisation av yrkesutövare använts i första hand för att värna om sådana grundläggande intressen som liv, hälsa och säkerhet.

Åtgärder som syftar till att utveckla företagen och höja kvaliteten på produkterna inom en viss bransch bör alltså i princip vara en intern angelägenhet för branschen. Redovisningsbranschen intar dock i viss mån en särställning i detta sammanhang. Brister i produkterna kan även inom andra branscher få betydande negativa ekonomiska konsekvenser för avnämarna utan att man därför ansett att det fordras någon statlig kontroll av branschen eller dess utövare. Ett näraliggande exempel på detta är datakonsultbranschen. Brister i redovisningskonsultens arbete kan emellertid förutom de ekonomiska konsekvenserna för företagaren även medföra att denne gör sig skyldig till en straffbar lagöverträdelse. Även samhället kan drabbas av betydande ekonomiska konsekvenser. Detta är naturligtvis allvarligt ur såväl företagarens som samhällets synpunkt och kan därför motivera ett annat synsätt än som vore berättigat med hänsyn till de principiella utgångspunkter som nu redovisats.

Det har ibland framförts att man i stället för att möta företagarnas behov av kompetent biträde vid redovisningen genom att införa ett auktorisationssystem för redovisningskonsulter borde öka utbildningsinsatserna för företagarna, och då framför allt för de nya företagarna. I tidningsartiklar i dagspressen har t ex föreslagits att det borde införas ett "företagarekört". De kurser som erbjuds i dag av bl a utveck-

lingsfonder, studieförbund och vissa branschorganisationer omfattar vanligtvis endast några dagars utbildning och kan närmast betecknas som en mer allmän introduktion eller orientering i redovisning m m. Utredningen vill för sin del understryka det väsentliga i att det anordnas mer utbildning för företagare i bl a redovisning med hänsyn till att företagaren har det fulla ansvaret för sin rörelse. Det framstår dock knappast som realistiskt att förutsätta att det kan ordnas någon mer ingående och obligatorisk utbildning i redovisning m m, bl a med hänsyn till den stora mängd nya företag som tillkommer årligen.

Andra åtgärder som har föreslagits är att förenkla redovisnings- och skattelagstiftningen, alternativt att skärpa redovisningslagstiftningen och sträma upp rättstillämpningen av denna t ex vid bokföringsbrott. Det torde dock inte vara möjligt att förenkla de åsyftade lagreglerna i sådan mån att de problem med redovisning och skatter som i synnerhet de mindre företagen i dag inte anser sig kunna bemästra på egen hand skulle försvinna. Vad som kan åstadkommas på detta sätt torde i själva verket få marginell betydelse i sammanhanget. Att gå den omvända vägen och skärpa lagstiftning och rättstillämpning skulle, som utredningen ser det, snarast öka företagets behov av att ha kompetent biträde med redovisning m m.

På det för redovisningsbranschen mest närliggande området, nämligen revision, finns sedan länge ett myndighetskontrollerat auktorisationssystem. Auktoriserade och godkända revisorer har genom auktorisationen resp. godkännandet fått ett slags kvalitetsstämpel på sitt arbete. Någon motsvarande lättillgänglig identifiering av en kompetent redovisningskonsult finns däremot inte. Ledamöterna i SRF och SBRF är relativt få, sammanlagt något tusental, och SRF:s egen auktorisation av redovisningskonsulter har hittills inte omfattat mer än ca 70 personer.

Utredningen anser därför att det finns särskilda skäl, i synnerhet med hänsyn till de krav som samhället ställer på företagen när det gäller att följa redovisnings- och skattelagstiftningen, att överväga i vad mån staten kan bistå framför allt de mindre företagen genom att medverka till att det införs ett auktorisationssystem för redovisningskonsulter som innebär att dessa företag på ett enkelt sätt kan förvissa sig om att den redovisningskonsult som de anlitar är kompetent.

Till en början kan då konstateras att eftersom ordet "auktionisation" kan medföra risk för förväxling med auktorisationen av revisorer och således åstadkomma en begreppsförvirring bör i detta sammanhang ordet "nominering" i stället användas. Försättningsvis diskuteras således vilka fördelar och nackdelar som skilda nomineringssystem för redovisningskonsulter kan ha.

En annan fråga av mer generell räckvidd som också bör beröras inledningsvis är att näringsfrihetsombudsmannen i ett yttrande till riksdagens näringsutskott (jfr NU 1985/86:29) har framfört farhågor för att

en nominering av redovisningskonsulter skulle kunna få en prishöjande effekt på konsulternas tjänster.

Det finns en rad olika faktorer som påverkar prisbildningen inom redovisningsbranschen och det underlag som utredningen har införskaffat medger inte några slutsatser i detta avseende. Det bör dock framhållas att en frivillig nominering av redovisningskonsulter måste bygga på att de nominerade konsulterna får en konkurrensfördel. De icke nominerade konsulterna skulle då troligen tvingas konkurrera med lägre priser. En annan omständighet som de nominerade konsulterna har att räkna med om konsulttjänsterna fördyras är att företagen kan välja att själva eller med hjälp av anställd arbetskraft sköta en del av sin redovisning i stället för att anlita en konsult.

Utredningen har visserligen redan avvisat tanken på ett obligatoriskt system men med hänsyn till vad som anges i direktiven finns det ändå anledning att något beröra övervägandena beträffande detta alternativ.

Den stora fördelen med ett system som innebär förbud för andra än nominerade redovisningskonsulter att vara verksamma som externa konsulter är att man så långt det överhuvudtaget är möjligt kommer tillrätta med förekommande missförhållanden. De s k källarföretagen saneras bort, företagen kan känna sig trygga när de anlitar en redovisningskonsult och de närmast berörda myndigheterna, skatte- och kronofogdemyndigheterna, kan spara avsevärda utredningsresurser som i dag tas i anspråk för att klara ut undermålig redovisning hos många företag som myndigheterna granskar.

En obligatorisk nominering har emellertid också avsevärda nackdelar. Den innebär en kraftig inskränkning av etableringsfriheten vilket, som tidigare utvecklats, måste anses vara principiellt förkastligt. En sådan inskränkning skulle i detta fall också slå hårt mot branschen av följande skäl.

Syftet med ett nomineringssystem skulle vara att garantera en viss kompetens hos de nominerade redovisningskonsulterna. I ett sådant system kommer utbildningskraven på de konsulter som nomineras rimligen att ställas så högt att de drygt 2 000 redovisningskonsulter som enligt kartläggningen saknar eftergymnasial utbildning inte når upp till dem. Dessa konsulter skulle således tvingas att söka sig ett annat yrke vid en obligatorisk nominering. En kombination av ambitionen att garantera en viss kompetens och ett obligatoriskt system skulle alltså få negativa konsekvenser för många konsulter inom redovisningsbranschen. Detta hade möjligen kunnat motiveras om det hade funnits ett stort antal oseriösa konsulter. Kartläggningen har dock visat att antalet oseriösa redovisningskonsulter är litet, kanske inte mer än fem procent av samtliga redovisningskonsulter.

Ett statligt nomineringssystem som inte är obligatoriskt kan därför vara att föredra. En sådan frivillig nominering innebär visserligen att oseriösa redovisningskonsulter kan fortsätta sin verksamhet som tidi-

gare. Dessa är dock, som nyss nämnts, mycket få och rent kriminella förfaranden är dessutom redan sanktionerade i lagstiftningen. Med ett frivilligt nomineringssystem skulle man sannolikt också på indirekt väg nå liknande effekter som genom ett obligatoriskt system. Företag som anlitar en icke nominerad redovisningskonsult kan förväntas tilldra sig mer intresse från olika granskande myndigheters sida och detta torde få till följd att de oseriösa redovisningskonsulterna med tiden får en krympande marknad.

Ett statligt nomineringssystem skulle dock innebära en viss utvidgning av den statliga verksamheten såtillvida att det skulle krävas ett nytt statligt organ, eller i vart fall en utbyggnad av en redan befintlig myndighet, som skulle svara för nominering och tillsyn. Verksamheten skulle i och för sig inte behöva dra några kostnader av betydelse utan i likhet med kommerskollegiets auktorisationsverksamhet kunna göras självfinansierande. Men en sådan utvidgning skulle ändå knappast stå i överensstämmelse med de strävanden som statsmakterna har att minska det statliga engagemanget på olika områden.

Även om ett frivilligt statligt nomineringssystem således får anses överlägset ett obligatorium innebär det därför enligt utredningens mening ett alltför långtgående statligt engagemang i branschens verksamhet. I konsekvens med vad som tidigare anförts att det i princip måste ankomma på branschen själv att motverka förekommande brister i redovisningskonsulternas arbete och ansvara för allmänt kvalitetshöjande åtgärder anser utredningen att det också i första hand måste vara branschens sak att svara för ett nomineringssystem för redovisningskonsulter. Det starka intresse som även staten har i dessa frågor bör kunna tillgodoses genom att staten får insyn i och ett visst inflytande över verksamheten. Utredningen har därför inriktat sina fortsatta överväganden på att pröva vad som står att vinna med ett sådant system och hur detta bör utformas.

Ett första krav som måste ställas på ett branschadministrerat system är att det skall vara fristående från redovisningskonsulternas branschorganisationer. Detta erfordras bl a för att klargöra att nomineringssystemet är öppet för alla redovisningskonsulter oavsett organisationstillhörighet. Om även andra intressenter får inflytande i systemet minskar dessutom risken för att särintressen inom branschen kan göra sig gällande till förfång för objektiviteten vid bedömningarna i nomineringsverksamheten. Ett exempel på när särintressen tillåtit ta över på bekostnad av det allmänna intresset är det avsteg från den antagna normen som gjordes i Norge för att samtliga medlemmar i en branschorganisation skulle kunna nomineras (jfr avsnitt 1.5).

Staten har som tidigare framhållits ett starkt intresse av att redovisningen i små och medelstora företag håller en godtagbar standard. Redan härav följer enligt utredningens mening att staten i viss utsträckning bör delta i nomineringsverksamheten. En statlig medverkan får

också förutsättas ge större tyngd åt nomineringen och en allmän insyn i verksamheten torde öka förtroendet för nomineringssystemet bland såväl företagen som redovisningskonsulterna själva. Detta torde innebära ett incitament för redovisningskonsulter att ansluta sig till systemet och höja företagens benägenhet att anlita nominerade konsulter. En statlig medverkan kan dessutom innebära att olika utbildningsanordnare skulle anse det motiverat att erbjuda utbildningar som siktar till en nominering som redovisningskonsult. Detta skulle då i sin tur kunna bidra till att yrket som redovisningskonsult får en klarare identitet. Därmed ökar också förutsättningarna för att yrket skall kunna dra till sig och behålla skickliga utövare.

Införandet av ett branschadministrerat nomineringssystem med statlig medverkan skulle vidare innebära en harmonisering med förhållandena i Norge och Finland, vilket medför gynnsamma effekter på erfarenhetsutbytet och samarbetet mellan länderna i redovisningsfrågor. Det kan också konstateras att de branschadministrerade nomineringssystemen i Norge och Finland förefaller ha slagit väl ut. Att man i Norge nu överväger införandet av ett helstatligt system har inte motiverats med något missnöje med IGR-systemet utan förefaller vara förestavat främst av en önskan att kunna utvidga bokföringsplikten för mindre företag.

Ett nomineringssystem som branschen i första hand själv svarar för och där staten medverkar till viss del förefaller alltså ur alla synpunkter, såväl principiella som praktiska, att vara det bästa alternativet. Det får förutsättas att staten bistår vid uppläggnings- och starten av systemet men sedan inskränker sig till viss representation inom det organ som sköter nomineringsverksamheten.

Ett nomineringssystem med den nu skisserade utformningen skulle enligt utredningens uppfattning i väsentliga delar fylla samma funktion som ett statligt nomineringssystem med frivillig anslutning utan att få de negativa effekter som en ökad statlig reglering kan medföra. Vissa problem kan dock uppstå t ex i sekreteshänseende som gör det nödvändigt att överväga särskilda lösningar för ett branschadministrerat system.

4. Ett tänkbart nomineringssystem

4.1 Allmänt

Utredningen har, som redovisats i föregående avsnitt, stannat för att den lämpligaste formen för ett nomineringssystem för redovisningskonsulter är ett branschadministrerat system med en viss statlig medverkan. Det innebär att det ankommer i första hand på redovisningsbranschens organisationer att i samråd med staten bestämma formerna för systemet.

Eftersom det alltså inte förordas ett statligt kontrollsystem skulle utredningen kunna avstå från att lägga fram några vidare synpunkter. Utredningen har emellertid ansett att det kan ligga ett värde i att redovisa sina överväganden även beträffande uppläggningsen av ett branschadministrerat nomineringssystem eftersom detta kan tjäna som en utgångspunkt för de diskussioner mellan branschorganisationerna och staten som måste föregå införandet av ett sådant system.

Inledningsvis kan då konstateras att ett branschadministrerat nomineringssystem bör vara fristående i den meningen att det inte skall vara knutet till någon av redovisningsbranschens organisationer. Det innebär att det bör tillskapas ett särskilt branschorgan som svarar för nomineringsverksamheten.

För att detta nomineringsorgan skall få den förankring som är nödvändig för en väl fungerande och respekterad verksamhet bör representationen inom organet återspegla de olika intressen som gör sig gällande i sammanhanget. Förutom de självskrivna företrädarna för redovisningsbranschens organisationer och staten bör därför även revisionsbranschens organisationer och ett urval av de små och medelstora företagens organisationer beredas tillfälle att delta i verksamheten.

Nomineringsförfarandet synes i stora drag böra läggas upp på så sätt att nomineringen sker efter en prövning av konsultens kompetens och övriga kvalifikationer enligt i förväg fastställda kriterier. För att säkerställa att den nominerade redovisningskonsulten sedan håller sina kunskaper aktuella och i övrigt upprätthåller nomineringskraven bör nomineringen omprövas efter en lämplig tidsrymd, t ex tre eller fem år.

Nomineringen bör enligt utredningens mening reserveras för renod-

lade redovisningskonsulter. Det innebär bl a att auktoriserade och godkända revisorer inte bör nomineras som redovisningskonsulter. Den kompetens som nomineringen är ett uttryck för finns för dessa revisorers del redan dokumenterad genom auktorisationen eller godkännandet.

Nomineringssystemet synes i likhet med auktorisationssystemet för revisorer böra göras självfinansierande via avgifter som tas ut av de nominerade redovisningskonsulterna. Avgifterna kan tas ut antingen genom en ansökningsavgift då redovisningskonsulten söker nominering, såväl första gången som vid förnyelseansökan, eller genom periodiska avgifter från de nominerade redovisningskonsulterna. Finansieringen via ansökningsavgifter har den fördelen att nomineringsorganet kan hålla inne sin motprestation — att pröva ansökan om nominering — om avgiften inte betalas. Man slipper därmed den fortlöpande kontroll och det indrivningsförfarande som är svårt att undvika om avgifterna tas ut periodiskt. En periodisk avgift kan å andra sidan lättare anpassas till det aktuella medelsbehovet inom nomineringsorganet.

En inte oväsentlig fördel med att införa ett branschadministrerat nomineringssystem för redovisningskonsulter vari staten medverkar är att ett sådant system innebär en harmonisering med förhållandena i Norge och Finland. En sådan harmonisering skulle, som tidigare framhållits, underlätta erfarenhetsutbytet mellan ländernas nomineringssystem och förenkla samarbetet mellan länderna i redovisningsfrågor.

Vad avser förhållandena inom EG har det inte meddelats några regler, direktiv eller förslag till direktiv som avser kontroll av redovisningskonsulters verksamhet. Såvitt bekant föreligger det inte heller några initiativ i den riktningen.

I det följande redovisas närmare utredningens syn på några särskilda frågor som aktualiseras i sammanhanget.

4.2 Nomineringsorganets juridiska form

Med beaktande av den verksamhet som nomineringsorganet skall bedriva synes den lämpligaste associationsrättsliga formen för organet vara antingen stiftelse eller ideell förening.

En stiftelse skall tjäna ett bestämt ändamål som kommer till uttryck i ett stiftelseförordnande. Stiftaren/stiftarna tillskjuter egendom som för detta ändamål skall bilda en självständig förmögenhet. Stiftelsens egendom handhas av dess företrädare men stiftelsen är självständig såtillvida att den har varken ägare eller medlemmar. Ingen disponerar heller regelmässigt över stiftelsens ändamål eller bestånd. Ändamålsbestämmelserna kan i princip endast ändras eller upphävas av offentlig myndighet, f n kammarkollegiet eller i särskilda fall regeringen.

Stiftelser är idag inte förhindrade att utöva näringsverksamhet. Justi-

tiedepartementet har utarbetat ett förslag till ny lag om stiftelser (Ds Ju 1987:14) men har därvid inte tagit ställning till frågan om stiftelsers rätt att utöva näringsverksamhet. Förslaget innehåller emellertid regler för stiftelser som utövar näringsverksamhet. Enligt dessa skall sådan stiftelse vara bokföringsskyldig, skyldig att upprätta offentlig årsredovisning och skyldig att ha en kvalificerad revisor. Förslaget har dock inte ännu resulterat i någon lagstiftning.

En ideell förening skiljer sig från en stiftelse bl a på så sätt att dess medlemmar när som helst kan ändra föreningens ändamål eller upplösa den. Vidare skall en ideell förening i princip vara öppen för alla som uppfyller dess inträdeskrav.

För att nomineringsverksamheten skall få den önskvärda genomslagskraften inom redovisningsbranschen krävs det att de små och medelstora företagen efterfrågar nominerade redovisningskonsulter och detta i sin tur förutsätter att företagen känner ett stort förtroende för nomineringsorganets verksamhet. Därför synes formerna för denna verksamhet böra präglas av stadga och kontinuitet. Detsamma gäller den krets ur vilken organets företrädare skall hämtas. Med beaktande härav framstår stiftelseformen som den lämpligaste för nomineringsorganet.

Eftersom det är fråga om ett nomineringssystem som redovisningsbranschen själv i första hand svarar för bör som stiftare inträda redovisningsbranschens organisationer.

4.3 Den statliga medverkan i nomineringssystemet

I enlighet med det resonemang som förts i avsnitt 3.2 om begränsningen av det statliga engagemang i nomineringssystemet synes staten inte böra inträda som stiftare av nomineringsorganet. I stället skulle staten kunna medverka bl a på så sätt att stadgarna för stiftelsen fastställs av regeringen. Staten bör vidare självfallet vara företräd i stiftelsens styrelse och även i det underorgan till styrelsen som torde vara nödvändigt att inrätta för handhavandet av den praktiska nomineringsverksamheten.

Utredningen avstår från att uttrycka någon mening om det antal personer som skulle företräda staten i stiftelsen, likaså beträffande frågan om styrelseordföranden bör vara en av staten utsedd styrelsemedlem. Företrädarna för staten bör dock enligt utredningens mening utses av regeringen. Detta borgar för att alla relevanta hänsyn kan tas i frågan och att synpunkter och intressen hos berörda myndigheter, främst bokföringsnämnden och skattemyndigheterna, kan tillvaratas på lämpligt sätt.

En särskild fråga är om staten skall medverka i nomineringssystemet genom att tillhandahålla en statlig besvärinstans för den redovisningskonsult som har vägrats nominering eller fråntagits en redan meddelad

nominering. Enligt utredningens mening förefaller detta inte behövas utan det bör vara tillräckligt att sådana beslut underställs styrelsens prövning. En motsvarande ordning tillämpas också i de norska och finska auktorisationssystemen. Det bör framhållas att det inte är relevant att här jämföra med besvärssystemen vid auktorisation eller godkännande av revisorer eftersom denna är en besvärssystem i ett statligt kontrollsystem. Man kan inte heller jämföra med ordningen för överprövningen av advokatsamfundets beslut i motsvarande frågor eftersom advokaternas yrkesverksamhet utgör en del av rättsväsendet vilket likaledes är en statlig angelägenhet.

4.4 Nomineringsförfarandet m m

Nomineringsförfarandet består i att pröva ansökningar från redovisningskonsulter som vill bli nominerade eller som söker förnyelse av sin nominering. Vid en förstagångsansökan blir det aktuellt att utreda redovisningskonsultens hela utbildnings- och erfarenhetsbakgrund. Vid en förnyelseansökan synes prövningen böra avse om konsulten under den gångna nomineringsperioden har aktualiserat sina kunskaper och om konsulten utövat sitt yrke i erforderlig omfattning under denna period.

Vidare bör prövningen alltid innefatta inhämtande av yttranden beträffande konsultens kompetens och redbarhet från olika myndigheter och andra organ som kommer i kontakt med redovisningskonsulternas arbete, t ex handelskammare, ackordscentraler, utvecklingsfonder, länsskattemyndigheter och kronofogdemyndigheter. Om redovisningskonsulten tillhör en branschorganisation bör naturligtvis även denna yttra sig över ansökningen. Bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100, nytryck 1989:713) kan visserligen lägga hinder i vägen för uppgiftslämnandet men man borde kunna finna former för myndigheterna att yttra sig om en redovisningskonsults kompetens och allmänna vandel utan att det samtidigt röjs känsliga uppgifter om dennes klienter. En möjlighet är att som i Norge ge myndigheterna möjlighet att anonymisera handlingar som rör redovisningskonsultens klienter.

En kontroll bör också ske av att redovisningskonsulten inte är dömd för något brott med anknytning till hans eller hennes yrkesutövning eller annan brottslighet som ger anledning att ifrågasätta konsultens redbarhet. En sådan kontroll torde kunna göras genom en förfrågan hos länsstyrelsen.

Nomineringsverksamheten förutsätter vidare ett visst engagemang i utbildningsfrågor såtillvida att nomineringsorganet måste fastställa vilka utbildningar som motsvarar kraven för nominering. Detta gäller både den utbildning som bör krävas för att få en nominering och den aktualitetsutbildning som den nominerade redovisningskonsulten bör

ha genomgått för att få sin nominering förnyad. Erfarenheter från kommerskollegiets auktorisationsverksamhet visar att utbildningsfrågorna kräver en kontinuerlig uppföljning.

Det får också förutsättas att nomineringsorganet kommer att utarbeta etiska regler för redovisningskonsulters verksamhet. Goda förebilder finns därvidlag i de etiska regler och rekommendationer i god redovisningsbyråsed som organisationerna inom branschen själva har antagit.

Att nomineringsorganet också driver en viss informationsverksamhet torde vara en förutsättning för att nomineringen skall få avsedd effekt på marknaden. Det är viktigt att såväl företagen som nu verksamma redovisningskonsulter blir uppmärksammade på vad nomineringen innebär.

4.5 Tillsynen

Som framhållits i föregående avsnitt bör redovisningskonsultens redbarhet och allmänna lämplighet för yrket prövas när han eller hon första gången ansöker om nominering. Denna kontroll bör sedan upprepas varje gång en konsult söker omprövning av sin nominering. Om redovisningskonsulten då befinner sig olämplig kommer ansökningen givetvis inte att bifallas. Nomineringsförfarandet innebär alltså i sig en slags periodiskt återkommande tillsyn av redovisningskonsulterna. Nomineringsorganet bör emellertid även utöva en fortlöpande tillsyn över de nominerade redovisningskonsulterna.

Ett tillsynsförfarande kan baseras på dels att nomineringsorganet på eget initiativ gör kontroller av redovisningskonsulternas verksamhet, dels att organet uppmärksammas på olika missförhållanden genom anmälningar eller på annat sätt, t ex genom uppgifter i massmedia. En aktiv tillsyn i form av stickprovskontroller är mycket resurskrävande. Detta kan vara skälet till att det inte utövas någon aktiv tillsyn i egentlig bemärkelse inom vare sig auktorisationssystemen för redovisningskonsulter i Norge och Finland, kommerskollegiets auktorisationssystem för revisorer, SRF:s auktorisationssystem eller advokatsamfundets verksamhet.

Det förefaller därför mest realistiskt att tillsynen av redovisningskonsulter inriktas främst på att behandla ärenden som initierats genom anmälningar. Någon begränsning av vem som får göra en sådan anmälan synes inte böra göras. Nomineringsorganet bör dock förbehållas rätten att bestämma när ett tillsynsärende skall inledas. Det avgörande bör därvid vara om det finns anledning att anta att ärendet kan resultera i någon åtgärd såsom en varning eller ett återkallande av en nominering eller om ärendet i övrigt är av principiell betydelse.

Tillsynen bör innebära att nomineringsorganet övervakar att de nominerade redovisningskonsulterna utför sina uppdrag enligt lag och

författning och att de iakttar god redovisnings- och redovisningsbyråsed i sin yrkesutövning. Som tidigare nämnts bör nomineringsorganet utarbeta etiska regler för verksamheten som redovisningskonsult.

Det bör vidare ankomma på nomineringsorganet att avgränsa det område som utgör en redovisningskonsults naturliga arbetsfält, vilket också bör utgöra området för tillsynen. En utgångspunkt bör därvid vara den begränsning av kompetensen som ligger i de teoretiska och praktiska utbildningskrav som ställs för nomineringen.

Ett problem i detta sammanhang kan vara de sekretessbestämmelser som berörda myndigheter skall iaktta och som kan hindra utlämnande av uppgifter om redovisningskonsulten för det fall att detta leder till att dennes klient, företagaren, kan skadas i personligt eller ekonomiskt avseende. Detta måste naturligtvis studeras närmare men som tidigare nämnts borde dock denna svårighet kunna bemästras, t ex genom att uppgifter om klienter anonymiseras.

En annan fråga är hur tillsynen skall ske då redovisningskonsulten arbetar på en byrå med auktoriserade eller godkända revisorer. I det fallet omfattas revisorn av kommerskollegiets tillsyn. Revisorn ansvarar för sina medhjälparens arbete och det innebär att redovisningskonsultens arbete indirekt står under kollegiets tillsyn. För att undvika en kollision mellan två tillsynsförfaranden bör enligt utredningens mening nomineringsorganets tillsyn inte omfatta sådant arbete som omfattas av kommerskollegiets tillsyn. Nomineringsorganets tillsyn bör i dessa fall inskränka sig till att övervaka konsultens redbarhet och allmänna lämplighet för yrket.

En tillsyn av redovisningskonsulter kan framstå som omfattande och omständlig även utan ett aktivt tillsynsförfarande. Erfarenheter från nomineringssystemen i Norge och Finland visar dock att antalet anmälningar om missförhållanden varit mycket litet. Samma erfarenhet har SRF från sin disciplinnämnd. Detta tyder på att nomineringsorganets tillsynsverksamhet åtminstone inledningsvis kan få en ganska liten omfattning. Som nämnts bör organet också kunna begränsa sig till att endast ta upp tillsynsärenden av viss betydelse. Någon särskild disciplinnämnd eller liknande lär därför inte behövas i inledningsskedet. Tillsynen synes kunna anförtros det underorgan som bör inrättas för den praktiska nomineringsverksamheten.

För att tillgodose syftet med att ta upp ärenden av principiell betydelse och för att utveckla yrkesetiken bland redovisningskonsulterna bör nomineringsorganet publicera sina avgöranden i tillsynsärenden.

4.6 Konkurrens och samordning

En åsyftad effekt av införandet av ett nomineringssystem för redovisningskonsulter är att nomineringen skall utgöra ett konkurrensmedel när det gäller att dra till sig klienter. Redovisningskonsulter utan nomi-

nering som arbetar såväl på rena redovisningsbyråer som på revisionsbyråer som drivs av kvalificerade revisorer kan därför komma att märka av en viss ökad konkurrens. Avsikten är självfallet att detta skall påverka dessa konsulter att ansöka om nominering.

Tanken på en ökad konkurrens kan naturligtvis förefalla mindre tilltalande för de byråer som kan komma att utsättas för denna. Som utredningen ser saken finns det emellertid ingen större anledning till oro för byråer som har en på annat sätt dokumenterad kompetens; dvs byråer som drivs av kvalificerade revisorer resp SRF-ledamöter samt SBRF-anslutna byråer. De små och medelstora företagen har ett mycket stort behov av kunniga redovisningskonsulter och en ökad konkurrens torde därför inte i nuläget få några mer märkbara återverkningar på klientstocken hos dessa byråer.

En nominering av redovisningskonsulter aktualiserar också frågan om behovet av samordning av statens insatser vad gäller redovisning och revision. Dessa områden sorterar idag under fyra olika departement och det har hävdats att splittringen av resurserna är till förfång för den långsiktiga utvecklingen av sakfrågorna på området. Utredningen anser att detta är en omständighet som bör beaktas och att det vore olyckligt om statens insatser i det nya organet inte samordnades med den redan befintliga verksamheten. Vid en nominering av redovisningskonsulter är det då i första hand en samordning med verksamheten i bokföringsnämnden som är aktuell. Det vore dock önskvärt att även kommerskollegiets erfarenheter av tillsyn kunde tas tillvara i det nya organet. Detta borde kunna ske t ex genom att bokföringsnämnden och kommerskollegium representerar statens intressen på olika nivåer i nomineringsorganet.

4.7 Nomineringskraven

Syftet med en nominering av redovisningskonsulter är som tidigare utvecklats tvåfaldigt, dels att hjälpa framför allt mindre företag att finna en redovisningskonsult med en viss garanterad kompetens, dels att säkerställa en god redovisningsstandard hos dessa företag. En viktig fråga är då var nivån för nomineringskraven skall ligga. Om kraven är låga kommer nomineringen att garantera endast grundläggande kunskaper hos konsulten och detta är knappast tillräckligt, i synnerhet när det gäller den skattemässiga sidan av konsultens verksamhetsområde. Å andra sidan om kraven är höga är det risk för att konsulten blir överkvalificerad för att arbeta med redovisningen hos mindre företag. SRF:s auktorisation av redovisningskonsulter förefaller sålunda innefatta krav som ligger väl högt för redovisningsarbete hos denna kategori av företag. Enligt utredningens uppfattning bör kompetensnivån för en nominerad redovisningskonsult därför lämpligen läggas något under nivån för en godkänd revisor. Vidare bör kraven vara inriktade på

att konsulten skall ha sådana kunskaper som gör honom eller henne såväl teoretiskt som praktiskt väl lämpad för att hjälpa just små och medelstora företag. Inte minst den praktiska sidan är viktig att uppmärksamma i sammanhanget. Med denna utgångspunkt behandlas fortsättningsvis de krav som kan ställas vid nominering, såväl första gången som vid förnyade nomineringar.

4.7.1 Kraven vid förstagångsnominering

Teoretisk utbildning

Med hänsyn till vad tidigare anförts kan en utbildning enbart på gymnasienivå, t ex treårig ekonomisk linje, inte anses tillräcklig. En sådan utbildning är inte yrkesinriktad och ger inte de särskilda kunskaper som är nödvändiga för en redovisningskonsult. Att kräva en ekonomisk examen från universitet eller högskola skulle emellertid vara att "sätta ribban för högt" och att alltför mycket begränsa den krets av konsulter som skulle kunna komma i fråga för en nominering. Utredningen anser att en eftergymnasial utbildning som ligger under universitets- och högskolenivå är en rimlig kravnivå. Det är för övrigt på den nivån som de motsvarande nomineringsorganen i Norge och Finland har lagt sina krav på teoretisk utbildning.

Inom den offentliga utbildningssektorn finns endast en tänkbar utbildning som ligger på denna nivå, nämligen den påbyggnadsutbildning till gymnasieskolans treåriga ekonomiska linje som finns hos vissa gymnasieskolor och kommunala vuxenskolor (KOMVUX). Denna utbildningslinje benämns "Ettårig påbyggnadsutbildning ekonomi och revision" och motsvarar två terminers heltidsstudier. Kravet för att man skall få tillträde till linjen är att man har genomgått treårigt gymnasium, ekonomisk linje med ekonomiskt specialämne redovisning, eller ekonomisk kompletteringskurs med samma specialämne eller motsvarande utbildning inom KOMVUX. De ämnen som ingår i påbyggnadsutbildningen är redovisning, beskattning, handelsrätt, ekonomistyrning, revision och informationsbehandling (jfr av skolöverstyrelsen fastställda läroplaner 1987:6).

Denna påbyggnadsutbildning uppfyller inträdeskraven för medlemskap inom SRF. Vidare har kommerskollegium godkänt denna utbildningslinje, kompletterad med ytterligare en termins studier och särskilda tentamina för examinatorer från universitet eller högskola, som kvalificerande för godkännande som revisor. Enligt utredningens mening är den ettåriga påbyggnadsutbildningen eller annan likvärdig utbildning ett rimligt krav för nominering som redovisningskonsult.

Det förefaller lämpligast att nomineringsorganet redan i inledningen av sitt arbete tar kontakt med skolöverstyrelsen för att samråda om påbyggnadsutbildningens framtida inriktning och hur kunskapsnivån

efter genomgången utbildning skall kunna garanteras. Påbyggnadsutbildningen skulle eventuellt kunna utökas med en skraddarsydd variant för nominering till redovisningskonsult där man lägger särskild vikt vid de erforderliga praktiska kunskaperna för att kunna utöva yrket.

Den ettåriga påbyggnadsutbildningen skulle alltså kunna vara normerande för de teoretiska utbildningskraven för nominering som redovisningskonsult. Därutöver skulle relevanta universitets- eller högskolestudier i tillräcklig omfattning naturligtvis vara kvalificerande. Vidare finns en rad både nu bedrivna och äldre specialistutbildningar i privat regi som kan tänkas vara godtagbara.

Praktisk erfarenhet

Ett nödvändigt krav för nominering som redovisningskonsult är att konsulten kompletterat sin utbildning med praktisk erfarenhet av arbete som redovisningskonsult. För auktorisation eller godkännande som revisor krävs minst fem års praktik, varav tre år på revisionsbyrå. SRF kräver motsvarande praktiska verksamhet för inträde som ledamot i förbundet.

Enligt utredningens mening bör en redovisningskonsult för att kunna bli nominerad ha minst tre års praktisk yrkesverksamhet med allsidig erfarenhet av redovisning, beskattning och annan konsultativ verksamhet. Praktiktiden skall ha fullgjorts på en redovisnings- och/eller revisionsbyrå och avse heltidstjänstgöring. Praktiken bör vidare ha varit allsidig, således inte begränsad till någon viss typ av redovisning, och ha skett under handledning av en nominerad redovisningskonsult (övergångsvis annan redovisningskonsult med dokumenterad kompetens) eller en auktoriserad eller godkänd revisor.

Den lagstiftning som redovisningskonsulten skall tillämpa i sitt arbete förändras fortlöpande och detsamma gäller även andra förhållanden inom redovisningskonsultens verksamhetsområde. Den praktik som redovisningskonsulten åberopar inför nomineringen bör därför inte ligga långt tillbaka i tiden. Det förefaller rimligt att praktik äldre än fem år inte skall beaktas vid en ansökan om nominering som redovisningskonsult.

De redovisningskonsulter som har drivit en egen byrå och därför inte kan uppfylla kraven på handledning av en kompetent redovisningskonsult eller revisor utgör en stor andel av redovisningskonsulterna. De kompetenta konsulterna i denna grupp bör emellertid också kunna nomineras. Kommerskollegium kräver minst tio års yrkeserfarenhet för godkännande av motsvarande grupp bland revisorerna. Det kan dock ifrågasättas om så lång egen verksamhet som redovisningskonsult är nödvändig för att kompensera bristen på handledning. En tänkbar modell för att nominera dessa redovisningskonsulter vore att kräva minst fem års verksamhet i egen byrå samt goda referenser från en

auktoriserad eller godkänd revisor. Ett krav på dessa referenser skulle då vara att de grundade sig på ett visst antal revisioner i företag där redovisningskonsulten upprättat redovisningen.

Ytterligare en grupp redovisningskonsulter som skulle kunna kräva särskilda lösningar är de vars yrkesverksamhet huvudsakligen är inriktad på jord- och skogsbruksföretag. Sådana konsulter återfinns på de sk driftsbyråer som är knutna till LRF och som 1987 sysselsatte ca 900 redovisningskonsulter. Utredningen har dock för sin del funnit att det i kompetenshänseende inte finns någon egentlig anledning att, i likhet med vad man gjort i Norge, ställa dessa redovisningskonsulter utanför nomineringssystemet.

Yrkesverksamhet

Kompetensnivån hos en redovisningskonsult är i hög grad beroende av i vilken omfattning konsulten bedriver sin yrkesverksamhet. Vid nomineringstillfället bör därför den sökande under det senaste året ha varit yrkesverksam som redovisningskonsult och även kunna förväntas vara det inom överskådlig framtid. Verksamheten bör också ha utgjort den sökandes huvudsakliga sysselsättning. Nomineringen bör alltså inte ges till personer som bedriver konsultverksamhet på redovisningsområdet som en bisyssla.

Kravet på yrkesverksamhet kan definieras genom angivande av ett visst antal arbetade timmar per år. En rimlig norm är att en person årligen skall arbeta minst 1 000 timmar som redovisningskonsult för att betraktas som yrkesverksam i detta avseende.

Redbarhet och allmän lämplighet för yrket m m

Ett krav för nominering bör vara att den sökande skall vara känd för redbarhet och även i övrigt vara lämplig att utöva yrket som redovisningskonsult. Detta innebär att redovisningskonsulten inte får vara straffad för någon brottslighet som ger anledning att ifrågasätta hans eller hennes lämplighet att utöva sitt yrke. Redovisningskonsulten bör vidare ha fullgjort sina skyldigheter gentemot skattemyndigheterna vad avser sin egen person eller rörelse. Lämpligheten i övrigt skall framgå av en väl vitsordad tjänstgöring eller yrkesverksamhet.

En nominerad redovisningskonsult måste vidare råda över sig och sin egendom. Tidigare uttrycktes detta som att personen skulle vara myndig och ej i konkurs. Idag har emellertid omyndighetsbegreppet utmönstrats (SFS 1988:1251). Kravet skulle nu i stället kunna uttryckas så att en redovisningskonsult för att kunna bli nominerad inte får ha förvaltare enligt 11 kap 7 § föräldrabalken eller vara försatt i konkurs.

4.7.2 Kraven vid förnyad nominering

Vid de påföljande nomineringarna blir det aktuellt att pröva att redovisningskonsultens kunskaper inom yrkesområdet är aktuella och att han eller hon fortfarande kan anses i alla avseenden lämplig att vara en nominerad konsult. En sådan prövning stämmer väl överens med vad som gäller t ex vid SRF:s omprövning av ledamotskap och ARK-auktorisering liksom vid omprövningen i de norska och finska auktorisationssystemen för redovisningskonsulter.

Aktualitetsutbildning

För en förnyad nominering bör krävas att redovisningskonsulten under den gångna nomineringsperioden genomgått aktualitetsutbildning på redovisnings- och beskattningsområdena. Utredningen anser att aktualitetsutbildningen inte bör vara kortare än tio kursdagar med ungefär jämn fördelning mellan de båda ämnesområdena. Kursdagarna synes dessutom böra vara någorlunda jämnt fördelade över nomineringsperioden.

Nomineringsorganet bör kontinuerligt följa upp vilka aktualitetsutbildningar olika utbildningsanordnare erbjuder och tillhandahålla en förteckning över godtagbara utbildningsalternativ. Redan idag anordnas aktualitetsutbildning för redovisningskonsulter. SRF kräver sålunda att dess ledamöter genomgår sådan utbildning och anordnar aktualitetsutbildning i egen regi. Denna utbildning är öppen även för andra än förbundets ledamöter och är alltså ett exempel på en aktualitetsutbildning till vilken de nominerade redovisningskonsulterna skulle kunna hänvisas.

Yrkesverksamhet, redbarhet m m

Till kraven för en förnyad nominering bör höra att redovisningskonsulten under den gångna nomineringsperioden varit yrkesverksam i betydande utsträckning. Den som söker en förnyad nominering bör enligt utredningens mening kunna styrka att han eller hon har arbetat minst 1 000 timmar per år som redovisningskonsult under den gångna nomineringsperioden. Yrkesverksamheten bör även huvudsakligen ha bestått i arbete med redovisnings- och skattefrågor eftersom det är framför allt kunskaper på dessa områden som nomineringen skall garantera.

Liksom vid förstagångsnomineringen bör det även krävas att redovisningskonsulten fortfarande är yrkesverksam och kan förväntas vara det i en överskådlig framtid.

Vad gäller redbarhet och allmän lämplighet för yrket som redovisningskonsult bör samma krav ställas vid en förnyad nominering som vid förstagångsnomineringen.

4.7.3 Förpliktelser i följd av nomineringen

En nominerad redovisningskonsult måste självfallet förpliktas att vara försäkrad för den ersättningsskyldighet som han eller hon kan ådra sig i sin yrkesutövning. Vid utformningen av detta krav kan man hämta ledning av det motsvarande krav som gäller för kvalificerade revisorer, SRF-ledamöter och medlemmar i SBRF.

Av utredningens kartläggning har framgått att kvalitativa brister i redovisningen hos små och medelstora företag ofta beror på oklara ansvarsförhållanden och oklar arbetsfördelning mellan redovisningskonsulten och företaget. Enligt SRF:s etiska regler för dess medlemmar är det god redovisningsbyråsed att upprätta en uppdragsspecifikation vari uppdragets omfattning och parternas rättigheter, skyldigheter och ansvar specificeras. Förbundet har också utarbetat blanketter för detta ändamål. Uppdragsspecifikationer används också regelmässigt på byråer som drivs av kvalificerade revisorer. Även det norska systemet för auktorisation av redovisningskonsulter ställer krav på specificerade uppdragsavtal mellan redovisningskonsulten och klienten. Det synes därför väl motiverat och foljdriktigt att den nominerade redovisningskonsulten förpliktas att för varje uppdrag upprätta en skriftlig specifikation som skall godkännas av klienten.

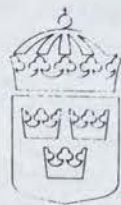
Den nominerade redovisningskonsulten bör likaledes fortlöpande dokumentera sin verksamhet. Förutom det allmänna intresset av att konsulten i efterhand kan redogöra för sina åtgärder kan dokumentationen behövas t ex inför en förnyelse av nomineringen.

Genom insynen i klientföretaget kan redovisningskonsulten få kännedom om uppgifter vars röjande skulle skada företaget. Nomineringen bör därför förenas med en förpliktelse för konsulten att utföra sina uppdrag under tystnadsplikt. Tystnadsplikten bör innebära att redovisningskonsulten tar ansvar för att också hans eventuella biträden iakttar sådan tystnadsplikt. För den närmare utformningen av tystnadsplikten kan hänvisas till vad som gäller i motsvarande hänseende för auktorisation och godkännande av revisorer.

Som tidigare framhållits är det också självklart att den nominerade redovisningskonsulten skall förpliktas att följa god redovisningssed såsom denna anges genom bokföringsnämndens rekommendationer och uttalanden liksom de etiska regler som nomineringsorganet utarbetar.

Bilaga 1

Kommittédirektiv

Dir 1987:37

Kontroll av redovisningskonsulter

Dir 1987:37

Beslut vid regeringssammanträde 1987-02-05.

Statsrådet Johansson, finansdepartementet, anför.

Mitt förslag

En särskild utredare skall tillkallas för att utreda frågan om en kontroll av redovisningskonsulter. Utredaren skall

* kartlägga i vilken omfattning företag anlitar extern hjälp för bokförings- och redovisningstjänster, vilken kunskaps- och erfarenhetsbakgrund som redovisningskonsulterna har samt vilka missförhållanden som kan föreligga inom branschen;

* överväga om det finns behov av något slag av kontrollsystem på området och, om så bedöms vara fallet, formerna för en sådan kontroll.

Bakgrund

Rätten att etablera sig som näringsidkare och att driva näring är i Sverige i princip fri. På flera områden krävs emellertid att den som bedriver verksamhet skall ha särskild utbildning eller viss tids praktisk erfarenhet. Möjligheten att etablera sig på dessa områden är därmed begränsad. Krav av denna innebörd kommer oftast till uttryck i ett system med legitimering, tillståndsprövning eller auktorisation.

En auktorisation kan vara obligatorisk eller frivillig. Vid obligatorisk auktorisation föreligger ett totalt etableringshinder för den som inte uppfyller auktorisationskraven. Sadana krav har i Sverige hittills införts med stor restriktivitet och gäller normalt endast på områden där det bedöms nödvändigt för att skydda medborgarnas liv, hälsa eller säkerhet, såsom vid utövande av läkar- eller tandläkaryrkena.

Frivilliga auktorisationssystem kan administreras av en myndighet eller av ett organ inom näringslivet. Frivilliga myndighetskontrollerade system gäller i dag på områden där det finns ett samhälleligt intresse av att yrkesutövaren

har viss kompetens. Detta gäller t.ex. för revisorer. Rätten att etablera sig är i dessa fall fri men för vissa uppdrag krävs en särskild kompetens.

Frivilliga näringslivskontrollerade auktorisationssystem administreras normalt av en branschorganisation. Den som vill bli auktoriserad eller legitimerad skall ha genomgått en viss utbildning eller t.ex. använda särskilt anpassad och kontrollerad utrustning i sitt yrke. Rätten att etablera sig är helt fri och det uppställs inga formella krav för att man skall få utföra vissa uppdrag.

För konsultarbete inom bokförings-, redovisnings-, skatte- och finansieringsområdena uppställs inga formella krav på kompetens och rätten att etablera sig är helt fri. Sådana konsulttjänster tillhandahålls av revisionsbyråer, bokföringsbyråer och redovisningskonsulter. Revisionsbyråerna arbetar således dels med kvalificerad revision (dvs ekonomisk granskning och kontroll) åt samtliga aktiebolag samt större handelsbolag och ekonomiska föreningar, dels med redovisningsverksamhet. Det är sålunda mera regel än undantag att konsulter på de nämnda områdena tar både redovisnings- och revisionsuppdrag. Redovisningspersonal vid revisionsbyråerna arbetar normalt under ledning av en auktoriserad eller godkänd revisor över vilken kommerskollegium utövar tillsyn, och kollegiet svarar därmed för att verksamheten vid dessa byråer håller hög kvalitet. För att garantera att revisorn har en oberoende och självständig ställning finns vissa bestämmelser om revisorsjäv i bl.a. 10 kap. 4 § aktiebolagslagen (1975:1385, ABL).

Det finns enligt uppgift ca 3 000 företag i landet som bedriver konsultverksamhet på redovisningsområdet. Branschorganisationer för redovisningskonsulter är Sveriges redovisningskonsulters förbund (SRF) och Sveriges bokförings- och revisionsbyråers förbund (SBRF). SRF har ca 700 individuella medlemmar verksamma vid ca 600 byråer. SBRF är en sammanslutning av ca 170 byråer. SRF:s uppgift är att internt och externt främja spridandet av god redovisningssed, att utveckla god redovisningsbyråsed och att genom upplysningar och fortbildningsverksamhet verka för att vidmakthålla och kvalitativt höja medlemmarnas kompetens. Den som vill vinna medlemsskap skall ha kunskaper motsvarande treårigt ekonomiskt gymnasium kompletterat med ettårig (från 1987-07-01) ekonomisk specialkurs inom ekonomi och revision. Dessutom krävs fem års allsidig praktik i redovisning, varav minst tre år på redovisnings- eller revisionsbyrå. Certifikat erhålles för tre år, under vilken tid obligatorisk "aktualitetsutbildning" måste genomgå. SBRF bedriver utbildnings- och informationsverksamhet och har inrättat en reklamationsnämnd och en garantifond. För att en byrå skall få medlemsskap krävs bl.a. att den har en ansvarig chef, som har minst fem års kvalificerad allsidig praktik inom redovisningsområdet.

SRF har under år 1984 infört ett eget auktorisationssystem. För nominering som auktoriserad redovisningskonsult (ARK) krävs högskoleut-

bildning med sammanlagt minst 100 poäng i företagsekonomi, skatterätt och vissa andra ämnen. Dessutom krävs praktik från fem ars sammanhängande kvalificerad och allsidig redovisningsverksamhet. Auktorisation ges för fem år, under vilken tid obligatorisk "aktualitetsutbildning" måste genomgå två gånger i både redovisning och beskattning. Auktorisation meddelas och tillsyn utövas av en av SRF tillsatt nämnd – den s.k. ARK-nämnden. Under år 1985 fanns ett femtontal auktoriserade redovisningskonsulter. Denna auktorisation innebär inga andra fördelar för yrkesutövaren än att han/hon har bevis på viss kompetens.

På det för bokförings- och redovisningsbranschen mest närliggande området, nämligen revision, finns som nämnts tidigare ett myndighetskontrollerat auktorisationssystem. Tillträdet till branschen är fritt.

För aktiebolag föreskrivs emellertid i aktiebolagslagen att minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad eller godkänd revisor. Om ett bolags aktier är börsnoterade, om tillgångarna överstiger vissa belopp eller om antalet anställda har en viss omfattning, skall minst en revisor vara auktoriserad. Liknande bestämmelser om att anlita en kvalificerad revisor gäller för ekonomiska föreningar, banker och försäkringsbolag samt för vissa handelsbolag.

Frågor om auktorisation eller godkännande prövas enligt förordningen (1973:221) om auktorisation och godkännande av revisorer av kommerskollegium, som också utövar tillsyn över revisorernas verksamhet. Meddelad auktorisation eller godkännande gäller för en tid av fem år. Även ett revisionsbolag kan under vissa förutsättningar bli auktoriserat eller godkänt.

För andra näringsidkare än sådana som nyss har nämnts, såsom mindre handelsbolag liksom företag som drivs under enskild firma, finns däremot inga regler om revision och revisorer. Dessa företag är dock – enligt samma principer som gäller för andra näringsidkare – redovisningsskyldiga enligt bokföringslagen (1976:125).

Tidigare behandling av frågan om statlig auktorisation

Frågan om auktorisation av redovisningskonsulter har tidigare behandlats av regering och riksdag. I en framställning till regeringen år 1977 begärde SRF att en utredning skulle tillsättas i frågan. Framställningen, som avstyrktes av kommerskollegiet, Föreningen auktoriserade revisorer och Svenska Revisorssamfundet, föranledde ingen åtgärd från regeringens sida. Frågan har efter förnyad framställning av SRF övervägts av regeringen i olika sammanhang.

I en motion (s) (1985/86:1432) till föregående års riksmöte förordades att en statlig frivillig auktorisation skulle införas. De krav som uppställs på en

ARK-konsult inom SRF skulle enligt motionärerna kunna utgöra grunden för en auktorisation. Dock borde det ställas högre krav på att konsulten fortlöpande aktualiserar sina kunskaper. Motionärerna framförde att många småföretagare måste utnyttja externa tjänster på redovisningsområdet och de anförde vidare att kvaliteten i branschen är synnerligen ojämn. Enligt motionärerna förekommer ekonomisk brottslighet på området. Vidare menade motionärerna att det måste göras en klar distinktion mellan å ena sidan revisorns kontrollerande funktion och å den andra redovisningskonsultens arbete i övrigt. Småföretagen måste enligt motionärerna dessutom ges större garantier för att redovisningskonsulterna verkligen besitter såväl teoretiska som praktiska kunskaper. Ökade krav på utbildning måste ställas på den som önskar få statlig auktorisation. Dessutom borde redovisningskonsulten vara skyldig att teckna ansvarsförsäkring, så att klienterna kan hållas skadeslösa vid brister i det utförda arbetet. Ett auktorisationsförfarande skulle enligt motionärerna underlätta för redovisningsbyråerna att knyta kvalificerad personal till sig.

Motionen sändes av näringsutskottet ut på remiss. Branschorganisationerna SBRF och SRF förordade ett system med statlig auktorisation av redovisningskonsulter. Riksskatteverket samt länsstyrelserna i Malmöhus län och i Göteborgs och Bohus län uttalade sig för en utredning om ett sådant system. Bokföringsnämnden tog inte uttrycklig ställning men menade att frågan om huruvida auktorisation leder till en bättre redovisningspraxis inte kan avgöras utan närmare utredning. Kommerskollegiet, näringsfrihetsombudsmannen, företrädare för näringslivet och de kvalificerade revisorernas organisations avstyrkte förslaget att införa en statlig auktorisation. De skäl som anfördes var att det skulle hämma konkurrensen, att det inte är säkert att kvaliteten på utfört arbete höjs eller att tillgången på konsulter ökar, att det inte går att hindra oseriös verksamhet genom ett administrativt betugande auktorisationssystem och att den frivilliga auktorisation som redan finns är tillfyllest.

Näringsutskottets majoritet (NU 1985/86:29) konstaterade att motionärernas förslag inte innebär att ett obligatoriskt auktorisationssystem skulle införas. Tillträdet till redovisningsbranschen skulle alltså vara fritt. NO:s invändningar i syfte att värna om den fria konkurrensen bedömdes därmed inte som tungt vägande. En kvalitetskontroll i statlig regi, förenad med fortsatt etableringsfrihet, skulle enligt utskottet innebära en möjlighet till större trygghet vid valet av redovisningskonsulter, samtidigt som positiva konkurrenseffekter skulle göra sig gällande. Utskottet menade vidare att många småföretag har svårigheter att finna en pålitlig och tillräckligt kvalificerad redovisningskonsult. Mot bakgrund av vad som framkommit under remissbehandlingen drog utskottet slutsatsen att en mera bestämd boskillnad mellan revisorernas och redovisningskonsulternas funktioner var

eftersträvansvärd. Utskottet menade att det kan ifragasättas om de nuvarande jävsreglerna i bl.a. ABL ger ett tillräckligt skydd mot en olämplig funktionssammanblandning mellan redovisning och revision. Ett motiv för en auktorisation som särskilt borde uppmärksammas var enligt utskottet att ett statligt auktorisationssystem skulle kunna bidra till att motverka oseriös verksamhet och ekonomisk brottslighet på redovisningsområdet. Enligt utskottet finns det också en risk för att företag som anlitar olämpliga redovisningskonsulter oavsiktligt kan komma att göra sig skyldiga till lagöverträdelse. En auktorisation skulle bli ett ytterligare instrument för att åstadkomma en höjd redovisningsstandard och sålunda förbättra samhällets möjligheter till insyn i företagen. Företag med icke-seriös inriktning skulle också få svårare att vinna inesteg i branschen. Detta skulle även stå i god överensstämmelse med statsmakternas insatser för bekämpande av ekonomisk brottslighet. Mot bakgrund av vad utskottet anförde begärde riksdagen hos regeringen att frågan om auktorisation av redovisningskonsulter skulle utredas närmare (rskr. 1985/86:308).

En minoritet inom utskottet ansåg inte att frågan om auktorisation borde utredas.

Utredningsuppdraget

Arbete med ekonomiska frågor såsom bokföring, redovisning, finansiering, revision och beskattning ställer krav på särskilda kunskaper. Regelsystemet liksom de praktiska förutsättningarna för sådant arbete förändras och den som skall utföra det måste fortlöpande hålla gamla kunskaper vid liv och inhämta nya. Behovet av kvalificerad extern konsult hjälp i ekonomiska frågor är därmed stort särskilt i små och medelstora företag som inte har tillgång till egen expertis på dessa områden. Under den senaste tioårsperioden har vidare kontrollen av företagens ekonomiska förhållanden skärpts. Reglerna om uppbörd av skatter och avgifter har ändrats och en lag (1985:354) om förbud mot yrkesmässig rådgivning i vissa fall, m.m. har trätt i kraft. Revisorns integritet och oberoende gentemot den han reviderar har alltmer poängterats i lagstiftningen. Revisorn har även fått ett ökat ansvar för att kontrollera hur företagen sköter sina betalningar av skatter och avgifter. Detta innebär samtidigt att kraven skärps på hur arbetet inom bokförings- och redovisningsområdena utförs.

Det som har sagts nu innebär också att efterfrågan på kvalificerade revisorer har ökat kraftigt i takt med att de små och medelstora företagens behov av kvalificerade konsulttjänster har blivit större.

En särskild utredare bör därför utses med uppdrag att se över frågan om kontroll av redovisningskonsulter.

Utredaren bör undersöka i vilken utsträckning företagen anlitar extern

hjälp för bokförings- och redovisningstjänster och hur den ovan beskrivna utvecklingen har påverkat främst de små och medelstora företagens möjligheter att anlita extern konsult hjälp för sådana tjänster. Vidare bör utredaren kartlägga vilken kunskaps- och erfarenhetsbakgrund som redovisningskonsulterna i allmänhet har i dag. Utredaren bör därvid studera vilka effekter som den frivilliga auktorisation (ARK) som SRF meddelar har haft i kompetenshänseende. Utredaren bör även belysa i vad mån de redovisningstjänster som tillhandahålls i dag kan anses uppfylla de anspråk på kvalitet som näringsidkare som tar dem i anspråk har rätt att ställa. I detta sammanhang bör även förekomsten av olika slag av missförhållanden inom branschen behandlas.

Mot bakgrund av de iakttagelser som utredaren salunda gör bör han överväga och lämna förslag till lämpliga åtgärder. Behovet av och formerna för något slag av kontrollsystem bör övervägas. Vid riksdagsbehandlingen diskuterades en kvalitetskontroll i statlig regi, förenad med fortsatt etableringsfrihet. Utgångspunkten för utredarens arbete bör vara att tillträdet till branschen även i fortsättningen skall vara fritt. Finns utredaren skäl för längre gående kontrollformer skall effekterna på konkurrensen i redovisningsbranschen, bl.a. på prisbildningen på konsulttjänster, särskilt analyseras. För- och nackdelar med en obligatorisk respektive icke-obligatorisk auktorisation bör belysas.

Om utredaren finner att ett statligt kontrollsystem bör införas, skall förslag lämnas om hur ett sådant bör utformas samt hur det verksamhetsområde som skall omfattas av det skall avgränsas. Om övervägandena leder till att ett statligt auktorisationssystem bör införas bör vidare beskrivas vilka förutsättningar som skall gälla för auktorisation, hur och av vem auktorisation skall meddelas samt hur kostnads- och tillsynsfrågorna bör lösas.

Utredaren skall beakta innehållet i regeringens direktiv (Dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagets inriktning.

Den särskilde utredaren bör redovisa sina slutsatser och förslag före utgången av år 1988.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar statsrådet Johansson

att tillkalla en särskild utredare – omfattad av kommittéförordningen (1976:119) – med uppdrag att utreda behovet av och formerna för kontroll av redovisningskonsulter,

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt den särskilde utredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta sjunde huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Finansdepartementet)

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

1989-05-10

Bilaga 2

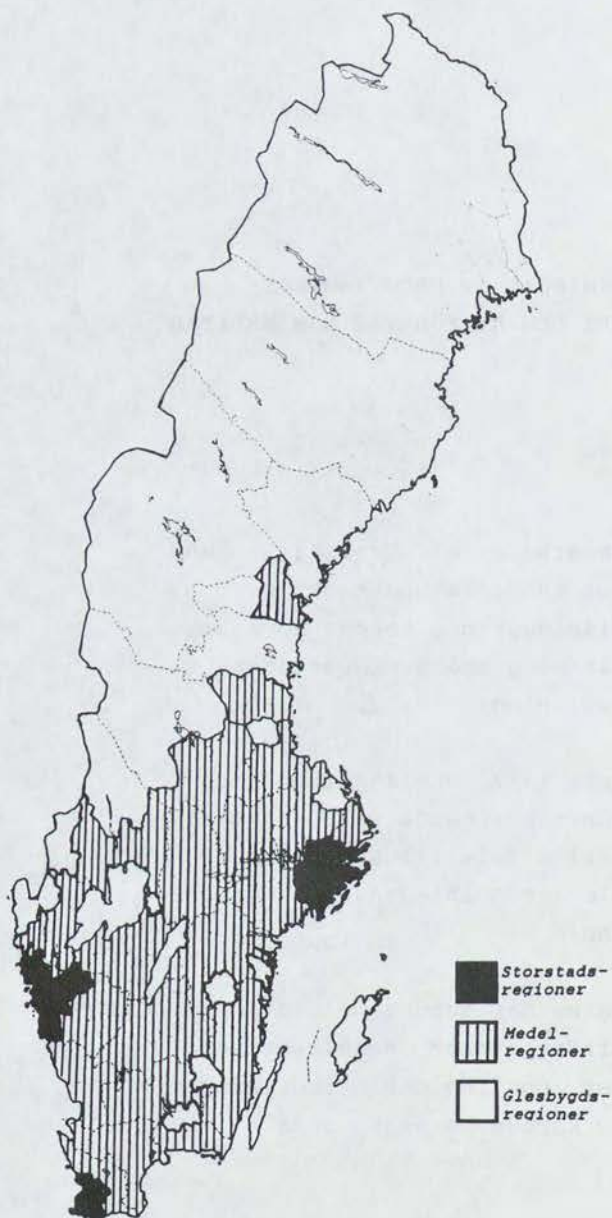
STATISTISKA UNDERSÖKNINGAR AV REDOVISNINGS- KONSULTERS VERKSAMHET OCH AV FÖRETAG SOM ANLITAR REDOVISNINGSKONSULT

Inledning

Utredningen har i samarbete med statistiska centralbyrån (SCB) gjort två enkätundersökningar avseende dels redovisningskonsulternas verksamhet, dels i vilken utsträckning små och medelstora företag anlitar redovisningskonsult.

Undersökningarna avser 1987. Uppläggnings- och genomförandet av undersökningarna samt de statistiska metoderna beskrivs dels i SCB:s beskrivningar (s 4-10), dels i den inledande redogörelsen för resp undersökning.

I båda undersökningarna har landet delats in i tre regioner, storstadsregioner, medelregioner och glesbygdsregioner. Den regionala indelningen av landet framgår av kartan på nästa sida.

De undersökningsresultat som SCB redovisat till utredningen består uteslutande av tabeller. Siffrorna i tabellerna bygger på enkätsvaren men antals- och andelsangivelserna är beräknade för hela Sverige eller, om så anges, vissa regioner i landet.

I flera av SCB:s tabeller redovisas hur stora andelar av företagen som placerat sig inom olika intervall utan att det anges någon samlande procent- eller antalssiffra. I den undersökning som avser redovisningskonsulternas verksamhet har tabellerna därför krävt vidare bearbetningar. Med utgångspunkt från redovisade intervall och andelar har utredningen i samråd med SCB i några fall beräknat genomsnittsandelar för dels samtliga redovisnings- och revisionsbyråer, dels olika typer av sådana byråer. I det följande anges särskilt då redogörelsen bygger på sådana beräkningar.

På utredningens begäran har SCB lämnat allmänt hållna beskrivningar över sitt arbete med de båda undersökningarna. Då dessa beskrivningar bedömts vara av intresse för att bedöma undersökningarnas bredd och kvalitet återges de inledningsvis här nedan.

SCB:s beskrivning av enkätundersökningen av redovisningskonsulternas verksamhet

Urvalet av byråer

Undersökningen har genomförts som en urvalsundersökning med företag som urvalsobjekt. I undersökningen ingår företag med färre än 50 anställda, klassade till branschen "kameral uppdragsverksamhet". SCB:s centrala företags- och arbetsställeregister (CFAR) har använts som urvalsram. Den information om företagets branschtillhörighet och storlek som finns i CFAR har använts för avgränsning av undersökningspopulationen.

För att med största möjliga säkerhet kunna redovisa undersökningsresultaten regionalt och efter företagets storlek har företagen före urvalsdragningen stratifierats (indelats) efter region och storlekssklass enligt följande:

Region

(indelning av landet i områden med homogent befolkningsunderlag)

Storstadsregioner,	regionerna Stockholm/Södertälje, Göteborg och Malmö/Lund/Trelleborg
Glesbygdsregioner,	kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum samt med mindre än 300 000 invånare inom 100 kilometers radie från samma punkt
och
kommuner med mindre än 27 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum
Övriga regioner*	kommuner med mer än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum
och
kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum samt med mer än 30 000 invånare inom 100 kilometers radie från samma punkt.

* Av utredningen benämnda "medelregioner".

Storleksklass

0-1	anställda
2-9	anställda
10-19	anställda
20-49	anställda

Urvalet omfattar totalt 942 företag fördelade på region och storleksklass. Storleksklasserna 10-19 anställda och 20-49 anställda har totalundersökts i alla regioner. Urvalen i övriga storleksklasser har planerats för att göra det möjligt att skatta t ex andelen AR/GR-byråer i varje region och storleksklass med följande säkerhet:

- Om andelen skattas till 5 % skall det riktiga populationsvärdet med 95 procents säkerhet ligga i intervallet 5 ± 4 %.
- Om andelen skattas till 25 % skall det riktiga populationsvärdet med 95 procents säkerhet ligga i intervallet 25 ± 8 %.
- Om andelen skattas till 50 %, 75 % respektive 95 % blir motsvarande intervall 50 ± 10 %, 75 ± 8 % respektive 95 ± 4 %.

Utsändning, insamling

Undersökningen genomfördes som en postenkät. Blanketten omfattade 10 sidor med 18 huvudfrågor.

Blanketten sändes ut till samtliga byråer (företag) i urvalet den 30 mars 1988. Sista svarsdatum var satt till den 14 april 1988. Den 21 april sändes en påminnelse med blanketter till dem som då ännu inte besvarat enkäten.

Den 2 maj påbörjades intervjuarbetet som innebar att intervjuare spridda i Sverige via telefon sökte få in svaren på enkäten alternativt påminde om att den skulle sändas in.

Insamlingsarbetet avslutades den 27 maj. 757 byråer hade då besvarat enkäten.

Bortfall

Bortfallet, 185 byråer, var relativt sett jämnt fördelat på stratum, möjligen något större i storstadsregionerna än i de två andra regionerna och något större i storleksklass 0-1 anställda än i övriga storleksklasser i glesbygdsregionerna.

Studier av bortfallet med hjälp av registerinformation visar inte på stora skillnader mellan svarande och icke svarande byråer. Bortfallsfelet bedöms därför vara litet.

Granskning

Blankettgranskningen omfattade

- manuell granskning i samband med att blanketten registrerades som inkommen. Denna granskning syftade till att göra blanketterna möjliga att dataregistrera.
- maskinell granskning av varje blankett efter dataregistrering. Granskningsmomentet omfattade här i första hand logiska kontroller.

Mätfelet bör med de rättelser som gjorts ha minskat väsentligt.

Tabeller

I samtliga tabeller har de utvalda byråernas svar räknats upp till att avse hela undersökningspopulationen. Hänsyn har tagits till bortfallet med gängse statistiska metoder.

Sammanfattning

Det som ofta upplevs som ett problem med "fri-villigt" uppgiftslämnande, nämligen låg svarsfrekvens, har inte gällt denna undersökning. Drygt 80 % svarande är ett bra resultat speciellt med tanke på den omfattande blanketten. Lågt svarsbortfall och resultaten från studier av bortfallet ger underlag för bedömningen att bortfallsfelet bör vara litet.

Det omfattande granskning- och rättningsarbete som lagts ner på undersökningen gör att också mätfelet måste bedömas vara under kontroll.

Med tanke på att ett relativt sett stort urval har dragits, att de två största storlekssklasserna undersökts totalt och att bortfallet inte var stort bedöms också urvalsfelen (urvalsosäkerheten) i skattningarna i allmänhet vara små.

Sammantaget innebär detta att de skattningar som redovisats i tabellpaketet bör utgöra ett bra underlag för kartläggning av redovisningskon-sulter.

SCB:s beskrivning av enkätundersökningen av klientföretagen

Urvalet av företag

Undersökningen har genomförts som en urvalsundersökning med företag som urvalsobjekt.

I undersökningen ingår företag (aktiebolag, ekonomiska föreningar, handelsbolag, kommanditbolag och fysiska personer) med färre än 100 anställda i alla branscher utom banker och andra finansinstitut, försäkringsinstitut och kameral uppdragsverksamhet. SCB:s centrala företags- och arbetsställeregister (CFAR) har använts som urvalsram. Den information om företagets juridiska form, branschtillhörighet och storlek som finns i CFAR har använts för avgränsning av undersökningspopulationen.

För att med största möjliga säkerhet kunna redovisa undersökningsresultaten regionalt, efter företagets storlek och efter juridisk form har företagen före urvalsdragningen stratifierats (indelats) efter region, storlekssklass och juridisk form enligt följande:

Region

(indelning av landet i områden med homogent befolkningsunderlag)

Storstadsregioner, regionerna Stockholm/Södertälje, Göteborg och Malmö/Lund/Trelleborg

Glesbygdsregioner, kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum samt med mindre än 300 000 invånare inom 100 kilometers radie från samma punkt
och
kommuner med mindre än 27 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum

Övriga regioner** kommuner med mer än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum
och

** Av utredningen benämnda "medelregioner".

kommuner med mer än 27 000 och mindre än 90 000 invånare inom 30 kilometers radie från kommuncentrum samt med mer än 30 000 invånare inom 100 kilometers radie från samma punkt.

Storleksklass

0-1 anställda
2-9 anställda
10-29 anställda
30-99 anställda

Juridisk form

Aktiebolag, ekonomisk förening
Handelsbolag, kommanditbolag
Enskilt företag

Utredningens behov av att kunna redovisa resultaten branschvis bedömdes kunna tillgodoses utan stratifiering av undersökningspopulationen efter bransch.

Urvalet omfattar totalt 3 550 företag fördelade på region, storleksklass och juridisk form. Urvalet fördelades på strata så att det skulle bli möjligt att skatta andelen företag som köpt ekonomiska eller administrativa tjänster under 1983-1987 i varje region och storleksklass och i varje region och företagsform med följande säkerhet:

- Om andelen skattas till 5 % skall det riktiga populationsvärdet med 95 procents säkerhet ligga i intervallet 5 ± 3 %.
- Om andelen skattas till 25 % skall det riktiga populationsvärdet med 95 procents säkerhet ligga i intervallet 25 ± 6 %.
- Om andelen skattas till 50 %, 75 % respektive 95 % blir motsvarande intervall 50 ± 7 %, 75 ± 6 % respektive 95 ± 3 %.

I några skattningar har denna säkerhet inte uppnåtts. I inget intervall enligt ovan är dock större än ± 10 % kring skattningen.

I de tabeller som bygger på svar endast från företag som anlitat redovisningskonsult under 1987 är skattningarna något mer osäkra.

Utsändning, insamling

Undersökningen genomfördes som en postenkät. Blanketten omfattade 6 sidor med 18 huvudfrågor.

Blanketten sändes ut till samtliga företag i urvalet den 11 april 1988. Sista svarsdatum var satt till den 27 april 1988. Den 11 maj sändes påminnelsebrev ut. Den 25 maj sändes ytterligare en påminnelse med blanketter till dem som då ännu inte besvarat enkäten.

Den 30 maj påbörjades intervjuarbetet som innebar att intervjuare spridda i Sverige via telefon sökte få in svaren på enkäten alternativt påminde om att den skulle sändas in.

Insamlingsarbetet avslutades den 17 juni. 3 063 företag hade då besvarat enkäten.

Bortfall

Bortfallet, 487 företag, var relativt sett jämnt fördelat på stratum, utom bland aktiebolag och ekonomiska föreningar i storstadsregionerna där bortfallet genomgående var något högre.

Studier av bortfallet med hjälp av registerinformation visar inte på stora skillnader mellan svarande och icke svarande företag. Bortfallsfelet bedöms därför vara litet.

Granskning

Blankettgranskningen omfattade

- manuell granskning i samband med att blanketten registrerades som inkommen. Denna granskning syftade till att göra blanketterna möjliga att dataregistrera.
- maskinell granskning av varje blankett efter dataregistrering. Granskningsmomentet omfattade här i första hand logiska kontroller.

Mätfelet bör med de rättelser som gjorts ha minskat väsentligt.

Tabeller

I samtliga tabeller har de utvalda företagens svar räknats upp till att avse hela undersökningspopulationen. Hänsyn har tagits till bortfallet med gängse statistiska metoder.

Sammanfattning

Det totala bortfallet i denna undersökning var knappt 14 % vilket måste betraktas som ett mycket lågt bortfall i en undersökning som bygger på "frivilligt" uppgiftslämnande. Lågt svarsbortfall och resultaten från studier av bortfallet ger

underlag för bedömningen att bortfallsfelet bör vara litet.

Det gransknings- och rättningsarbete som lagts ner på undersökningen gör att också mätfelet måste bedömas vara under kontroll.

Även urvalsfelet (urvalsosäkerheten) i skattningarna har i allmänhet kunnat hållas på en rimlig nivå.

Sammantaget innebär detta att de skattningar som redovisats i tabellpaketet bör utgöra ett bra underlag för kartläggning av små och medelstora företag som anlitar redovisningskonsulter.

Sammanställning av enkätsvaren från redovisningskonsulterna

Byråerna i undersökningen

Som en komplettering av SCB:s beskrivning av denna undersökning (jfr s 4-6) kan anföras följande.

Undersökningen avser de företag som 1987 var upptagna under branschtypen "kameral uppdragsverksamhet" i SCB:s centrala företags- och arbetsställeregister. Däri ingår företag som sysslar med både redovisning och revision samt företag som enbart ägnar sig åt en av dessa verksamheter. Inom begreppet redovisning ryms bokföring och med redovisningsbyråer avses i det följande även bokföringsbyråer. Vidare gäller att endast företag med färre än 50 anställda ingår i urvalet.

Revisions- och/eller redovisningsföretag kallas allmänt för byråer. Även här har begreppet byrå använts. Med byrå förstås alltså det företag som finns upptaget i SCB:s register. En byrå kan därmed vara del i en koncern men också bestå av ett antal lokalkontor.

Byråerna har klassats i tre olika typer efter de kategorier av redovisningskonsulter eller revisorer som finns företrädde inom byrån.

Byråer med en auktoriserad eller godkänd revisor kallas AR/GR-byråer. Dessa byråer skall ha sin verksamhet inrättad enligt de krav som följer av auktorisationen eller godkännandet som revisor och står under kommerskollegiets tillsyn.

Den andra byråtypen utgörs av byråer där det inte finns någon auktoriserad eller godkänd revisor men där någon redovisningskonsult är ledamot i SRF. Även ledamotskapet i SRF förutsätter att vissa krav blir uppfyllda och SRF utövar tillsyn över sina ledamöter. Dessa byråer kallas i det följande SRF-byråer. Här bör påpekas att bland SRF:s ledamöter finns många godkända revisorer och ett antal auktoriserade revisorer. För att undvika dubbelräkning har dessa revisorer registrerats enbart inom byråtypen AR/GR i denna undersökning. Antalet SRF-byråer som redovisas här kan således vara något mindre än vad som anges i andra sammanhang.

Den tredje byråtypen består av de byråer som inte har någon auktoriserad eller godkänd revisor och där ingen redovisningskonsult är ledamot i SRF. I denna grupp är byrån inte heller medlem i SBRF, vilket kan förekomma i de övriga grupperna. Dessa byråer kallas Övriga byråer.

De SBRF-an slutna byråer som inte ingår i de två först nämnda grupperna - "rena" SBRF-byråer - har visat sig vara för få för att kunna särredovisas i denna undersökning. Med utgångspunkt från enkätsvaren har de beräknats till 125 byråer i hela landet. Förhållandena inom SBRF-och SRF-byråerna torde dock vara likartade. De uppgifter som redovisas i det följande om SRF-byråer torde därmed ge en god uppfattning även om SBRF-byråernas verksamhet.

Endast de byråer som uppgett att de sysslar med redovisning och således har redovisningskonsulter ingår i det redovisade materialet. De byråer som har svarat att de enbart utför revision uppgår dock bara till 22 stycken.

Det finns drygt 30 byråer som har 50 eller fler anställda och dessa ingår alltså inte i enkätundersökningen. Utredningen har emellertid för jämförelsens skull gjort en särskild intervjuundersökning av 7 av dessa byråer. Flera av de intervjuade byråerna ingår i koncerner och därmed speglar intervjuundersökningen förhållandena på ett tjugotal av de stora byråerna. Resultaten av intervjuerna redovisas i det följande där de ansetts intressanta i sammanhanget.

På samtliga stora byråer arbetar auktoriserade och godkända revisorer. I förhållande till de byråer som ingår i enkätundersökningen skall därmed de stora byråerna jämföras med AR/GR-byråerna. Intervjuerna ger allmänt det intrycket att de tendenser som finns bland AR/GR-byråerna i enkätundersökningen förstärks ytterligare på de stora byråerna.

De stora byråerna har som regel goda ekonomiska resurser vilket medger att utbildning av bl a redovisningskonsulter till stor del kan ske internt. Detta medför att kostnaderna för utbildningen blir lägre, vilket i sin tur torde bidra till att det årliga antalet utbildningstimmar i genomsnitt är 50 procent fler än vid de mindre byråerna. Flertalet av de intervjuade stora byråerna har handböcker eller skrivna instruktioner för hur redovisningstjänster skall utföras.

Kvaliteten följs också upp internt på de flesta stora byråerna. Den interna kvalitetskontrollen kan vara organiserad på olika sätt. En modell är att man har ett roterande system där olika enheter inom byrån eller koncernen granskar varandra. Inom loppet av en två- eller treårsperiod skall alla enheter ha blivit granskade. En annan modell

är att t ex ledningen för en verksamhetsgren eller kontorschefen på en ort har ansvaret för att verksamheten kontrolleras löpande enligt en centralt uppgjord plan.

Endast en av de intervjuade stora byråerna uppgav att man hade en karriärstege för redovisningskonsulter. Med detta avses ett program som, via utbildning och olika arbetsuppgifter, syftar till att stegvis ge redovisningskonsulten ökat ansvar så att denne slutligen skall nå en viss position inom företaget. Det är vanligt att revisorer på stora byråer följer en sådan karriärstege för att bli auktoriserad eller godkänd revisor.

Byråernas antal och fördelning

1987 uppgick antalet byråer med färre än 50 anställda till 3 840. De fördelade sig på byråtyper enligt följande.

AR/GR-byråer	1 060	28%
SRF-byråer	600	16%
Övriga byråer	<u>2 180</u>	<u>57%</u>
	3 840	100%

Om även de "rena" SBRF-byråerna inräknas blir det totala antalet mindre byråer 3 965.

Vid en regional uppdelning fördelar sig de olika byråtyperna på samma sätt som i landet i dess helhet. I övrigt visar en regional uppdelning att 47 procent av byråerna fanns i storstadsregionerna, 44 procent i medelregionerna och 9 procent i glesbygdsregionerna.

Kedjebyråer och samverkande byråer

Med kedjebyråer avses byråer som ingår i koncerner eller på annat sätt är sammanlänkade med andra företag genom ägande. Samverkande byråer avser byråer som genom avtal, gemensamma paraplyorgan eller annan intressegemenskap är knutna till varandra.

En liten del, 8 procent, av byråerna är kedje- och/eller samverkande byråer. De flesta av dem återfinns i AR/GR-gruppen, där andelen är 21 procent. Bland SRF-byråerna och Övriga byråer är andelarna mycket små, ca 5 resp ca 2 procent.

Av de 1 060 AR/GR-byråerna är 66 kedjebyråer, 111 samverkande byråer och 49 både kedjebyråer och samverkande byråer, vilket tillsammans gör 226 byråer. Antalen bland de andra typerna av byråer är för små för att kunna redovisas.

Byråernas storlek

Byråerna, exkl de "rena" SBRF-byråerna, sysselsatte ca 11 900 personer i medeltal under 1987. Om dessa SBRF-byråer inräknas blir antalet sysselsatta drygt 12 000 personer. Med sysselsatta avses såväl anställda som egna företagare. De senare utgör ett relativt stort antal i redovisningsbranschen.

De sysselsatta fördelade sig på olika typer av byråer på följande sätt (här bortses från de "rena" SBRF-byråerna).

AR/GR-byråer	6 475	54%
SRF-byråer	1 535	13%
Övriga byråer	<u>3 890</u>	<u>32%</u>
	11 900	100%

Utredningens intervjuer med stora byråer och tillgänglig statistik på SCB visar att de stora byråerna sysselsätter ca 7 700 personer.

Hela revisions- resp redovisningsbranschen sysselsätter således ca 20 000 personer. Det totala antalet sysselsatta skulle därmed fördela sig på detta sätt.

AR/GR-byråer	14 175 (6 475 + ca 7 700)	72%
SRF-byråer	1 535	8%
Övriga byråer	<u>3 890</u>	<u>20%</u>
	19 600	100%

45 procent av byråerna var enmansbyråer, hälften sysselsatte 2-9 personer och endast 6 procent hade 10 eller fler sysselsatta. Uppdelat på olika typer av byråer blir fördelningen en annan.

Tabell 1 Byråer fördelade efter antal sysselsatta och byråtyper 1987 (%).

Antal sysselsatta	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
1	16	36	62	45
2-9	68	61	37	50
10-	<u>16</u>	<u>3</u>	<u>1</u>	<u>6</u>
	100	100	100	100

Merparten av AR/GR-byråerna och SRF-byråerna sysselsatte således 2-9 personer, medan de Övriga byråerna till huvuddelen var enmansbyråer. Andelen byråer med 10 eller fler sysselsatta var så liten bland SRF-byråerna resp de Övriga byråerna, att man beträffande dessa byråtyper kan förutsätta att samtliga ingår i undersökningen.

Uppdelat på olika storleksklasser framträder också en annan bild.

Tabell 2 Byråer fördelade efter byråtyp och antal sysselsatta 1987 (%).

Byråtyp	Antal sysselsatta		
	1	2-9	10-
AR/GR	10	38	85
SRF	13	19	8
Övriga	<u>78</u>	<u>43</u>	<u>7</u>
	100	100	100

En stor majoritet av enmansbyråerna tillhörde alltså gruppen Övriga byråer. AR/GR-byråerna utgjorde en ännu större majoritet bland byråerna med 10 eller fler sysselsatta.

Redovisningskonsulternas antal och fördelning

Enligt undersökningen sysselsatte byråerna 7 739 redovisningskonsulter under 1987. Långt över hälften av de totalt 11 900 personer som dessa byråer sysselsatte var således redovisningskonsulter. De fördelade sig på olika typer av byråer enligt följande.

AR/GR-byråer	3 749	48%
SRF-byråer	886	11%
Övriga byråer	<u>3 104</u>	<u>40%</u>
	7 739	100%

Att märka är att AR/GR-byråerna, som i antal var knappt hälften så många som de Övriga byråerna, sysselsatte den största andelen av redovisningskonsulterna.

Vid en regional uppdelning av redovisningskonsulterna på olika byråtyper framträder i stort samma mönster som ovan.

Drygt hälften av redovisningskonsulterna (53%) arbetade på byråer med 2-9 sysselsatta personer. De resterande redovisningskonsulterna fördelade sig lika på enmansbyråer och byråer med 10 eller fler sysselsatta.

Intervjuerna med de stora byråerna ger vid handen att ca 30 procent av deras personal arbetar som redovisningskonsulter. Detta skulle innebära att AR/GR-byråerna sammantaget sysselsätter omkring 60 procent av landets redovisningskonsulter. Det totala antalet redovisningskonsulter i branschen kan grovt uppskattas till ca 10 000 personer.

Redovisningskonsulternas formella kompetens resp utbildning

Redovisningskonsulterna har med hänsyn till formell kompetens delats in i två grupper. Till den ena gruppen har förts kvalificerade revisorer och SRF-ledamöter och till den andra gruppen de övriga konsulterna.

Gruppen kvalificerade revisorer och SRF-ledamöter omfattade 2 101 redovisningskonsulter. 1 485 av dessa konsulter arbetade på AR/GR-byråer där de utgjorde 40 procent av redovisningskonsulterna. Resterande 616 konsulter var SRF-ledamöter som arbetade på SRF-byråer. Där utgjorde de 70 procent av redovisningskonsulterna.

Av samtliga 7 739 redovisningskonsulter, som fanns på mindre byråer under 1987, var således 27 procent kvalificerade revisorer eller SRF-ledamöter. (Det bör sägas att denna indelning avviker från den traditionella, där de auktoriserade och godkända revisorerna - "kvalificerade revisorer" - ensamma får utgöra en grupp.)

Till de nu angivna redovisningskonsulterna med dokumenterad kompetens skall även föras de redovisningskonsulter som ledde "rena" SBRF-byråer. Dessa uppgick till ca 125 personer.

Intervjuerna med de stora byråerna tyder på att deras andel redovisningskonsulter med sådan dokumenterad kompetens är över 75 procent, varav nästan samtliga är kvalificerade revisorer. (Vad nu sagts innefattar inte LRF:s Driftsbyråer eftersom auktoriserade och godkända revisorer i princip inte får ha anställning hos annan än auktoriserad eller godkänd revisor.)

De övriga redovisningskonsulterna utgjorde 73 procent av samtliga redovisningskonsulter, 5 638 personer. De utgjorde 60 procent av AR/GR-byråernas redovisningskonsulter, 30 procent av SRF-byråernas och självfallet 100 procent av de övriga byråernas redovisningskonsulter. Nedanstående tabell anger utbildningsbakgrunden för dessa konsulter.

Tabell 3 Redovisningskonsulter som inte var kvalificerade revisorer eller SRF-ledamöter 1987, fördelade efter utbildning och byråtyp (%).

Utbildning	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Relevant examen från universitet eller högskola	12	3	16	13
Ej helt relevant utbildning på universitet eller högskola	8	4	13	10
Eftergymnasial eller speciallistutbildning	11	7	27	17
Relevant gymnasieutbildning	22	8	25	21
Enbart utbildning internt på byrå eller i branschens kursverksamhet	7	9	13	10
Ingen relevant utbildning	<u>0</u> 60%	<u>0</u> 30%	<u>5</u> 100%	<u>2</u> 73%

Redovisningskonsulternas erfarenhetsbakgrund har inte omfattats av undersökningen då uppgifter i det hänseendet skulle ha ett värde först om de parades med redovisningskonsultens utbildning och en sådan uppgiftsinsamling har bedömts vara alltför komplicerad.

Redovisningskonsulternas fortlöpande utbildning

De uppgifter som lämnas under denna rubrik bygger på utredningens bearbetningar av SCB:s material.

I genomsnitt redovisade de mindre byråerna 10 timmar aktualitetsutbildning per redovisningskonsult under 1987. Sådan utbildning per redovisningskonsult vid AR/GR- och SRF-byråerna var 13 timmar medan de övriga byråerna redovisade 7 timmar.

Byråerna avsatte något mer tid på vidareutbildning, 15 timmar i genomsnitt per redovisningskonsult. SRF-byråerna synes ligga över genomsnittet, med totalt 19 timmar per redovisningskonsult. Här kan dock byråernas definition av vidareutbildning ha varierat. Det som på en övrig byrå kallas för vidareutbildning kan ha betraktats som grundutbildning på en AR/GR-byrå.

Om man i stället delar upp byråerna på kedjebyråer och fristående byråer visar det sig att de fristående inte skiljde sig nämnvärt från de genomsnittssiffror som angivits ovan. Kedjebyråerna däremot satsade fler timmar per redovisningskonsult både vad gäller aktualitets- och vidareutbildning, 17 resp 21 timmar.

Ett liknande resultat får man om byråerna delas upp på samverkande resp icke samverkande byråer. De senare avvek inte från genomsnittet för branschen medan de samverkande byråerna per redovisningskonsult lade ner 15 timmar på aktualitetsutbildning och 19 timmar på vidareutbildning.

Slutligen kan man anta att byråns storlek påverkar utbildningsfrekvensen och detta styrks av följande tabell.

Tabell 4 Antalet timmar aktualitets- resp vidareutbildning per redovisningskonsult på byråer med visst antal sysselsatta 1987.

Antal syssel-satta	Aktualitets-utbildning	Vidare-utbildning
1	8	9
2-9	11	17
10-19	18	19
20-	16	25

Intervjuerna med stora byråer visar att deras utbildningssatsningar är i nivå med gruppen fler än 20 sysselsatta.

Rekrytering m m av redovisningskonsulter

Tabell 5 Byråer med rekryteringsproblem 1987, fördelade efter region och byråtyp (%).

Region	Byråtyp	
	AR/GR	Ej AR/GR
Storstad	23	4
Medel	18	9
Glesbygd	12	5

Tabellen visar att det är främst AR/GR-byråerna som uppgett sig ha haft vissa problem med att rekrytera redovisningskonsulter. Deras rekryteringsproblem är störst i storstäderna och minst i glesbygderna.

Den vanligaste orsaken till rekryteringsproblemen har uppgetts vara bristande tillgång på kvali-

ficerad personal. Av de byråer som uppgett sig ha haft sådana problem har 68 procent av AR/GR-byråerna och 46 procent av de andra angett denna orsak. I direktiven till utredningen återges en uppfattning om att redovisningsbyråer som saknar auktoriserade eller godkända revisorer skulle ha särskilt svårt att rekrytera kvalificerad personal. Detta motsägs i undersökningen av att endast 17 procent av de få byråer som haft rekryteringsproblem och som saknar auktoriserad eller godkänd revisor, anger just denna avsaknad som orsak till problemen.

Mycket få byråer har uppgett sig ha haft problem att behålla sina redovisningskonsulter; 5-9 procent av AR/GR-byråerna och ca 3 procent av de andra byråerna.

De uppgifter som de stora byråerna lämnat i dessa avseenden, överensstämmer med vad AR/GR-byråerna svarat i enkäten. Intervjuerna tyder på att eventuella rekryteringsproblem avser erfaren redovisningspersonal.

Byråernas klienter

Antalet klienter per byrå varierar kraftigt mellan de olika typerna av byråer. Denna variation är åtminstone delvis en återspeglning av den storleksmässiga fördelningen mellan byråtyperna.

De andels- och antalsuppgifter som här nedan lämnas om byråernas klienter har framräknats av utredningen med utgångspunkt från SCB:s redovisning. Uppgifterna om byråernas sätt att få kontakt med nya klienter är dock hämtade direkt ur SCB:s tabeller.

Byråerna hade grovt räknat totalt ca 350 000 klienter under 1987. Detta innebär ett genomsnitt av ca 95 klienter per byrå. Här bör anmärkas att en och samma klient kan förekomma på flera byråer. En fördelning på olika byråtyper ger dessa genomsnittliga resultat.

AR/GR-byråer	195 klienter
SRF-byråer	95 klienter
Övriga byråer	45 klienter

De stora byråerna hade självfallet många fler klienter. Tillsammans betjänade de uppskattningsvis drygt 200 000 klienter. Av detta antal svarade LRF:s Driftsbyråer för ca 75 000 klienter under 1987, varav de flesta var jordbruk.

De klienter som anlitat en byrå enbart för revision har inte engagerat någon på den byrån i dennes egenskap som redovisningskonsult. Dessa s k "rena" revisionsklienter ingår därför inte i den följande redogörelsen för byråernas klienter.

Klienter, som inte anlitat byrån enbart för revision, förekom på 99 procent av AR/GR-byråerna och på samtliga SRF-byråer och Övriga byråer. Dessa klienter har köpt t ex redovisning, rådgivning, datatjänster eller administrativa tjänster. Deras totala andel av byråernas klienter var ca 90 procent. AR/GR-byråernas andel av sådana klienter var ca 75 procent medan denna andel för både SRF-byråerna och Övriga byråer var ca 95 procent. - Inte mindre än 71 procent av SRF-byråerna resp 80 procent av de Övriga byråerna har svarat att de enbart hade sådana klienter.

13 procent av klienterna anlidade byrån både för revision och andra slags tjänster. Andelen revisionspliktiga företag bland klienterna var dock 36 procent. Fördelat på byråtyper ger detta följande resultat.

Tabell 6 Klienter som var revisionsklienter* resp revisionspliktiga klienter 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Revision resp revisionsplikt	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Revisions- klienter	34	10	3	13
Revisionsplik- tiga klienter	34	29	38	36

* Med revisionsklienter avses här sådana klienter som anlitat byrån för såväl revision som andra tjänster. Rena revisionsklienter ingår inte i materialet.

Andelen revisionspliktiga klienter var anmärkningsvärt nog störst på de Övriga byråerna. - Här bör dock anmärkas att de "rena" revisionsklienterna, som utgör ca 25 procent av AR/GR-byråernas klienter, inte ingår i detta material. - Det är dock ovanligt att SRF-byråernas och i synnerhet de Övriga byråernas revisionspliktiga klienter anlitar samma byrå för revision. För de Övriga byråerna innebär detta alltså att ca en tredjedel av klienterna (38 % minus 3 %) anlidade en annan byrå för revision.

Tabell 7 Klienter fördelade efter antal anställda i klientföretaget och byråtyp 1987 (%).

Antal anställda i klientföretaget	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
0-1	26	40	47	41
2-9	53	48	39	45
10-29	15	7	10	11
30-	<u>6</u> 100	<u>4</u> 100	<u>5</u> 100	<u>4</u> 100

Något oväntat visar det sig att andelen klienter med 10 eller fler anställda inte varierar nämnvärt mellan de olika byråtyperna. De största skillnaderna finns i de mindre storleksklasserna men inte heller dessa siffror ger anledning att anta att antalet anställda är den faktor som avgör vilken slags redovisningskonsult företagen väljer.

Ännu mindre skillnader visar de svar byråerna lämnat om klienternas årsomsättning. Någon avgörande faktor för konsultvalet finner man inte av nedanstående tabell.

Tabell 8 Klienter fördelade efter årsomsättning och byråtyp 1987 (%).

Årsomsättning i Mkr	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
0-0,4	24	34	33	32
0,5-9,9	59	59	55	56
10,0-29,9	12	7	7	9
30-	<u>6</u> 100	<u>1</u> 100	<u>4</u> 100	<u>4</u> 100

Slutligen har de mindre byråernas klienter delats upp på olika branschtyper. Här framkommer inga

signifikanta skillnader mellan byråtyperna vilket framgår av följande tabell.

Tabell 9 Klienter fördelade efter bransch och byråtyp 1987 (%).

Bransch (se (förklaring nedan)	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
"Jordbruk"	9	9	13	11
"Tillverkning"	30	26	25	26
"Handel"	36	33	35	35
"Service"	20	20	19	19
"Övrigt"	<u>5</u>	<u>12</u>	<u>8</u>	<u>9</u>
	100	100	100	100

"Jordbruk"	= jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske.
"Tillverkning"	= tillverkning, byggnadsverksamhet, gruvor, el-, gas-, värme- och vattenverk.
"Handel"	= varuhandel, restaurang- och hotellrörelse.
"Service"	= samfärdsel, post- och telekommunikationer, bank- och försäkringsverksamhet, fastighetsförvaltning, uppdragsverksamhet.
"Övrigt"	= offentlig förvaltning och andra tjänster.

Byråerna har också fått ange det vanligaste sättet för dem att få kontakt med nya klienter. 67 procent av byråerna har svarat att de flesta nya klienterna valde dem efter rekommendation av byråns befintliga klienter. Sedan följer i tur och ordning klienttillströmning efter rekommendation av annan redovisnings- eller revisionsbyrå (11 procent), rekommendation av bank eller jurist-/advokatbyrå (9 procent) och på annat sätt (5 procent). Endast 2 procent av byråerna har angett egen annonsering eller egen broschyr som det vanligaste sättet att nå kontakt med nya

klienter. De Övriga byråerna skiljer sig inte nämnvärt från de andra byråerna i detta avseende. Rekommendationer från byråns andra klienter är således det vanligaste sättet för byråerna att få nya klienter.

Ser man till de stora byråerna är deras andel "rena" revisionsklienter i regel något större än hos de mindre byråerna. Flertalet av de övriga klienterna är också revisionsklienter. De stora byråernas klienter sprider sig jämnare över alla storleksklasser än de mindre byråernas klienter. I övrigt överensstämmer de stora byråernas svar i stort sett med enkätsvaren.

Byråernas tjänsteutbud

Att byråernas tjänsteutbud är varierat framgår av att en stor andel av byråerna, förutom redovisning, har tillhandahållit följande slag av konsulttjänster.

Tabell 10 Byråer som tillhandahållit vissa tjänsteslag (exkl redovisning) 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Tjänsteslag	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Rådgivning	98	86	82	87
ADB-tjänster	87	82	71	77
Administrativa tjänster	72	86	82	80
Övriga tjänster	68	76	63	66

Tjänsteutbudet är som synes likartat i de olika byråtyperna. De skillnader som kan noteras är att AR/GR-byråernas utbud av rådgivningstjänster är något större än de andra byråtypernas medan det

omvända förhållandet gäller för administrativa tjänster.

I det följande redovisas frekvensen av vissa tjänster vid olika typer av byråer. Härvid kvarstår begränsningen till klienter som inte anlitar byrån enbart för revision. Redogörelsen bygger på utredningens bearbetning av SCB:s material.

Redovisningstjänster

Vissa klienter överlåter all sin redovisning på byrån medan andra klienter anlitar byrån endast för att utföra vissa delar av redovisningen. Ett fåtal sköter själva hela sin redovisning och anlitar byrån enbart för andra slags tjänster. Byråernas klienter fördelar sig på följande sätt.

Tabell 11 Klienter fördelade efter omfattningen av erhållna redovisningstjänster och byråtyp 1987 (%).

Redovisning	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
All redovisning	25	53	53	46
Del av redovisning	55	39	36	43
Ingen redovisning	<u>25</u> 100	<u>8</u> 100	<u>11</u> 100	<u>11</u> 100

Av tabell 12 framgår vilka tjänster de klienter som köpte bara en del av sin redovisning fick utförda.

Tabell 12 Klienter som anlitat byrån för vissa slags redovisningstjänster (exkl all redovisning) 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Redovisnings- tjänst	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Grundbokföring	1	29	25	23
Resultat- och balansrapporter	38	35	26	31
Årsbokslut	52	36	25	35
Skatte- och moms- deklarationer	45	34	28	33
Budgets- och prognoser	23	15	11	16
Rådgivning till redovisning	40	26	19	25

Procentangivelserna i tabellen är något osäkra. Vissa byråer kan nämligen ha inkluderat de klienter som köpt all redovisning från byrån. Tabellen medger ändå jämförelser inom varje byråtyp.

Budgets- och prognoser var således den minst frekventa redovisningstjänsten på SRF-byråerna och de Övriga byråerna, medan grundbokföring var den minst vanliga på AR/GR-byråerna.

Vid de stora byråerna är det relativt ovanligt att klienter köper all sin redovisning av byrån. Däremot har flera av de stora byråerna uppgett att mer än 75 procent av deras klienter anlitat dem för del av sin redovisning.

Mer än 50 procent av de stora byråernas klienter köpte resultat- och balansrapporter samt årsbokslut. (Observera att de "rena" revisionsklienterna inte ingår i detta material.) I övrigt synes utbudet av enskilda tjänster vara att jämföra med de AR/GR-byråernas.

Rådgivningstjänster

Den enskilda tjänst som hade störst andel inom någon byråtyp var skatterådgivning. Hela 72 procent av AR/GR-byråernas klienter anlidade byrån för skatterådgivning. Motsvarande andel för SRF-byråerna var 66 procent och för Övriga byråer 42 procent, medan genomsnittet för samtliga mindre byråer var 54 procent.

De rådgivningstjänster som visat sig någorlunda frekventa och de andelar av klienterna som köpt dessa tjänster, framgår av följande tabell.

Tabell 13 Klienter som anlitat byrån för vissa slags rådgivningstjänster 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Rådgivnings- tjänster	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Skatterådgivning	72	66	42	54
Biträde/ombud i process	28	25	16	20
Juridisk rådgiv- ning till företaget	19	14	13	14
Privatekonomisk rådgivning till företagaren	32	31	17	23
Rådgivning vid före- tagsköp/-försäljning	24	18	13	17
Finansiell rådgivning	25	27	23	25

Här kan noteras att juridisk rådgivning, som alltså i regel ligger utanför konsultens egentliga kompetensområde, är relativt frekvent.

Juridisk rådgivning till företagaren personligen
och rådgivning i organisations- och/ eller manage-

mentfrågor visade sig vara mindre frekventa tjänster. Dessa, liksom personalutbildning, köptes av 5-10 procent av klienterna.

Intervjuerna med de stora byråerna har inte gett resultat som nämnvärt skiljer sig från vad AR/GR-byråerna uppgett i enkätundersökningen.

ADB-tjänster

54 procent av klienterna anlidade byrån för data-behandling av den redovisning de själva upprättat, dvs registrering och systematisk bearbetning av främst grundbokföring. Denna andel var 53 procent för AR/GR-byråerna och 54 procent för de Övriga byråerna medan 60 procent på SRF-byråerna anlidade byrån för denna slags databehandling.

De klienter som anlidade byråerna för rådgivning vid ADB-investeringar, ADB-utbildning samt utveckling resp installation och uppläggning av data-system var dock betydligt färre. Av dessa tjänster nådde endast rådgivning vid ADB-investeringar upp till andelar kring 10 procent.

Motsvarande uppgifter har lämnats av de stora byråerna.

Administrativa tjänster

Som tidigare visats (jfr s 28) utför 80 procent av byråerna även administrativa tjänster åt företagen, dvs tjänster som hör till den löpande administrationen men som inte är direkt hänförliga till redovisningen. I vissa fall utför byråerna t o m all administration åt företagen. Hur vanligt tjänsteslaget administration var under 1987 åskådliggörs av följande tabell.

Tabell 14 Klienter fördelade efter omfattningen av erhållna administrativa tjänster och byråtyp 1987 (%).

Administrativa tjänster	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
All administration	6	14	12	10
Del av administration	17	26	29	24
Ingen administration	<u>77</u> 100	<u>60</u> 100	<u>59</u> 100	<u>66</u> 100

All administration är således ett relativt ovanligt tjänsteslag. Andelen klienter som köper enstaka administrativa tjänster, del av sin administration, är ungefär dubbelt så stor inom samtliga byråtyper.

Den vanligaste administrativa tjänsten var hjälp med kontakter med myndigheter, t ex firmaärenden (hos patent- och registreringsverket eller länsstyrelsen), statistikuppgifter (till SCB) och olika slags ansökningar. Totalt 19 procent av de klienter som köpt enstaka administrativa tjänster hade fått hjälp med myndighetskontakter. Bland byråtyperna avviker endast AR/GR-byråerna med 13 procent nämnvärt från totalen.

Andra administrativa tjänster som ingick i undersökningen men som visade sig vara mindre frekventa var fakturerings, inkassoåtgärder, lönehantering (beräkning av lön till klientföretagets personal), betalningsförmedling (betalning via bank- och/eller postgiro) och personalärenden. Dessa tjänster förekom på alla typer av byråer men köptes endast undantagsvis av så många som 10 procent av klienterna.

Inte heller i denna del skiljer sig de stora byråerna nämnvärt från de mindre.

Övriga tjänster

Tjänster som försäkringsförmedling, fastighetsförvaltning, marknadsföringsåtgärder, försäljnings- och inköpsåtgärder samt fastighetsmäkleri förekom på samtliga typer av byråer men var marginella i det totala tjänsteutbudet. Några få procent av byråernas klienter köpte dessa tjänster. Nämnas kan dock att 13 procent av SRF-byråernas klienter anlidade byrån för försäkringsförmedling medan procentsiffran för de andra byråtyperna var närmare 5 procent.

En mer frekvent tjänst var kapitalanskaffning. Totalt köpte 16 procent av klienterna denna tjänst, vilket också var andelen på AR/GR-byråerna. 19 procent av SRF-byråernas och 14 procent av de Övriga byråernas klienter anlidade byrån för att anskaffa kapital.

De flesta av de stora byråerna har svarat 0 procent på samtliga övriga tjänster, utom när det gäller kapitalanskaffning där svaren överensstämmer med de mindre byråernas.

Byråernas verkställande eller operativa uppdrag

SRF-byråerna och de Övriga byråerna kan, i samband med att de får uppdrag att utföra de tjänster som behandlats i det föregående, också få funktioner eller rättigheter inom klientföretagen som innebär ett självständigt beslutsfattande. AR/GR-byråerna är på grund av reglerna för auktoriserade och

godkända revisorer förhindrade att biträda sina klienter på detta sätt.

Följande andelar av byråerna hade fått formaliserade beslutsfunktioner av sina klienter.

Tabell 15 Byråer vars klienter anförtrött dem olika beslutsfunktioner 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Beslutsfunktion	Byråtyp	
	SRF	Övriga
Styrelseuppdrag	11	17
Kamrer/ekonomichef	27	23
Attest-/utanordningsrätt	19	35

5 procent av SRF-byråerna och så många som 35 procent av de Övriga byråerna har inte besvarat denna fråga.

Byråernas intäkter, fördelade på tjänsteslag

En fördelning av byråernas intäkter på de fyra största tjänsteslagen har gett följande resultat efter en bearbetning av SCB:s tabellmaterial.

Tabell 16 Byråernas intäkter 1987, fördelade efter tjänsteslag och byråtyp (%).

Tjänsteslag	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Redovisning	40	65	65	58
Rådgivning	16	15	14	15
Administrativa tjänster	9	14	15	13
Revision	<u>35</u> 100	<u>5</u> 100	<u>5</u> 100	<u>14</u> 100

Av tabellen framgår att redovisning intäktsmässigt är det största tjänsteslaget inom alla byråtyper. Dess relativa andel är dock mindre på AR/GR-byråerna än på de andra byråtyperna, vilket synes kunna förklaras med att AR/GR-byråerna utför betydligt mer revisionstjänster. Mellan SRF-byråerna och de Övriga byråerna är likheten slående och siffrorna visar att revision utgör en försvinnande liten andel av intäkterna vid dessa byråer.

Revisionsintäkterna hos de stora byråerna uppgår vanligen till mer än 50 procent av intäkterna, vilket i sin tur minskar redovisningstjänsternas andel av intäkterna till under 25 procent. Vissa av de stora byråerna, främst LRF:s Driftsbyråer, är dock mer inriktade på redovisning och deras intäktsfördelning liknar snarast SRF-byråernas och de Övriga byråernas i tabellen ovan.

Förändringar av byråernas uppdrag

De byråer som sedan 1986 upplevt förändringar beträffande sina uppdrag fördelar sig på ökning resp minskning enligt följande (resterande byråer har svarat "oförändrat" eller har inget jämförelsematerial för 1986).

Tabell 17 Byråer med förändring av antalet klienter 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Förändring	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Fler	62	66	46	54
Färre	11	6	9	9

Av tabellen framgår att 63 procent av byråerna upplevt förändringar i antalet klienter. 54 procent har fått fler klienter medan 9 procent har minskat sin klientstock. 37 procent av byråerna har inte redovisat någon förändring.

Tabell 18 Byråer med förändring av antalet typer av uppdrag per klient 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Förändring	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Fler	32	34	29	31
Färre	3	0	5	3

Generellt sett synes det ha skett en ökning av antalet typer av uppdrag per klient. Detta innebär att klienterna har efterfrågat ett bredare spektrum av tjänster från byrån. De flesta byråerna har dock inte märkt någon förändring.

Tabell 19 Byråer med förändring av antalet redovisningsuppdrag 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Förändring	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Fler	38	60	41	43
Färre	19	9	6	10

SRF-byråerna har den största andelen byråer som haft en ökning av antalet redovisningsuppdrag. Totalt inom branschen har antalet redovisningsuppdrag ökat.

Tabell 20 Byråer med förändring av antalet rådgivningsuppdrag 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Förändring	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Fler	44	38	29	34
Färre	8	1	6	6

Antalet rådgivningsuppdrag synes ha ökat inom branschen som helhet. Få eller mycket få byråer har upplevt en minskning.

Tabell 21 Byråer med förändring av den tid som ägnats åt ADB-tjänster 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Förändring	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Mer	33	41	29	32
Mindre	8	0	4	4

Ca en tredjedel av byråerna ägnade mer tid åt ADB-tjänster under 1987 jämfört med året innan. Mycket få byråer ägnade mindre tid åt sådana tjänster vilket totalt sett pekar på en ökning.

Tabell 22 Byråer med förändring av antalet administrativa uppdrag 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Förändring	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Fler	13	29	25	23
Färre	9	3	7	7

Antalet administrativa uppdrag har ökat mer på SRF-byråerna och de Övriga byråerna än på AR/GR-byråerna. Tendensen är dock allmänt svag.

Tabell 23 Byråer med förändring av antalet revisionsuppdrag 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Förändring	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Fler	68	7	4	22
Färre	7	13	10	10

I detta enda avseende redovisas större minskningar än ökningar och olika tendenser hos byråtyperna. Majoriteten av AR/GR-byråerna har fått fler revisionsuppdrag medan de andra byråtyperna verkar ha tappat sådana uppdrag. Förklaringen torde med all sannolikhet vara att samtliga aktiebolag vid den första ordinarie bolagsstämman efter den 1 januari 1988 måste utse minst en auktoriserad eller godkänd revisor. Detta krav bör ha inneburit att revisionsverksamhet på andra byråer än AR/GR-byråer numera är en udda företeelse.

Tabell 24 Byråer med förändring av uppdragens svårighetsgrad 1987, fördelade efter byråtyp (%).

Förändring	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Större	49	36	27	35
Mindre	3	0	1	1

Mycket få byråer upplever att deras uppdrag blivit enklare. Majoriteten finns inte med i tabellen och har således inte upplevt någon förändring. Många byråer har dock ansett att det krävts mer av dem. Uppdragen tenderar alltså att bli svårare.

Tabell 25 Byråer med förändring av den tid som ägnats varje klient, fördelade efter byråtyp (%).

Förändring	Byråtyp			Totalt
	AR/GR	SRF	Övriga	
Mer	38	48	33	36
Mindre	3	0	3	3

Även här synes det totalt ha skett en viss ökning. Samtidigt som uppdragens svårighetsgrad har ökat ägnas mer tid åt varje klient.

Intervjuerna med de stora byråerna har visat på samma tendenser som framgår ovan.

Ansvarsförsäkring bland Övriga byråer

AR/GR-, SRF- och SBRF-byråerna är enligt reglerna för auktoriserade och godkända revisorer resp SRF:s och SBRF:s stadgar förpliktade att teckna försäkring som skyddar deras klienter mot den förmögenhetsförlust som byrån kan orsaka.

De svar som de Övriga byråerna lämnat innebär att 47 procent av dessa byråer har tecknat ansvarsförsäkring till klienternas förmån.

Sammanställning av enkätsvaren från företagen

Företagen i undersökningen

Som en komplettering av SCB:s beskrivning av denna undersökning (jfr s 7-10) kan anföras följande.

Undersökningen har begränsats till företag med färre än 100 anställda. Efter den inskränkningen kvarstår emellertid inte mindre än ca 99 procent av landets företag i populationen.

Ur undersökningen har också uteslutits företag inom försäkrings- och banknäringsarna samt kameral uppdragsverksamhet eftersom sådana företag sällan anlitar en redovisningskonsult. Av de olika företagsformerna är aktiebolag, ekonomiska föreningar, handels- och kommanditbolag samt enskilda näringsidkare de mest frekventa och även de mest intressanta att redovisa i detta sammanhang. Övriga företagsformer, bl a näringsdrivande ideella föreningar, stiftelser, partrederier och enkla bolag, ingår därför inte i urvalet. Efter denna ytterligare inskränkning kvarstår fortfarande ca 93 procent av samtliga företag i populationen.

I undersökningen har redovisningskonsulterna delats in i tre kategorier. De auktoriserade och godkända revisorerna utgör tillsammans gruppen AR/GR. De konsulter som är ledamöter i SRF och de som arbetar på en SBRF-ansluten byrå utgör gruppen SRF/SBRF. (Konsulter som är SRF-ledamöter eller SBRF-anslutna och dessutom är auktoriserade eller godkända revisorer, redovisas endast i kategorin AR/GR.) Den tredje gruppen, Övriga, utgörs av de konsulter som inte är auktoriserade eller godkända revisorer och inte är organiserade inom SRF eller

SBRF. I enkäten fanns också en fjärde svars-
 möjlighet - vet ej - för de företag som inte visste
 vad slags konsult de anlitat.

Vissa statistiska uppgifter om företagen

Enligt uppgift från SCB:s centrala företags- och
 arbetsställeregister fanns det vid utgången av
 1987 489 904 aktiva företag registrerade. Av dem
 sysselsatte 383 987 företag 0-1 person och
 78 566 företag sysselsatte 2-9 personer. Av de
 resterande 27 351 företagen sysselsatte endast
 3 009 fler än 99 personer.

En uppdelning efter företagens juridiska form
 visade följande.

Fysisk person	258 632
Enkelt bolag	2 823
Handelsbolag	59 287
Aktiebolag	127 753
Ekonomiska föreningar	11 853
Idella föreningar, sam- fällighetsföreningar	19 652
Stiftelser	2 118
Offentliga myndig- heter	3 230
Annan juridisk form	<u>4 556</u>
	489 904

Företagen var uppdelade på branschtillhörighet
 enligt följande.

Jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske	139 420
Gruvor och mineralbrott	850
Tillverkningsindustri	47 879
El-, gas-, värme och vattenverk	620
Byggnadsindustri	46 295
Varuhandel, restaurang och hotellrörelse	116 046
Samfärdsel, post- och televerk	26 438
Banker, försäkringsinstitut, fastighets- förvaltning och uppdragsverksamhet	56 831
Offentlig förvaltning och andra tjänster	<u>55 525</u>
	489 904

Företag som anlitat konsult för redovisning m m 1983-1987

Ca 70 procent av landets företag anlitade konsult för redovisning m m under perioden 1983-1987.

Om företagen i de olika regionerna delas upp efter antalet anställda under 1987, framkommer det att följande procentandelar anlitat konsult för ekonomiska tjänster m m under 1983-1987.

Tabell 26 Företag i olika regioner som anlitat konsult för redovisning m m 1983-1987, fördelade efter antalet anställda (%).

Region	Antal anställda 1987				Totalt
	0-1	2-9	10-29	30-99	
Storstad	68	86	77	56	72
Medel	64	94	86	70	69
Glesbygd	60	88	89	69	64

Antalet anställda har större betydelse i detta hänseende än regiontillhörigheten. Gruppen 2-9 anställda som helhet är den som har köpt de aktuella tjänsterna i störst utsträckning. Grupperna 0-1 och 30-99 anställda har de lägsta andelarna.

Om företagen i stället delas upp på olika företagsformer framgår det att omkring 80 procent av aktiebolagen och de ekonomiska föreningarna har köpt ekonomiska eller administrativa tjänster under de aktuella åren. Samma procentandel gäller för handelsbolagen och kommanditbolagen medan ca 60 procent av de enskilda näringsidkarna köpt sådana tjänster.

Inom branschen jordbruk och skogsbruk återfinns drygt 90 procent av de enskilda näringsidkarna.

Denna bransch har också den lägsta andelen företag, 55 procent, som köpt ekonomiska eller administrativa tjänster. Övriga branschers andelar varierar mellan ca 65 och ca 80 procent.

Företag som anlitat redovisningskonsult under 1987

Under 1987 anlitade 69 procent av företagen redovisningskonsult. I de olika storleksklasserna var andelarna följande.

Antal anställda	Andel som anlitat redovisningskonsult
0-1	65 %
2-9	90 %
10-29	83 %
<u>30-99</u>	<u>54 %</u>
0-99	69 %

De minsta resp största företagen har anlitat redovisningskonsult i minst utsträckning. I de övriga storleksklasserna är andelarna mycket höga och allra högst i företagen med 2-9 anställda.

Tabell 27 Företag som anlitat redovisningskonsult 1987, fördelade efter anlitad konsultkategori och antalet anställda (%).

Konsult-kategori	Antal anställda				Totalt
	0-1	2-9	10-29	30-99	
AR/GR	53	65	74	83	56
SRF/SBRF	16	17	15	10	16
Övriga	14	12	9	6	14
Vet ej	<u>17</u>	<u>5</u>	<u>3</u>	<u>-</u>	<u>15</u>
	100	100	100	100	100

Av tabellen framgår att majoriteten av de drygt 300 000 företag som anlitade redovisningskonsult

vände sig till auktoriserade och godkända revisorer, såväl totalt sett som inom samtliga storleksklasser. De andra kända konsultkategorierna fördelar sig relativt lika på storleksklasserna. De företag som svarat "vet ej" är koncentrerade till gruppen 0-1 anställda.

Tabell 28 Företag som anlitat redovisningskonsult 1987, fördelade efter anlitad konsultkategori och region (%).

Konsult- kategori	Region			Totalt
	Storstad	Medel	Glesbygd	
AR/GR	61	55	46	56
SRF/SBRF	13	18	16	16
Övriga	14	13	15	14
Vet ej	<u>12</u>	<u>14</u>	<u>23</u>	<u>15</u>
	100	100	100	100

Den regionala uppdelningen av företag som anlitat redovisningskonsult visar i stort sett samma mönster som landet i dess helhet. Auktoriserade och godkända revisorer har dock en större andel i storstadsregionen än i glesbygdsregionen.

Tabell 29 Företag som anlitat redovisningskonsult 1987, fördelade efter anlitad konsultkategori och företagsform (%).

Konsult- kategori	Företagsform			Totalt
	AB/Ek för	HB/KB	Enskild	
AR/GR	69	51	49	56
SRF/SBRF	15	19	16	16
Övriga	12	16	14	14
Vet ej	<u>5</u>	<u>14</u>	<u>21</u>	<u>15</u>
	100	100	100	100

Här kan särskilt noteras att näst intill hälften av de enskilda näringsidkarna, som sällan är revisionspliktiga, har vänt sig till auktoriserade och godkända revisorer. En femtedel av de enskilda näringsidkarna har inte kunnat kategorisera sina redovisningskonsulter.

De företag som anlitat redovisningskonsult har även delats upp efter hur länge de verkat och vilken bransch de tillhör. Här är bara värt att nämna att företagen inom branschen varuhandel, restaurang- och hotellrörelse till endast 15 procent anlitat redovisningskonsulter utanför grupperna AR/GR och SRF/SBRF. För övriga branscher var motsvarande procenttal 25 eller högre. (Andelar för jordbruk och skogsbruk har inte kunnat beräknas i detta avseende.)

Företagens förkunskaper om redovisningskonsulten

Tabell 30 Företag som i förväg införskaffat vissa kunskaper om den redovisningskonsult de anlitat 1987, fördelade efter anlitad konsultkategori (%).

Införskaffad kunskap	Konsultkategori				Totalt
	AR/ GR	SRF/ SBRF	Öv- riga	Vet ej	
Konsultens ev. organisations- tillhörighet	25	21	5	14	20
Konsultens ev. formella kom- petens (aukto- riserad eller godkänd revi- sor)	45	39	13	14	34
Konsultens utbildning	12	13	11	7	12
Konsultens praktiska erfarenhet	26	27	41	16	27
Annat	15	19	15	18	16
Ingen kunskap	33	38	37	39	36
Vet ej	7	6	8	18	8

Tabellen skall läsas enligt följande exempel.
Siffran 25 längst upp till vänster i tabellen visar att 25 procent av de företag som anlitat AR/GR (56 procent av samtliga företag som anlitat redovisningskonsult) visste huruvida konsulten tillhörde någon branschorganisation medan 75 procent således inte hade införskaffat denna kunskap om konsulten.

De företag som anlitat kategorin Övriga redovisningskonsulter (14 procent av samtliga företag som anlitat redovisningskonsult) hade den bästa kunskapen om konsultens praktiska erfarenhet. 41 procent av dem hade sådan kunskap medan betydligt färre kände till konsultens utbildning eller att konsulten inte tillhörde någon branschorganisation och inte hade någon formell kompetens.

De företag som anlitat redovisningskonsult från kategorin AR/GR eller SRF/SBRF (tillsammans 72 procent av samtliga företag som anlitat redovisningskonsult) hade bättre kännedom om konsultens organisationstillhörighet och formella kompetens.

En dryg tredjedel av de företag som anlitade redovisningskonsult visste ingenting alls om redovisningskonsultens kvalifikationer innan de anlitade honom eller henne. I det avseendet har anlitad konsultkategori inte någon nämnvärd betydelse.

Tabell 31 Företag som i förväg införskaffat vissa kunskaper om den redovisningskonsult de anlitat 1987, fördelade efter företagsform (%).

Införskaffad kunskap	Företagsform			Totalt
	AB/Ek för	HB/KB	Enskild	
Konsultens ev. organisations-tillhörighet	20	18	20	20
Konsultens ev. formella kompetens (auktoriserad eller godkänd revisor)	42	28	32	34
Konsultens utbildning	15	10	10	12
Konsultens praktiska erfarenhet	30	20	26	27
Annat	17	16	15	16
Ingen kunskap	28	47	38	36
Vet ej	12	6	6	8

Aktiebolag och ekonomiska föreningar visade sig ha den största kunskapen om redovisningskonsultens kvalifikationer och då särskilt om dennes formella kompetens. Man kan utgå från att orsaken härtill är att redan 1987 ställdes krav på många aktiebolag att ha en auktoriserad eller godkänd revisor och fr o m det räkenskapsår som inleddes under 1988 måste samtliga aktiebolag ha sådan revisor.

I övrigt kan man notera att handelsbolag och kommanditbolag oftare än andra företagsformer helt saknat kunskap om den redovisningskonsult de anlitat.

Tabell 32 Företag som i förväg införskaffat kunskap om den redovisningskonsult de anlitat 1987, fördelade efter om konsulten anlitats för revision eller inte (%).

Införskaffad kunskap	Revisions-klient	Annan klient	Totalt
Konsultens ev. organisations-tillhörighet	24	18	20
Konsultens ev. formella kompetens (auktoriserad eller godkänd revisor)	37	33	34
Konsultens utbildning	14	10	12
Konsultens praktiska erfarenhet	25	28	27
Annat	20	13	16
Ingen kunskap	33	37	36
Vet ej	8	8	8

Det intressanta i tabellen är att skillnaderna är relativt små mellan revisionsklienter och andra klienter. Detta tyder på att företagen vid valet av redovisningskonsult lägger ner samma grad av intresse oavsett om konsulten även skall anlitas för revision eller inte. På grund av kraven på kvalificerad revisor i allt fler företag torde konsultens formella kompetens vara av intresse för fler än 37 procent av revisionsklienterna.

Företagen har också frågats om de har haft problem med att skaffa eller välja sin redovisningskon-

sult. Endast 4 procent av de företag som anlitat redovisningskonsult hade upplevt sådana problem.

De företag som uppgav sig ha haft problem vid anskaffandet av redovisningskonsult ombads också att ange problemets art. Antalet företag med sådana problem var dock för litet för att medge en ytterligare uppdelning men svaren antyder att det största problemet har varit att avgöra konsultens kompetens.

Företagens efterfrågan av olika tjänster 1987

Samtliga företag

Tabell 33 Företag som erhållit vissa tjänster 1987, fördelade efter antal anställda i företaget (%).

Tjänst	Antal anställda				Totalt
	0-1	2-9	10-29	30-99	
Löpande bok-föring el. årsbokslut	62	87	76	47	66
Skatte-, moms- el. uppbördsdeklarationer	46	59	42	19	48
Data-behandling, -utbildning, -uppläggning m m	24	39	38	19	26
Fakturerering, inkasso, utbetalningar, myndighets-kontakter m m	10	39	15	7	11
Finansiering, förvaltning m m	8	9	16	7	8
Rådgivning med nära anknytning till tjänsterna ovan	31	44	52	32	34
Minst en av tjänsterna ovan	65	90	83	54	69

Av tabellen framgår att 69 procent av företagen anlidade redovisningskonsult till någon av de

angivna tjänsterna. Andelen företag som anlitat redovisningskonsult under perioden 1983-1987 var lika stor (jfr s 43), vilket torde innebära att de företag som anlitar redovisningskonsult gör det kontinuerligt. De minsta och de största företagen anlitar redovisningskonsult i minst utsträckning. Skillnaden i detta avseende är allra störst mellan företag i storleksklasserna 2-9 och 30-99 anställda. Här bör uppmärksammas att företagen i storleksklassen 0-1 anställda utgör en kvalificerad majoritet, 78 procent, av företagen.

De tjänster som inte är nära förknippade med redovisningen, då avses särskilt fakturering m m och finansiering m. m., är också mindre frekventa. Den tendensen är lika för företag i alla storleksklasser.

Av företagen med 2-9 resp 10-29 anställda köper de mindre företagen deklarationstjänster och fakturering m m i störst utsträckning.

**Tabell 34 Företag som erhållit vissa tjänster
1987, fördelade efter företagsform (%).**

Tjänst	Företagsform			Totalt
	AB/Ek för	HB/ KB	Enskild	
Löpande bok- föring el. årsbokslut	75	79	58	66
Skatte-, moms- el. uppbördsdek- larationer	48	57	46	48
Data- behandling, -utbildning, -uppläggning m m	37	32	19	26
Fakturerings, inkasso, ut- betalningar, myndighets- kontakter m m	18	16	7	11
Finansiering, förvaltning m m	12	9	6	8
Rådgivning med nära anknytning till tjäns- terna ovan	44	39	27	34
Minst en av tjänsterna ovan	79	81	61	69

I tabellen ovan har företagen delats upp efter företagsform. Denna uppdelning ger inte lika stora variationer som uppdelningen på antal anställda. Det framgår dock att enskild företagare är den företagsform som genomgående anlitat redovisningskonsult i minst utsträckning. Förklaringen till det torde vara att flertalet enskilda företagare

tillhör storleksskassen 0-1 anställda (jfr föregående tabell). Redovisnings- och deklarations-tjänster är mest frekventa bland samtliga redovisade företagsformer.

Tabell 35 Företag som erhållit vissa tjänster 1987, fördelade efter bransch* (%).

Tjänst	Bransch				Totalt
	"Jord- bruk"	"Till- verk."	"Han- del"	"Ser- vice"	
Löpande bok- föring el. årsbokslut	52	78	60	76	66
Skatte-, moms- el. uppbördsdek- larationer	41	58	44	54	48
Data- behandling, -utbildning, -uppläggning m m	18	27	25	31	26
Fakturerings, inkasso, ut- betalningar, myndighets- kontakter m m	10	18	8	15	11
Finansiering, förvaltning m m	7	7	6	10	8
Rådgivning med nära anknytning till tjäns- terna ovan	30	30	37	37	34
Minst en av tjänsterna ovan	57	79	64	77	69

* Förklaring; se nästa sida

- "Jordbruk" = jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske.
- "Tillverkning" = tillverkning, byggnadsverksamhet, gruvor, el-, gas-, värme- och vattenverk.
- "Handel" = varuhandel, restaurang- och hotellrörelse.
- "Service" = samfärdsel, post- och telekommunikationer, bank- och försäkringsverksamhet, fastighetsförvaltning, uppdragsverksamhet offentlig förvaltning och andra tjänster.

Jordbruk och skogsbruk har anlitat redovisningskonsult i minst utsträckning i näst intill alla avseenden. Handel, restaurang- och hotell ligger också under genomsnittet, förutom vad gäller rådgivningstjänster. Tillverknings- och servicebranscherna har genomgående anlitat redovisningskonsult mer än genomsnittet.

En uppdelning av företagen på regioner och erhållna tjänster har inte visat några nämnvärda regionala skillnader.

Företag som anlitat redovisningskonsult**Tabell 36 Företag som anlitat redovisningskonsult och erhållit vissa tjänster 1987, fördelade efter företagens årsomsättning (%).**

Tjänst	<u>Årsomsättning (Mkr)</u>		Totalt
	0,0-4,9	5,0-	
Löpande bok- föring el. årsbokslut	96	92	95
Skatte-, moms- el. uppbördsdek- larationer	72	55	70
Data- behandling, -utbildning, -uppläggning m m	36	52	37
Fakturerering, inkasso, ut- betalningar, myndighets- kontakter m m	15	22	16
Finansiering, förvaltning m m	11	19	12
Rådgivning med nära anknytning till tjäns- terna ovan	48	61	49
Minst en av tjänsterna ovan	100	100	100

Av tabellen kan man utläsa att näst intill samtliga företag som anlitat redovisningskonsult har köpt redovisningstjänster och vidare att hjälp med deklarationer är en mycket vanlig tjänst.

Dessa två slag av tjänster är sammantaget mer frekventa bland företag som omsätter mindre än 5 Mkr/år än bland dem som omsätter mer, medan förhållandet är det omvända för de andra tjänsteslagen.

Tabell 37 Företag som anlitat redovisningskonsult och som erhållit vissa tjänster 1987, fördelade efter anlitad konsultkategori (%).

Tjänst	Konsultkategori				Totalt
	AR/ GR	SRF/ SBRF	Öv- riga	Vet ej	
Löpande bok- föring el. årsbokslut	95	96	97	94	95
Skatte-, moms- el. uppbördsdek- laration	68	73	68	80	70
Data- behandling, -utbildning, -uppläggning m m	34	44	38	44	37
Fakturering, inkasso, ut- betalningar, myndighets- kontakter m m	14	13	25	17	16
Finansiering, förvaltning m m	13	9	19	11	12
Rådgivning med nära anknytning till tjäns- terna ovan	50	54	44	46	49
Minst en av tjänsterna ovan	100	100	100	100	100

Denna tabell visar att konsultkategorin har marginell betydelse för vad slags tjänster företaget köper.

I undersökningen ingår ytterligare ett antal tjänster som här redovisas med en uppdelning av företagen efter antalet anställda och anlitad konsultkategori.

Tabell 38 Företag som anlitat redovisningskonsult och som erhållit vissa tjänster 1987, fördelade efter antal anställda (%).

Tjänst	Antal anställda				Totalt
	0-1	2-9	10-29	30-99	
Juridisk rådgivning till företaget	21	25	32	25	22
Juridisk rådgivning till företagaren	10	8	15	14	10
Biträde/ombud i process	14	12	18	19	14
Privatekonomisk rådgivning till företagaren	26	25	34	33	26
Lönehantering (beräkning av löner)	6	8	6	-	6
Betalningsförmedling (via bank- o/e postgiro)	-	-	-	-	(5)
Minst en av dessa tjänster	44	48	58	50	45

(Strecken i tabellen visar andelar på 5 procent eller mindre.) De fyra första tjänsterna i tabellen är konsultativa tjänster och dessa är mest frekventa i företag med 10 eller fler anställda.

Lönehantering och betalningsförmedling är inte vanligt förekommande.

Skillnader framkommer också då företagen delas upp efter anlitad konsultkategori.

Tabell 39 Företag som anlitat redovisningskonsult och som erhållit vissa tjänster 1987, fördelade efter anlitad konsultkategori (%).

Tjänst	Konsultkategori				Totalt
	AR/ GR	SRF/ SBRF	Övriga	Vet ej	
Juridisk rådgivning till företaget	21	20	22	24	22
Juridisk rådgivning till företagaren	11	10	14	6	10
Biträde/ombud i process	14	13	15	14	14
Privatekonomisk rådgivning till företagaren	25	21	34	26	26
Lönehantering (beräkning av löner)	-	-	20	7	6
Betalningsförmedling (via bank- o/e postgiro)	-	-	17	8	(5)
Minst en av dessa tjänster	42	45	54	46	45

Här avviker företagen som anlitat kategorin Övriga redovisningskonsulter. Dessa har köpt privatekonomisk rådgivning, lönehantering och betalningsförmedling i betydligt högre utsträckning än företag med andra typer av konsulter.

Undersökningen omfattar också löpande administrativa tjänster generellt. På frågan om företagen har anlitat konsulten till att sköta administration - utöver de tjänster som uppräknats här ovan - har de företag som anlitat redovisningskonsult svarat följande.

Tabell 40 Företag som anlitat redovisningskonsult 1987, fördelade efter erhållna administrativa tjänster och antal anställda (%).

Administrativ tjänst	Antal anställda				Totalt
	0-1	2-9	10-29	30-99	
Hela administrationen	6	-	-	-	(5)
Delar av administrationen	27	28	23	11	27
Ingen administration	<u>67</u> 100	<u>70</u> 100	<u>76</u> 100	<u>89</u> 100	<u>68</u> 100

Det är således en liten andel av företagen, ca 15 000 företag, som köpt hela sin administration av redovisningskonsulten och endast en storleksklass, 0-1 anställda, har en tillräckligt hög andel för att kunna redovisas. Två tredjedelar av de företag som anlitat redovisningskonsult köpte över huvud taget inga administrativa tjänster av konsulten.

Tabell 41 Företag som anlitat redovisningskonsult 1987, fördelade efter erhållna administrativa tjänster och anlitad konsultkategori (%).

Administrativ tjänst	Konsultkategori				Vet ej	Totalt
	AR/GR	SRF/SBRF	Övriga			
Hela administrationen	-	-	14	-	-	(5)
Delar av administrationen	26	24	24	36		27
Ingen administration	<u>71</u> 100	<u>71</u> 100	<u>62</u> 100	<u>58</u> 100		<u>68</u> 100

Av dem som anlitat kategorin Övriga konsulter har 14 procent köpt hela sin administration av konsulten medan övriga företagskategorier har alltför låga andelar för att kunna redovisas. Detta är den avgörande skillnad som tabellen visar.

De företag som anlitat redovisningskonsult har också delats upp efter hur lång tid de har varit verksamma. Denna uppdelning visar dock inte några påtagliga skillnader mellan de olika företagskategorierna.

Redovisningskonsulternas beslutsfunktioner i företagen

Vissa företag anlitar redovisningskonsulten för medverkan i ledningen av företaget eller för att på annat sätt fatta självständiga beslut i företaget.

Ledningsfunktionen är tydligast då konsulten är ledamot i ett bolags styrelse. Konsulten kan också

fatta ekonomiska beslut i ett företag genom att fungera som dess ekonomichef eller kamrer. Vidare kan redovisningskonsulten handha eller kontrollera ett företags medelsförvaltning genom attest- eller utanordningsrätt i företaget.

Tabell 42 Företag som anlitat redovisningskonsult 1987 och som gett konsulten vissa beslutsfunktioner, fördelade efter anlitad konsultkategori (%).

Besluts- funktion	Konsultkategori				Totalt
	AR/ GR	SRF/ SBRF	Övriga	Vet ej	
Styrelse- ledamot	7	7	-	9	7
Ekonomi- chef/kamrer	-	-	11	-	(3)
Attest- eller utanordnings- rätt	-	-	11	-	(3)
Minst en av besluts- funktionerna ovan	9	9	15	15	10

Som framgår av tabellen är det ovanligt att redovisningskonsulten är beslutsfattare i företaget. Det mest påfallande är att de företag som anlitat Övriga redovisningskonsulter i högre utsträckning än andra företag lämnat rent ekonomiska beslutsfunktioner åt konsulten.

Andelen företag som anlitar personer ur AR/GR-gruppen att vara styrelseledamot, 7 procent, kräver en särskild kommentar. Enligt de regler som gäller för auktoriserade och godkända revisorer får revisorn eller dennes anställda inte åta sig sådana uppdrag. Denna begränsning infördes dock för godkända revisorer först under 1985 och

för revisorer som godkänts dessförinnan trädde begränsningen i kraft den 1 januari 1988. De företag som anlitat personer ur AR/GR-gruppen för styrelseuppdrag under 1987 torde därför ha anlitat revisorer som godkänts före den 1 juli 1985.

Företagens uppgifter om redovisningskonsultens ansvarsförsäkring

Tabell 43 Företag som anlitat redovisningskonsult 1987, fördelade efter om konsulten haft ansvarsförsäkring och efter anlitad konsultkategori (%).

Ansvars- försäkring	Konsultkategori			Vet ej	Totalt
	AR/ GR	SRF/ SBRF	Övriga		
Ja	24	18	27	9	20
Nej	3	8	13	-	5
Vet ej	<u>74</u> 100	<u>74</u> 100	<u>61</u> 100	<u>88</u> 100	<u>75</u> 100

Uppgifterna i denna tabell avseende kategorin Övriga bör jämföras med att 47 procent av de Övriga konsulterna har uppgett att de har tecknat ansvarsförsäkring (jfr s 40).

Företagens byte av redovisningskonsult

De företag som anlitat redovisningskonsult under 1987 har fått frågan om de avser att anlita samma konsult under 1988. 93 procent av företagen har svarat jakande. De företag som avsett att byta eller avstå från redovisningskonsult är alltså mycket få. De kan därmed inte redovisas på konsultkategorier, dock med ett undantag - 10 procent

av dem som anlitat kategorin Övriga hade för avsikt att anlita en annan konsult under 1988.

De företag som haft för avsikt att byta redovisningskonsult, inkl dem som anlitat AR/GR eller SRF/SBRF, uppgick till knappt 100 stycken. De har angett följande skäl därtill.

Bytet sker p g a att företaget, som är ett aktiebolag, måste ha en auktoriserad eller godkänd revisor	(5)
---	-----

Bytet sker p g a missnöje med den tidigare redovisningskonsulten	(23)
--	------

Bytet sker p g a att de tjänster som företaget avser köpa kräver en annan kompetens än tidigare	-
---	---

Bytet sker av annat skäl	<u>70</u>
	100

Procentangivelserna grundar sig som nämnts på knappt 100 svar vilket gör andelarna 5 och 23 osäkra. Det kan ändå konstateras att bytet i flertalet fall sker av annat skäl än något av dem som särskilt föreslagits i enkäten.

Tabell 44 Företag som anlitat redovisningskonsult 1987, fördelade efter eventuellt byte av konsult de senaste fem åren och efter anlita konsultkategori (%).

Konsult 1983-1987	Konsultkategori				Totalt
	AR/ GR	SRF/ SBRF	Övriga	Vet ej	
Samma	89	90	89	82	89
Olika	<u>11</u> 100	<u>10</u> 100	<u>11</u> 100	<u>17</u> 100	<u>11</u> 100

Bilden av att företagen är sina redovisningskonsulter trogna förstärks således ytterligare då man ser bakåt i tiden. Endast en tiondel av de

företag som anlitade redovisningskonsult under 1987 hade anlitat någon annan sådan konsult under den senaste femårsperioden.

Statens offentliga utredningar 1989

Kronologisk förteckning

1. Rapport av den särskilde utredaren för granskning av hotbilden mot och säkerhetsskyddet kring statsminister Olof Palme. C.
 2. Beskattnings av fåmansföretag. Fi.
 3. Integriteten vid statistikproduktion. C.
 4. Fasta Öresundsförbindelser. K.
 5. Samordnad länsförvaltning. Del 1: Förslag. C.
 6. Samordnad länsförvaltning. Del 2: Bilagor. C.
 7. Vidgad etableringsfrihet för nya medier. U.
 8. UD:s presstjänst. UD.
 9. Särskild inkomstskatt för utländska artister m.fl. Fi.
 10. Två nya treåriga linjer. U.
 11. Hushållssparandet - Huvudrapport från Spardelegationens sparundersökning. Fi.
 12. Den regionala problembilden. A.
 13. Mångfald mot enfald. Del 1. A.
 14. Mångfald mot enfald. Del 2. Lagstiftning och rättsfrågor. A.
 15. Storstadsstrafik 2 - Bakgrundsmaterial. K.
 16. Kostnadsutveckling och konkurrens i banksektorn. Fi.
 17. Risker och skydd för befolkningen. Fö.
 18. SÄPO - Säkerhetspolisens arbetsmetoder. C.
 19. Regionalpolitikens förutsättningar. A.
 20. Tullregisterlag m.m. Fi.
 21. Sätt värde på miljön - miljöavgifter på svavel och klor. ME.
 22. Censurlagen - en modernisering av biografförordningen. U.
 23. Parkeringsköp. Bo.
 24. Statligt finansiellt stöd? I.
 25. Rapporter till finansieringsutredningen. I.
 26. Kustbevakningens roll i den framtida sjöövervakningen. Fi.
 27. Forskning vid de mindre och medelstora högskolorna. U.
 28. Utbildningar för framtidens tandvård. U.
 29. Samarbete kring klinisk utbildning och forskning inför 90-talet. U.
 30. Professorstillsättning. En översyn av proceduren vid tillsättning av professorstjänster. U.
 31. Statens mät- och provstyrelse. I.
 32. Miljöprojekt Göteborg - för ett renare Hisingen. ME.
 33. Reformerad inkomstbeskattnings
- Skattereformens huvudlinjer. Del 1.
- Inkomst av kapital. Del 2.
- Inkomst av tjänst, lagtext och kommentarer. Del 3.
- Bilagor, expertrapporter. Del 4. Fi.
 34. Reformerad företagsbeskattnings
- Motiv och lagförslag. Del 1.
- Expertrapporter. Del 2. Fi.
 35. Reformerad mervärdeskatt m.m.
- Motiv. Del 1.
- Lagtext och bilagor. Del 2. Fi.
 36. Inflationskorrigerad inkomstbeskattnings. Fi.
 37. Utländska förvärv av Svenska företag - en studie av utvecklingen. I.
 38. Det nya skatteförslaget - sammanfattning av skatteutredningarnas betänkanden. Fi.
 39. Hjälpmedelsverksamhetens utveckling - kartläggning och bedömning. S.
 40. Datorisering av tullrutinerna - slutrapport. Fi.
 41. Samerätt och sameting. Ju.
 42. Det civila försvaret. Del 1.
Det civila försvaret. Del 2. Författningstext. Fö.
 43. Storstadsstrafik 3 - Bilavgifter. K.
 44. Översyn av vapenlagstiftningen. Ju.
 45. Standardiseringens roll i EFTA/EG - samarbetet. I.
 46. Arméns utveckling och försvarets planeringssystem. Fö.
 47. Hjälpmedelsverksamhetens utveckling - Bilagor. S.
 48. Energiforskning för framtiden. ME.
 49. Energiforskning för framtiden. Bilagor. ME.
 50. Stiftelser för samverkan. U.
 51. Den gravida kvinnan och fostret - två individer. Om fosterdiagnostik. Om sena aborter. Ju.
 52. Det statliga energiforskningsprogrammet - aktörer inom energisektorn. ME.
 53. Arbetstid och välfärd.
Arbetstid och välfärd. Bilagedel A.
Arbetstid och välfärd. Bilagedel B. A.
 54. Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar. S.
 55. Fungerande regioner i samspel. A.
 56. Fiskprisregleringen och fiskeriadministrationen. JO.
 57. DO och Nämnden mot etnisk diskriminering
— de tre första åren.
 58. Undantagandepensionärernas ekonomi. S.
 59. Nominering av redovisningskonsulter. C.
-

Statens offentliga utredningar 1989

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Samerätt och sameting. [41]
Översyn av vapenlagstiftningen. [44]
Den gravida kvinnan och fostret - två individer. Om fosterdiagnostik. Om sena aborter. [51]

Utrikesdepartementet

UD:s presstjänst. [8]

Försvarsdepartementet

Risker och skydd för befolkningen. [17]
Det civila försvaret. Del 1. [42]
Det civila försvaret. Del 2. Författningstext. [42]
Arméns utveckling och försvarets planeringssystem. [46]

Socialdepartementet

Hjälpmedelsverksamhetens utveckling - kartläggning och bedömning. [39]
Hjälpmedelsverksamhetens utveckling - Bilagor. [47]
Rätt till gymnasieutbildning för svårt rörelsehindrade ungdomar. [54]
Undantagandepensionärernas ekonomi. [58]

Kommunikationsdepartementet

Fasta Öresundsförbindelser. [4]
Storstadstrafik 2 - Bakgrundsmaterial. [15]
Storstadstrafik 3 - Bilavgifter. [43]

Finansdepartementet

Beskattnings av fåmansföretag. [2]
Särskild inkomstskatt för utländska artister m.fl. [9]
Hushållsparandet - Huvudrapport från Spardelegationens sparundersökning. [11]
Kostnadsutveckling och konkurrens i banksektorn. [16]
Tullregisterlag m.m. [20]
Kustbevakningens roll i den framtida sjöövervakningen. [26]
Reformerad inkomstbeskattning
- Skattereformens huvudlinjer. Del 1. [33]
- Inkomst av kapital. Del 2. [33]
- Inkomst av tjänst, lagtext och kommentarer. Del 3. [33]
- Bilagor, expertrapporter. Del 4. [33]

Reformerad företagsbeskattning
- Motiv och lagförslag. Del 1. [34]
- Expertrapporter. Del 2. [34]
Reformerad mervärdeskatt m.m.
- Motiv. Del 1. [35]
- Lagtext och bilagor. Del 2. [35]
Inflationskorrigerad inkomstbeskattning. [36]
Det nya skatteförslaget - sammanfattning av skatteutredningarnas betänkanden. [38]
Datorisering av tullrutinerna - slutrapport. [40]

Utbildningsdepartementet

Vidgad etableringsfrihet för nya medier. [7]
Två nya treåriga linjer. [10]
Censurlagen - en modernisering av biografförordningen. [22]
Forskning vid de mindre och medelstora högskolorna. [27]
Utbildningar för framtidens tandvård. [28]
Samarbete kring klinisk utbildning och forskning inför 90-talet. [29]
Professorstillsättning. En översyn av proceduren vid tillsättning av professorstjänst. [30]
Stiftelser för samverkan. [50]

Jordbruksdepartementet

Fiskprisregleringen och fiskeriadминистраtionen. [56]

Arbetsmarknadsdepartementet

Den regionala problembilden. [12]
Mångfald mot enfald. Del 1. [13]
Mångfald mot enfald. Del 2. Lagstiftning och rättsfrågor. [14]
Regionalpolitikens förutsättningar. [19]
Arbetstid och välfärd.
Arbetstid och välfärd. Bilagedel A.
Arbetstid och välfärd. Bilagedel B. [53]
Fungerande regioner i samspel. [55]
DO och Nämnden mot etnisk diskriminering
— de tre första åren. [57]

Industridepartementet

Statligt finansiellt stöd. [24]
Rapporter till finansieringsutredningen. [25]
Statens mät- och provstyrelse. [31]

Statens offentliga utredningar 1989

Systematisk förteckning

Utländska förvärv av svenska företag - en studie av utvecklingen. [37]
Standardiseringens roll i EFTA/EG - samarbetet. [45]

Civildepartementet

Rapport av den särskilde utredaren för granskning av hotbilden mot och säkerhetsskyddet kring statsminister Olof Palme. [1]
Integriteten vid statistikproduktion. [3]
Samordnad länsförvaltning. Del 1: Förslag. [5]
Samordnad länsförvaltning. Del 2: Bilagor. [6]
SÄPO - Säkerhetspolisens arbetsmetoder. [18]
Nominering av redovisningskonsulter. [59]

Bostadsdepartementet

Parkeringsköp. [23]

Miljö- och energidepartementet

Sätt värde på miljön - miljöavgifter på svavel och klor. [21]
Miljöprojekt Göteborg - för ett renare Hisingen. [32]
Energiforskning för framtiden. [48]
Energiforskning för framtiden. Bilagor. [49]
Det statliga energiforskningsprogrammet - aktörer inom energisektorn. [52]

Betänkandet innehåller en kartläggning av redovisningsbranschen, den första i sitt slag.

Kartläggningen består av omfattande statistiska undersökningar av redovisningskonsulters verksamhet och företag som anlitar sådana konsulter. Vidare redovisas erfarenheter från ett stort antal myndigheter, organisationer m fl beträffande missförhållanden inom branschen.

Betänkandet innehåller också överväganden om behovet av åtgärder för att motverka missförhållanden inom branschen och riktlinjer för ett nomineringssystem för redovisningskonsulter.

ALLMÄNNA FÖRLAGET

BESTÄLLNINGAR: ALLMÄNNA FÖRLAGET, KUNDTJÄNST, 106 47 STOCKHOLM,
TEL: 08-739 96 30, FAX: 08-739 95 48.

INFORMATIONSBOKHANDELN, MALMTORGSGATAN 5 (VID BRUNKEBERGSTORG), STOCKHOLM.

ISBN 91-38-10388-5 ISSN 0375-250X